

SEKSUELE

STRAAT- INTERRIDA TIE

IN ROTTERDAM
16-'20

**Tamar Fischer
Gabry Vanderveen**

—

**Sectie Criminologie,
Erasmus School of Law,
EUR**

Seksuele Straatintimidatie in Rotterdam 2016-2020

Ervaringen, Aanpak en Ontwikkelingen

Tamar Fischer en Gabry Vanderveen,
mmv Dominique De Hon, Ivana Mazurel & Lotte Servaas,

Sectie Criminologie, Erasmus School of Law, EUR
april 2021

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Directie Veiligheid van de gemeente Rotterdam in samenwerking met de Rotterdamse Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.

**Erasmus
University
Rotterdam**

Gemeente Rotterdam

Dit rapport is een uitgave van de Kenniswerkplaats Leefbare Wijken. De Kenniswerkplaats Leefbare Wijken is een samenwerkingsverband tussen de gemeente Rotterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam met als tweeledig doel: a) het ontwikkelen van beleids- en praktijkrelevante kennis op het gebied van leefbaarheid in stadswijken en b) bij dragen aan de uitwisseling en toepassing van deze kennis in het Rotterdamse beleid. Alle publicaties en activiteiten zijn te vinden op: www.kenniswerkplaats-leefbarewijken.nl/

Grafisch ontwerp: Off Grid studio

ISBN 978-90-75289-53-4

©Erasmus School of Law, sectie Criminologie,
Tamar Fischer, Gabry Vanderveen, 2021

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Woord vooraf

Dit rapport doet verslag van het tweede grootschalige onderzoek naar seksuele straatintimidatie in Rotterdam. Dit onderzoek is uitgevoerd in een bijzondere periode waarin het openbare leven in grote mate werd beïnvloed door de gevolgen van de Covid-19 pandemie. Dat leverde extra uitdagingen op tijdens het onderzoek en heeft consequenties gehad voor de interpretatie van de bevindingen. Desalniettemin denken wij dat dit onderzoek diverse relevante inzichten oplevert die de gemeente verder kunnen helpen bij de doorontwikkeling van de aanpak van seksuele straatintimidatie.

Naast een actuele beschrijving van de aard en omvang van het fenomeen en de beleving hiervan door Rotterdamse vrouwen, geeft dit rapport inzicht in de ontwikkelingen in de aanpak van seksuele straatintimidatie in de afgelopen vier jaar en de wijze waarop vrouwen die hebben ervaren. Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de vele Rotterdamse vrouwen die onze vragenlijst hebben ingevuld en daarbij, soms met uitvoerige toelichtingen, openhartig over hun ervaringen hebben gerapporteerd. Wij willen alle respondenten daarvoor van harte bedanken.

Twee masterscripties van studenten van de opleiding Criminologie van de Erasmus Universiteit, legden een belangrijke basis voor dit rapport. In deze scripties werden de plannen voor en implementatie van het Rotterdamse beleid grondig geanalyseerd. De bevindingen uit deze scripties zijn meegenomen bij het opstellen van de vragenlijst en vormen een basis voor de tekst in het tweede hoofdstuk van dit rapport. Graag bedanken wij Dominique de Hon en Ivana Mazurel voor al hun werk tijdens hun scriptieonderzoek. Ook onze collega Lotte Servaas heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het rapport door het verwerken van alle cijfers in figuren en het kritisch lezen van alle teksten.

Onze contactpersonen Lianne Oldekamp en Aike Janssen van de Directie Veiligheid danken wij voor de begeleiding van de Masterstudenten en de adviezen en ondersteuning tijdens het verdere onderzoek. Dick van der Graaf van het OBI van de Gemeente Rotterdam veel dank voor het snelle leveren van de steekproef en Marieke Meij van Mediad voor de professionele ondersteuning bij het vragenlijstontwerp en de uitvoering van de logistiek van het vragenlijstonderzoek. Karin ter Laak verzorgde het ontwerp en de lay-out van het rapport geheel in lijn met het voorgaande rapport maar toch verrassend origineel. Opnieuw veel dank.

Tot slot willen wij graag de kenniswerkplaats Leefbare wijken danken voor de bijdrage aan lay-out en publicatie van het rapport en bovenal de Gemeente Rotterdam voor het mogelijk maken van dit onderzoek.

Rotterdam, 14 april 2021

Tamar Fischer en Gabry Vanderveen

Samenvatting en Conclusie

Inleiding

De overlast en aanpak van Seksuele Straatintimidatie heeft al een aantal jaren veel aandacht in de gemeente Rotterdam. Politici en bestuurders signaleerden groeiende onvrede over de overlast en de daaraan gerelateerde onveiligheidsgevoelens bij Rotterdamse vrouwen. Het Rotterdamse College heeft zich daarom ten doel gesteld deze overlast aan te pakken. Gebruikmakend van de uitkomsten van eerder onderzoek (Fischer & Sprado, 2017) is door de gemeente Rotterdam in samenspraak met verschillende maatschappelijke partijen, het plan: 'Aanpak Seksuele straatintimidatie 2017-2019' geschreven en geïmplementeerd. De aanpak omvat een mix van maatregelen en activiteiten die gezamenlijk tot een duurzame vermindering van de overlast van seksuele straatintimidatie moeten leiden (Gemeente Rotterdam, 2017). Aan de gemeenteraad is toegezegd dat het beleid en de uitkomsten daarvan geëvalueerd zouden worden in een vervolgonderzoek. In dit rapport wordt verslag gedaan van dat vervolgonderzoek.

Dit rapport geeft in de eerste plaats antwoord op de vragen *of het beleid dat is voorgesteld uitgaat van een relevante beleidstheorie over de effectiviteit of doelmatigheid van de maatregelen (planevaluatie) en of de maatregelen zoals gepland ook zijn uitgevoerd zoals zij waren bedoeld (procesevaluatie)*. Daarnaast wordt in dit onderzoek gerapporteerd over een nieuw grootschalig vragenlijstonderzoek onder Rotterdamse vrouwen dat gericht is op de vraag: *"Hoe is de beleving van seksuele straatintimidatie en van de aanpak van seksuele straatintimidatie in Rotterdam veranderd sinds de vorige meting (in de herfst van 2016)?"*. Van belang is te benadrukken dat dit geen werkelijke 'harde' effectmeting van het beleid oplevert. Zo is het niet zinvol eventuele veranderingen in het percentage vrouwen dat last heeft gehad van seksuele straatintimidatie te koppelen aan de beleidsinspanningen. Daartoe hebben er in de vier jaar die tussen de metingen zitten te veel andere ontwikkelingen plaatsgevonden die invloed hebben gehad op de uitkomsten. De belangrijkste ontwikkelingen zijn de '#me too' discussie en het uitbreken van de Covid-19 pandemie.

Methoden van onderzoek

Voor de plan- en procesevaluaties is een uitgebreide documentanalyse uitgevoerd, zijn stakeholders¹ geïnterviewd en zijn de data van de StopApp geanalyseerd (de Hon, 2020; Mazurel, 2020). Dit onderzoek is uitgevoerd door twee Masterstudenten van de opleiding Criminologie onder supervisie van de eerste auteur van dit rapport. De studenten liepen tijdens het onderzoek een stage bij de Gemeente Rotterdam. In dit rapport worden de belangrijkste conclusies uit deze onderzoeken beschreven. Het vragenlijstonderzoek naar de ervaringen van Rotterdamse vrouwen² met seksuele straatintimidatie en de aanpak daarvan kende een respons van 1592 vrouwen in de leeftijd 18-45 jaar. De vragenlijsten zijn medio december 2020 verzonden. In een deel van dit rapport worden vergelijkingen gepresenteerd met de ervaringen van vrouwen

¹ Respondenten waren werkzaam bij de afdeling Toezicht en Handhaving, Politie, OM, Slachtofferhulp Nederland, Centrum voor Seksueel geweld, gemeentelijke beleidsafdelingen, het campagnebureau, Jongerenwerk, Maatschappelijke organisaties (RADAR, Dona Daria, Stichting Stop Straatintimidatie). Bovendien zijn de (door de gemeente aangestelde) app ontwikkelaar en enkele door RADAR aangedragen jongeren geïnterviewd.

² Hoewel er duidelijke signalen zijn dat er ook veel overlast en onveiligheidsgevoelens door (seksuele) straatintimidatie zijn onder Lhbtqi+-personen in Rotterdam is er geen aparte steekproef of vragenlijst gebruikt, gericht op deze personen. Dit zou de vergelijkbaarheid met het vorige onderzoek te sterk aantasten. Uiteraard bevinden zich onder de respondenten wel Lhbtqi+ vrouwen. In het discussie hoofdstuk gaan we in op mogelijkheden voor onderzoek onder Lhbtqi+-Rotterdamers in de toekomst.

in het vorige onderzoek dat eind oktober 2016 werd uitgevoerd, de respons in dat onderzoek betrof 1186 vrouwen. De respons was in beide onderzoeken representatief naar leeftijd maar niet naar opleidingsniveau. Hogere opleidingsniveaus zijn oververtegenwoordigd. Bovendien is het, ondanks uitgebreide uitleg in de bijgevoegde brief, mogelijk dat vrouwen die weinig met seksuele straatintimidatie te maken hebben, minder vaak aan het onderzoek mee hebben gedaan omdat het thema hen minder interesseert. Daardoor kunnen de gevonden percentages een overschatting zijn van de werkelijk ervaren overlast en onveiligheidsgevoelens. Voor de vergelijkingen tussen de jaren is dit een minder groot probleem omdat de selectiviteit in de respons waarschijnlijk vergelijkbaar is.

Het plan 'aanpak seksuele straatintimidatie' en de implementatie daarvan

Het plan 'aanpak seksuele straatintimidatie' (Gemeente Rotterdam, 2017) beschrijft een integrale aanpak van de problematiek waarin zowel aandacht is voor preventie als voor repressie en waarin maatregelen worden beschreven gericht op alle betrokkenen. Daartoe richt de campagne zich op slachtoffers, omstanders en (potentiële) plegers. Uit de planevaluatie blijkt dat aangenomen wordt dat er met een bewustwordingscampagne een norm gesteld zal worden die daders tot gedragsverandering kan aanzetten. De strafbaarstelling en intensivering van de handhaving moeten deze norm kracht bijzetten.

De strafbaarstelling wordt als onmisbaar onderdeel van het beleid gepresenteerd en beleefd door de verschillende actoren. De intensivering van de handhaving is een belangrijke pijler in de aanpak met als belangrijk doel om de juridische norm niet alleen symbolisch te laten zijn maar ook daadwerkelijk te streven naar succesvolle vervolging. Alleen dan zou de kosten-baten-afweging van de potentiële dader negatief uitpakken, waardoor het gedrag achterwege zal blijven. Er wordt echter in de literatuur en interviews geen ondersteuning gevonden voor de aanname dat de intensievere handhaving de kosten-baten afweging van de (potentiële) plegers op die manier beïnvloedt vooral omdat de pakkans zodanig klein wordt geacht dat (potentiële) plegers hierin geen reëel risico zien. De inspanningen van de handhaving kunnen wel invloed hebben op de bewustwording en veranderde normen over het gedrag binnen de groep (potentiële)plegers. Bijvoorbeeld omdat zij zich meer bewust worden van de norm en de overlast en onveiligheidsgevoelens die het vrouwen oplevert.

De wetenschappelijke literatuur beschrijft in aansluiting hierop dat zowel bewustwording van de (juridische) norm als van de schade die het gedrag oplevert aan vrouwen tot gedragsverandering bij potentiële plegers kan leiden. Het tweewegbrengen van langdurige gedragsverandering is echter volgens de literatuur wel moeilijk te realiseren en vraagt om ondersteunend beleid (zoals fysieke aanpassingen in de openbare ruimte, toezicht en sancties) en herhaling van de boodschap in vervolgcampagnes. De belangrijkste onderdelen van dat ondersteunend beleid die uitgewerkt zijn in het plan van aanpak betreffen: het ontwerpen van een app waarmee laagdrempelige meldingen mogelijk zijn (de StopApp), gerichte en intensieve handhaving op hotspots en hot-times, ondersteuning van slachtoffers en het creëren van een handelingsperspectief voor slachtoffers en omstanders. Aandacht voor het thema in de opvoeding thuis en op scholen wordt als onderdeel van de bewustwordingscampagne gezien, dit onderdeel is in het plan van aanpak echter beperkt uitgewerkt.

bewustwordingsgesprekken die jongerenwerkers voerden en waarschuwingen die handhavers gaven, wordt door de betrokken actoren aangegeven dat ze niet wenselijk zijn zonder handhavingsinstrument.

Jongerenwerkers rapporteren in aansluiting op de hierboven beschreven verwachtingen dat de jongeren vooral geneigd lijken hun gedrag aan te passen doordat ze zich bewust worden van hoe de vrouwen het beleven en niet door de dreiging van straf. Die dreiging ervaren ze als verwaarloosbaar klein. Dit is een interessante combinatie van bevindingen en verder onderzoek naar de houdbaarheid van de aanname dat strafbaarstelling een noodzakelijke stok achter de deur is voor gedragsverandering lijkt hier relevant. Een andere belangrijke conclusie is dat de uitgebreide training van de handhavers (jeugdhandhavers en bikers) die heeft plaatsgevonden, ook los van de strafbaarstelling, wel een geschikt middel lijkt om blijvende bewustwording over de problematiek te creëren bij deze professionals. Juist de bewustwording bij deze professionals is voor vrouwen belangrijk en was een aspect waar het voorheen nog te veel aan ontbrak (Fischer & Sprado, 2017).

De publiekscampagne was intensief, omvatte boodschappen voor potentiële plegers, slachtoffers en omstanders en vond via diverse kanalen plaats. De campagne was echter wel kort en het is nog niet duidelijk hoe de boodschap systematisch herhaald gaat worden (op de korte campagne van maart/april 2020 na). Het is daardoor nog onduidelijk of een blijvende verandering verwacht kan worden in het denken over seksuele straatintimidatie bij en het gedrag van de verschillende actoren (plegers, omstanders, slachtoffers, professionals). De StopApp die als onderdeel van de campagne is gelanceerd, leek eerst succesvol en leverde veel meldingen op. Dit aantal nam echter snel af. Op het moment van dit onderzoek was het aantal meldingen laag en de informatie beperkt en niet goed bruikbaar om de handhavingsacties mee te sturen. De StopApp functioneert bovendien niet als handelingsperspectief of doorverwijzingsinstrument voor slachtoffers.³ In de periode 2017-2020 hebben diverse andere bewustwordingsinitiatieven plaatsgevonden op scholen (voornamelijk MBO) en in buurten of bij specifieke doelgroepen (ouderkamers onwijze ouders, powerweekend RADAR). Deze initiatieven zijn positief ontvangen maar bereiken tot nu toe maar een (zeer) klein en selectief deel van de Rotterdammers.

Ervaringen met seksuele straatintimidatie: aard, omvang en spreiding

In 2020 heeft een even groot aandeel (84 procent) van de vrouwen te maken gehad met seksueel getint gedrag als in 2016 en ook het aandeel vrouwen dat aangeeft incidenten te hebben meegemaakt die voldoen aan de definitie "*Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid*" (47 procent) verschilt niet van dat van 2016. De frequenties waarin de incidenten voorkwamen zijn iets lager maar liggen nog steeds hoog. Het lijkt er, zoals in het laatste gedeelte van hoofdstuk 3 duidelijk wordt, sterk op dat deze daling in frequentie met name een gevolg is van de maatregelen vanwege de COVID-19 pandemie. Het is dus weinig zinvol de absolute frequenties van ervaringen te gebruiken in de conclusies over hoe het er voorstaat met de overlast van seksuele straatintimidatie.

Een opvallende bevinding, die niet toe te schrijven is aan de maatregelen vanwege de COVID-19 pandemie, is dat de vrouwen anders rapporteren over hoe ze de incidenten beleven. Vrouwen scoren bij vrijwel alle soorten van seksueel getinte toenadering lager dan in 2016 op de mate waarin de toenaderingen positieve en neutrale

³ Inmiddels is de mogelijkheid toegevoegd om de contactgegevens achter te laten. Toekomstig onderzoek moet uitwijzen of dit tot de gewenste uitkomsten leidt.

gevoelens oproepen en veel hoger op de negatieve gevoelens. Er werden bovendien meer verschillende negatieve gevoelens benoemd door vrouwen in 2020 dan door de vrouwen in 2016. In de kwalitatieve antwoorden werd, net als in 2016, blijk gegeven van het feit dat er een grote mate van gewenning en normalisering van het gedrag was opgetreden maar veel meer dan in 2016 werd hierover ook het ongenoegen beschreven en werd aangegeven dat het gedrag niet acceptabel is.

Er zijn geen verschillen gevonden met de situatie in 2016 voor wat betreft diversiteit tussen sociale groepen in de mate waarin seksuele straatintimidatie wordt ervaren. Ook in 2020 rapporteren jongere vrouwen, hoger opgeleiden en vrouwen zonder vaste relatie meer ervaringen met seksuele straatintimidatie. Vrouwen die aangeven een seksuele gerichtheid op vrouwen of op zowel mannen als vrouwen te hebben, maken bovendien aanzienlijk vaker seksuele straatintimidatie mee. Het aandeel vrouwen dat in de eigen woonbuurt seksuele straatintimidatie meemaakt, is net als in 2016 het hoogst bij vrouwen die wonen in Delfshaven, Charlois en Centrum. De stadsgebieden waar dit aandeel in 2020 het laagst is, zijn Prins-Alexander, Hillegersberg-Schiebroek en de (voor de analyse samengevoegde) stadsgebieden Hoek van Holland, Pernis en Rozenburg.

De hierboven beschreven resultaten tonen weinig veranderingen in de aard en omvang van seksuele straatintimidatie in de afgelopen drie jaar. Uit de directe vragen aan vrouwen over de ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar komt een iets positiever beeld naar voren. Het aandeel vrouwen dat een afname zegt te hebben ervaren in overlast, frequentie en ernst van en onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie is iets groter dan het aandeel vrouwen dat een toename rapporteert. De verschillen zijn echter klein en de grote meerderheid van de vrouwen rapporteert dat er niets is veranderd. Een ontwikkeling die ook hier weer in het oog springt, is de toegenomen bewustwording van het fenomeen die door een groot aandeel van de vrouwen wordt gerapporteerd. Bij vrouwen die de campagne hebben opgemerkt, is de bewustwording bovendien het grootst. De campagne lijkt dus inderdaad een gunstig effect te hebben gehad op de bewustwording bij vrouwen.

Interacties bij seksuele straatintimidatie en preventief gedrag

De uitkomsten uit de vragenlijst laten zien dat vrouwen in 2020 bij incidenten van seksuele straatintimidatie minder vaak de interactie met de plegers opzoeken dan in 2016 en vaker kiezen voor ontwijkende gedragingen. Zij zochten in 2020 bovendien minder vaak bescherming bij omstanders. Ook zien we meer preventieve gedragsaanpassingen bij vrouwen om te voorkomen dat ze met seksuele straatintimidatie in aanraking komen. Zo gaan meer vrouwen 's avonds niet meer over straat, vermijden vrouwen groepen mannen of jongens vaker en maken ze minder oogcontact met mannen en jongens op straat.

De manier waarop het gedrag van de plegers zich ontwikkelt tijdens het incident is nauwelijks veranderd. Er lijkt dus niet vaker sprake te zijn van escalatie van de incidenten. Het achternalopen van een vrouw blijkt zelfs iets minder voor te komen in 2020 dan in 2016.

Omstanders spelen een minder helpende rol voor slachtoffers in 2020 dan in 2016. In de eerste plaats zijn er minder omstanders aanwezig maar de omstanders spelen ook een minder actieve rol in de ondersteuning van de slachtoffers. Respondenten geven aan dat dit mogelijk komt omdat mensen bang(er) zijn geworden om zelf slachtoffer van geweld te worden.

In dit onderzoek is ingezoomd op het profiel van overlastplegers in de eigen woonbuurt van vrouwen. Belangrijke conclusies uit die analyse zijn dat plegers vaak in groepen opereren, vooral te voet zijn maar ook regelmatig vanuit de auto intimiderend gedrag vertonen. Verder vindt de intimidatie iets vaker op drukke dan op stille plekken in de buurt plaats en vaker 's avonds dan overdag.

Rotterdamse vrouwen over de gemeentelijke aanpak

Tot slot is onderzocht hoe Rotterdamse vrouwen de gemeentelijke aanpak van de overlast van seksuele straatintimidatie in de afgelopen drie jaar hebben ervaren en hoe zij deze beoordelen. Daarbij ligt de focus op de maatregelen waarvan uit de procesevaluatie is gebleken dat er daadwerkelijk activiteiten hebben plaatsgevonden. Dit was in de eerste plaats de publiekscampagne die van december 2017 tot en met april 2018 heeft plaatsgevonden. De campagne is door ruim een derde van de respondenten opgemerkt en daarbij zijn vooral de uitingen op abri's opgevallen. Jongere vrouwen hebben de campagne duidelijk vaker opgemerkt dan oudere vrouwen. Er zijn daarnaast verschillen gevonden tussen vrouwen met verschillende opleidingsniveaus in welke onderdelen van de campagne zijn opgemerkt en daarmee wordt het nut van de brede campagne met verschillende uitingsvormen benadrukt.

In de perceptie van de respondenten is de campagne vooral effectief geweest voor het versterken van de maatschappelijke norm seksuele straatintimidatie en in iets mindere mate de eigen weerbaarheid. De campagne is volgens de vrouwen minder effectief als het om gedragsverandering bij de plegers gaat en de campagne lijkt ook weinig bij te dragen aan de eigen meldingsbereidheid. Uit opmerkingen blijkt dat veel vrouwen het als een grote steun en positieve ontwikkeling zien dat de gemeente zoveel aandacht voor het onderwerp heeft. Ze ervaren echter nog weinig daadwerkelijk afname van de overlast.

De StopApp, die een belangrijk onderdeel was in het plan van aanpak seksuele straatintimidatie, is slechts door dertien procent van de vrouwen opgemerkt. Uit de opmerkingen blijkt bovendien dat vrouwen de StopApp zoals ze deze nu hebben ervaren niet als een bruikbaar handelingsalternatief zien. Dit komt vooral omdat ze niet goed zien wat het effect van de meldingen is. Deze perceptie zien we bevestigd in het feit dat maar zeer weinig vrouwen aangeven dat ze incidenten via de StopApp hebben gemeld. Dit sluit aan bij de bevindingen uit de procesevaluatie over de absolute aantallen en het verloop van de aantallen meldingen via de StopApp. Ook de algemene meldingsbereidheid blijkt in de afgelopen jaren niet gestegen te zijn. Nog steeds meldt maar een klein aandeel van de vrouwen incidenten bij de politie of een andere instantie.

Respondenten zien in het algemeen het nut in van het aanspreken van mogelijke plegers en het handhaven op overlast gevend gedrag door de verschillende professionele actoren (jongerenwerkers, handhavers, politie en private beveiligers). Wanneer gevraagd wordt of zij verandering hebben gezien in de bijdrage die de verschillende professionele actoren hebben gehad aan het inperken van de overlast dan heeft ongeveer de helft van de vrouwen daar geen mening over. Onder de respondenten die wel een mening hebben, vinden meer vrouwen dat de bijdrage is toegenomen dan dat deze is afgenomen. Deze vrouwen beschrijven dat ze een duidelijke verandering in de houding van de professionele actoren ervaren (waaronder zeker ook bij de private beveiligers) en dit zien zij als belangrijke steun. Tegelijkertijd wordt duidelijk dat nog lang niet alle vrouwen deze mening hebben en dat de mate waarin het probleem serieus genomen wordt ook nog niet bij alle professionals voldoende groot lijkt te zijn.

In aansluiting op de bevindingen over de interacties tussen slachtoffers, daders en omstanders zoals beschreven in de vorige paragraaf, vinden we dat vrouwen relatief negatief zijn over de ontwikkelingen in de rol van omstanders. Vergeleken met de vragen over de andere actoren is er een relatief klein aandeel van de vrouwen dat vindt dat de bijdrage van omstanders (veel) groter is geworden en een relatief groot aandeel dat vindt dat de bijdrage (veel) kleiner is geworden. Dat is heel anders voor de eigen sociale omgeving van de respondent. Deze omgeving draagt vergeleken met de situatie voor de publiekscampagne relatief veel bij aan het inperken van overlast en onveiligheidsgevoelens vooral doordat zij de vrouwen veel serieuzer nemen en hen bevestigen in het gevoel dat het gedrag van de plegers niet normaal is.

In de open opmerkingen benadrukken respondenten dat er nog meer aandacht moet zijn voor (her)opvoeding, voorlichting en onderwijs van (potentiële) plegers en dat er verbeteringen nodig zijn in de voorlichting en ondersteuning voor vrouwen en omstanders en het creëren van handelingsperspectieven voor zowel de vrouwen zelf als de omstanders bij incidenten. Over deze aspecten zien ze nog te weinig terug in het huidige beleid van de gemeente

Beleidsaanbevelingen en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

De bevindingen in dit rapport laten zien dat er in de afgelopen vier jaar vooral veel veranderd is in de bewustwording van en kennis over het fenomeen bij slachtoffers zelf, in de (sociale) omgeving van de slachtoffers en bij professionals in de handhaving. Hoewel het moeilijk hard te maken is of dit het gevolg is van de gemeentelijke maatregelen, lijken die daar wel een rol bij te hebben gespeeld. Vrouwen waarderen de inspanningen van de gemeente en een deel van de vrouwen ziet ook een positieve verandering in de rol die professionals in de handhaving hebben bij het inperken van de overlast en onveiligheidsgevoelens. Om deze gunstige ontwikkelingen door te zetten en uiteindelijk ook daadwerkelijk afname van de overlast te bewerkstelligen, is blijvende aandacht voor het thema nodig. De bevindingen in het rapport geven daarbij aanleiding tot een aantal specifieke aanbevelingen voor beleid.

Herhaling publiekscampagne met aandacht voor handelingsperspectieven

Voor een groot deel van de vrouwen uit het onderzoek is nog weinig veranderd in de manier waarop zij zelf of hun omgeving tegen de problematiek aankijken. Meer dan zestig procent van de respondenten heeft geen van de uitingen van de publiekscampagne opgemerkt. Zoals al in de planevaluatie werd beschreven, is het bij het overbrengen van een dergelijke boodschap belangrijk om deze regelmatig te herhalen. Dat lijkt ook hier zeker van belang en de eerste aanbeveling is dan ook om in de nabije toekomst een nieuwe campagne op te starten. De boodschap van die campagne zal opnieuw moeten zijn dat het gedrag niet normaal en niet acceptabel is. Daarnaast zou de campagne concreter moeten ingaan op de handelingsperspectieven die vrouwen zelf en de omstanders hebben. Mogelijk kunnen hiervoor onderdelen van de campagne die in maart en april 2020 kort en in een zeer uitzonderlijke periode heeft plaatsgevonden opnieuw worden ingezet.

Aandacht voor nieuwe handelingsperspectieven voor slachtoffers en omstanders

Hoewel seksuele straatintimidatie door vrouwen en hun sociale omgeving minder wordt genormaliseerd en meer als probleem wordt erkend, hebben de beleidsinspanningen nog niet geleid tot een afname van het intimiderende gedrag en eerder tot een groter gevoel van onveiligheid, boosheid en frustratie bij vrouwen. De gemeente is er nog niet in geslaagd handelingsperspectieven voor vrouwen te creëren die door de vrouwen als effectief worden beschouwd. Vrouwen blijken effectiviteit van een handelingsoptie op verschillende manieren te definiëren. Ze zien een handelingsoptie als effectief als ze het gevoel hebben dat het hen direct iets oplevert (bescherming, genoegdoening, schadeherstel) of als het effectief is om de overlast door seksuele straatintimidatie in de nabije toekomst te verminderen. Bij de doorontwikkeling van de StopApp is het daarom belangrijk dat op een gebruiksvriendelijke manier in de directe dagelijkse praktijk door handhavers, jongerenwerkers en politie gebruik gemaakt kan worden van de informatie en dat er terugkoppeling plaatsvindt naar de vrouwen die gemeld hebben. Hiermee is inmiddels al een begin gemaakt door de mogelijkheid in de StopApp in te bouwen de contactgegevens achter te laten waardoor terugkoppeling kan plaatsvinden. Een goede monitoring van deze terugkoppeling is belangrijk om te zien wat deze inhoudt en hoe vrouwen die waarderen. Daarbij is het belangrijk

het gebruik van de StopApp op een hoger peil te krijgen en te houden.

Handelingsperspectieven die effectief zijn voor de veiligheidsbeleving van de vrouwen tijdens een incident zijn veel moeilijker door de gemeente te organiseren. In het laatste hoofdstuk van het rapport wordt verwezen naar bestaande initiatieven waar de gemeente van zou kunnen leren. Voor de veiligheidsbeleving van vrouwen is het ook belangrijk dat er meer aandacht is (bijvoorbeeld in de campagne) voor de bewustwording bij omstanders zodat zij beter opmerken dat vrouwen worden lastiggevallen en voor kennis bij omstanders over wat helpende reacties kunnen zijn.

Brede training van verschillende professionele actoren op het thema

Uit het onderzoek blijkt dat een deel van de vrouwen een positieve verandering heeft ervaren in de bijdrage van de verschillende professionals aan het inperken van overlast en onveiligheidsgevoelens. Dit lijkt een gevolg te zijn van de intensieve training bij een deel van de handhavers en de aandacht in team overleggen bij de andere professionals. Veel vrouwen ervaren echter nog geen verbeteringen en zij voelen zich bovendien nog lang niet altijd serieus genomen door de verschillende professionele actoren.

Het is belangrijk dat de boodschap die deze professionele actoren in hun contact met de (potentiële) plegers en slachtoffers uitdragen in lijn is met de boodschap van het bredere beleid. Een volgende aanbeveling zou dus zijn om in de komende periode in te zetten op verdere bewustwording en gerichte training van alle betrokken professionele actoren. In die training zou specifiek aan bod moeten komen hoe met de verschillende typen plegers (naar motieven, context waarin ze plegen, achtergrond van de problematiek etc.) het best omgegaan kan worden. Een ander vast onderdeel van de training zou moeten zijn hoe de actoren op een goede manier reageren op slachtoffers. Daarmee zullen slachtoffers ook meer handelingsperspectieven krijgen omdat ze er meer op kunnen vertrouwen dat ze serieus genomen worden bij een melding.

Meer aandacht voor preventie: opvoeding, onderwijs, voorlichting

Uit het onderzoek blijkt dat respondenten het belangrijk vinden dat er iets gedaan wordt aan de oorzaken van het intimiderende gedrag, aan preventie dus. Het bespreekbaar maken van welk gedrag intimiderend kan zijn voor meisjes en vrouwen en hoe respectvol omgegaan kan worden met elkaar zou duidelijker terug moeten komen in de opvoeding thuis en een grotere rol moeten krijgen in onderwijs en voorlichting voor alle Rotterdamse leerlingen. Ook hier kunnen de gemeente en scholen aansluiten bij bestaande initiatieven waarnaar in het laatste hoofdstuk verwezen wordt.

Om het thema respectvolle omgang met vrouwen een belangrijkere rol te laten spelen in de opvoeding thuis is het vooral belangrijk het gesprek aan te gaan met de opvoeders. Dit is wellicht de moeilijkste opgave voor de gemeente maar wel een hele belangrijke. Er bestaan daarvoor al verschillende initiatieven in Rotterdam zoals we in dit onderzoek zien maar bij deze initiatieven is maar een kleine en selecte groep ouders betrokken. Een strategie waarin zowel in online fora als fysiek in buurten en gemeenschappen het gesprek wordt geïnitieerd zou een goede start zijn om de verantwoordelijkheid van de opvoeders meer op de kaart te zetten en hen de mogelijkheid te geven hun eigen ideeën hierover te benoemen. De gemeente zou hiervoor aansluiting moeten zoeken bij bestaande lokale initiatieven en personen of instanties die in de buurten of gemeenschappen een belangrijke rol spelen.

Meer focus van het beleid op jongere slachtoffers (12-18 jarigen)

Dit onderzoek presenteert alleen cijfers over de ervaringen van de algemene populatie vrouwen in de leeftijd 18-45 jaar. Deze respondenten gebruikten echter de open tekstvelden in de vragenlijst om aandacht te vragen voor de grote mate waarin ook

jeugdigen (12-18 jaar) te maken krijgen met overlast en onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie. Gezien de ontwikkelingsfase waarin deze jeugdigen zich bevinden, kunnen de gevolgen van het intimiderende gedrag voor hen groot zijn. Hier is ook in het eerdere onderzoek naar seksuele straatintimidatie (Fischer & Sprado, 2017) al op gewezen. Het is daarom belangrijk dat er specifiek aandacht komt voor de aanpak van plegers die zich op slachtoffers in deze leeftijdsgroep richten. Daarnaast moet er aandacht zijn voor de ondersteuning, bewustwording en handelingsperspectieven voor deze groep jonge vrouwen.

Toekomstig onderzoek

In het laatste hoofdstuk van het rapport zijn verschillende beperkingen beschreven van de huidige onderzoeksopzet voor de generaliseerbaarheid van de conclusies. Die beperkingen gaan in de eerste plaats over de selectieve groep (potentiële) slachtoffers over wie uitspraken kunnen worden gedaan met de huidige onderzoeksopzet. Belangrijke deelpopulaties van (potentiële) slachtoffers die in ons onderzoek ontbreken zijn: 12-18 jarige meisjes, Lhbtq+-personen die niet met het vrouwelijk geslacht staan geregistreerd in de gemeentelijke basisadministratie en vrouwen die door taal-, lees-, schrijfproblemen of door mentale- of sociale kwetsbaarheid niet in staat waren de vragenlijst in te vullen. Bovendien is het waarschijnlijk dat juist vrouwen die weinig overlast en onveiligheidsgevoelens ervaren ondervertegenwoordigd zijn in de responsgroep omdat de vragenlijst zich specifiek op dit thema richtte.

De tweede oorzaak voor een beperkte generaliseerbaarheid van de conclusies is de afbakening van het fenomeen die we hebben gehanteerd. Daarbij is uitsluitend naar seksueel getint gedrag en seksuele intimidatie door mannen in de fysieke openbare ruimte gekeken. Andere vormen van intimiderend gedrag (zoals de intimidatie van Lhbtq+-personen vanwege hun gerichtheid) en (seksuele)intimidatie door onbekenden online kan daardoor niet worden meegenomen in de conclusies.

Een derde beperking van de tot nu toe gekozen onderzoeksopzet is dat we hiermee voornamelijk het slachtofferperspectief in beeld brengen en niet ver komen met het verklaren van het gedrag en de variaties in dat gedrag. Daarvoor is onderzoek vanuit een daderperspectief noodzakelijk.

In het laatste hoofdstuk formuleren we verschillende aanbevelingen voor toekomstig onderzoek waarmee de ontwikkelingen in de overlast en onveiligheid door seksuele straatintimidatie in de toekomst duurzaam gemonitord kunnen worden en meer in de breedte kunnen worden beschreven. Deze aanbevelingen betreffen een combinatie van strategieën waarbij in de eerste plaats ingezet moet worden op de lange termijn monitoring bij de algemene populatie (potentiële) slachtoffers. Daarvoor zou aansluiting gezocht moeten worden bij bestaande grootschalige bevolkingsenquêtes en bestaande enquêtes onder specifieke goed bereikbare doelgroepen. Daarnaast zou specifieke, doelgroepgerichte, dataverzameling moeten plaatsvinden binnen de stad Rotterdam waarbij een combinatie van dataverzamelingsstrategieën (voornamelijk online en face-to-face) moet worden gebruikt.

Tot slot

Rotterdam heeft zich in de afgelopen jaren hard gemaakt voor inperking van de overlast en onveiligheid door seksuele straatintimidatie en dat is niet onopgemerkt gebleven. De integrale aanpak lijkt daarbij een goede keuze te zijn geweest hoewel deze niet in volle breedte tot zijn recht is gekomen. Een sterke focus op de strafbaarstelling was volgens veel betrokkenen nodig om de maatschappelijke norm duidelijk te maken en dit lijkt ook wel enigszins die functie te hebben gehad. De aanwijsbare effectiviteit van de strafbaarstelling en de daaraan gerelateerde maatregelen voor het inperken van de overlast blijft echter vooralsnog uit. Gezien de ontwikkelingen die we

wel zien, is het duidelijk dat beleidsaandacht voor het thema belangrijk is en ook bij lijkt te dragen aan de gewenste maatschappelijke norm. Het is ook duidelijk dat het om problematiek gaat die een lange adem vraagt. Voor de toekomst lijken meer interventies nodig die gericht zijn op concrete handelingsperspectieven voor slachtoffers en omstanders en interventies die gericht zijn op de verschillende oorzaken van het gedrag bij de plegers. We hopen dat de inzichten uit dit rapport over de ontwikkelingen in de problematiek en de rol van het beleid daarin behulpzaam zullen zijn bij de doorontwikkeling van het Rotterdamse beleid tegen seksuele straatintimidatie.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	2
Aanleiding en achtergrond	2
Methoden van dataverzameling en analyse	4
Leeswijzer	5
Hoofdstuk 2: Een korte evaluatie van de planning en implementatie van de integrale aanpak seksuele straatintimidatie	6
Planevaluatie	7
Procesevaluatie	9
Conclusies plan- en procesevaluatie	14
Hoofdstuk 3: Ervaringen met seksuele straatintimidatie: aard, omvang en spreiding	16
Ervaringen met seksueel getinte toenadering en seksuele straatintimidatie	16
Beleving van de gedragingen	17
Omvang straatintimidatie volgens de definitie in het onderzoek	21
Spreiding van seksuele straatintimidatie	21
Sociale spreiding	21
Verschillen naar seksuele gerichtheid	24
Ruimtelijke spreiding verschillen in ervaringen naar woonbuurt	25
Ervaringen in twee perioden met Covid-19 maatregelen	26
Ervaren ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar	28
Concluderende samenvatting	29
Hoofdstuk 4: Interacties bij seksuele straatintimidatie en preventief gedrag	31
Interacties bij seksuele straatintimidatie	31
Aanpassen van gedrag om seksuele straatintimidatie te voorkomen	34
Profielen van overlastplegers in de eigen woonbuurt	36
Concluderende samenvatting	37
Hoofdstuk 5: Rotterdamse vrouwen over de gemeentelijke aanpak	38
Publiekscampagne 'pikpraat van de straat'	38
Percepties over bijdrage campagne aan inperken van de overlast	41
De rol van de StopApp	42
Bijdragen van verschillende actoren aan inperking van overlast en onveiligheid	42
Omstanders en persoonlijke omgeving	46
Verschillen in aandacht handhavers, politie en jongerenwerkers tussen 2018, 2019 en 2020	47
Meldingsbereidheid	48
Aandachtspunten voor beleid volgens de respondenten	50
Waardering voor beleidsaandacht	50
Opvoeding	51
Benadering en ondersteuning van vrouwen	52
Concluderende samenvatting	53
Hoofdstuk 6: Discussie en aanbevelingen	55
Aanbevelingen voor beleid	56
Methodologische beperkingen en aanbevelingen toekomstig onderzoek	58
Seksuele straatintimidatie in Rotterdam 2016-2020	Tot slot
	Referentielijst
	Bijlage I: Vragenlijst
	62
	63
	64

h.1: Inleiding

Aanleiding en achtergrond

De overlast en aanpak van Seksuele Straatintimidatie heeft al een aantal jaren veel aandacht in de gemeente Rotterdam. Politici en bestuurders signaleerden groeiende onvrede over de overlast en de daaraan gerelateerde onveiligheidsgevoelens bij Rotterdamse vrouwen. Deze onvrede kwam ook tot uiting in bewegingen als Hollaback (www.ihollaback.org) en de Nederlandse Stichting Stop Straatintimidatie (www.straatintimidatie.org). Het Rotterdamse College heeft zich daarom ten doel gesteld deze overlast aan te pakken. Voorafgaand aan het plan van aanpak dat hiervoor door de gemeente is opgesteld, heeft de Erasmus Universiteit onderzoek uitgevoerd (Fischer & Sprado, 2017). Dit onderzoek richtte zich achtereenvolgens op de verschillende verschijningsvormen van het fenomeen, de omvang en spreiding, de manier waarop vrouwen dit gedrag beleven en hiermee omgaan en de mening van vrouwen over de aanpak van het gedrag. Belangrijke conclusies uit het onderzoek waren dat een heel groot deel van de vrouwen te maken krijgt met seksueel getinte toename (84%) en dat ongeveer de helft van de vrouwen dit gedrag ook als intimiderend ervaart. Seksuele straatintimidatie kent, zo blijkt verder uit het onderzoek, vele vormen en vele typen plegers (jong en oud, individueel en in groepen). Intimiderend gedrag in de eigen wijk of op stillere doorgangsroutes wordt als meest bedreigend ervaren. Dit is tevens het gedrag dat het minst in beeld bleek te zijn bij de beleids- en handhavingsprofessionals.

Gebruikmakend van de uitkomsten van het onderzoek is door de gemeente Rotterdam in samenspraak met verschillende maatschappelijke partijen zoals Stichting Stop Straatintimidatie, Stichting Jongerenwerk op Zuid, Centrum voor Seksueel Geweld en de politie, het plan: 'Aanpak Seksuele straatintimidatie 2017-2019' geschreven en geïmplementeerd. De aanpak omvat een mix van maatregelen en activiteiten. De maatregelen zijn ingedeeld in de volgende vier pijlers: 1) strafbaarstelling, 2) handelingsperspectief voor slachtoffers en omstanders, 3) plegers aanpak op straat en 4) campagne. Gezamenlijk zouden deze maatregelen tot een duurzame vermindering van de overlast van seksuele straatintimidatie moeten leiden (Gemeente Rotterdam, 2017). Na de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 blijkt dat het nieuwe college van burgemeester en wethouders en specifiek Wethouder Bert Wijbenga (Handhaving, buitenruimte, integratie en samenleven, VVD) de aanpak van straatintimidatie voort wil zetten.¹ Aan de gemeenteraad is toegezegd dat het beleid en de uitkomsten daarvan geëvalueerd zouden worden in een vervolgonderzoek.

¹ www.ad.nl/rotterdam/rotterdam-gaat-door-met-aanpak-straatintimidatie-ondanks-verbod-van-rech-ter-a8f515226/, www.rijnmond.nl/nieuws/191993/Den-Haag-maak-werk-van-wet-tegen-straatintimidatie, www.rotterdam.nl/wonen-leven/straatintimidatie/

In dit rapport wordt verslag gedaan van dat vervolgonderzoek. Voor een goede beleidsevaluatie is het in de eerste plaats van belang na te gaan *of het beleid dat is voorgesteld uitgaat van een relevante beleidstheorie over de effectiviteit of doelmatigheid van de maatregelen (planevaluatie) en of de maatregelen zoals gepland ook zijn uitgevoerd zoals zij waren bedoeld (procesevaluatie)*. Deze evaluaties zijn uitgevoerd en gerapporteerd in twee Masterscripties (De Hon, 2020; Mazurel, 2020). In dit rapport worden de belangrijkste conclusies uit deze onderzoeken beschreven. Daarnaast wordt in dit onderzoek gerapporteerd over een nieuw grootschalig surveyonderzoek onder Rotterdamse vrouwen dat gericht is op de vraag: *“Hoe is de beleving van seksuele straatintimidatie en van de aanpak van seksuele straatintimidatie in Rotterdam veranderd sinds de vorige meting (in de herfst van 2016)?”*

Van belang is te benadrukken dat dit geen werkelijke ‘harde’ effectmeting van het beleid oplevert. Zo is het niet zinvol eventuele veranderingen in het percentage vrouwen dat last heeft gehad van seksuele straatintimidatie te koppelen aan de beleidsinspanningen. Daartoe hebben er in de vier jaar die tussen de metingen zitten te veel andere ontwikkelingen plaatsgevonden die invloed zullen hebben op de uitkomsten. De eerste belangrijke ontwikkeling is de ‘#metoo’ discussie. Na de presentatie van het eerste Rotterdamse seksuele straatintimidatieonderzoek (februari 2017) kreeg de door Tarana Burke al in 2006 bedachte uitdrukking “Me too” wereldwijd bekendheid en navolging. Bekend actrice en activiste Alyssa Milano post een tweet waarin ze vrouwen die ooit seksueel geïntimideerd of aangerand zijn vraagt “Me too” te posten (Hillstrom, 2019). De reacties op sociale media zijn overweldigend. Ook in Nederland deelden vrouwen hun ervaringen met seksueel geweld of seksueel grensoverschrijdend gedrag. #metoo leidt tot discussie en bewustwording, wat ook een reden kan zijn om juist eigen ervaringen te delen (Van den Berg & Gorissen, 2020). #metoo heeft grensoverschrijdend seksueel gedrag weer op de agenda gezet. Dit blijkt ook uit reacties van respondenten bij het huidige vragenlijstonderzoek (dataverzameling 2020) waarin zij aangeven dat #metoo een grote rol heeft gespeeld.

“Door de me too beweging heeft seksueel grensoverschrijdend gedrag veel aandacht gekregen en wordt het heel erg serieus genomen”

“Voornamelijk mannen in mijn vriendenkring zijn beter op de hoogte. Voorheen zagen ze het niet of wilden ze het niet zien of geloven. Dan werd iets afgedaan als ‘grappig’ of ‘een compliment’. Nu reageren ze meer begripvol omdat er o.a. door #metoo in de media meer aandacht voor is.”

Door deze ontwikkelingen kan er meer bewustzijn zijn ontstaan waardoor vrouwen juist meer ervaringen met seksuele straatintimidatie gaan rapporteren.

Een tweede ontwikkeling is de Covid-19 pandemie die het openbaar leven drastisch veranderde. In Nederland is mensen gevraagd zoveel mogelijk thuis te blijven, zo min mogelijk mensen te ontmoeten, afstand te houden en drukte te vermijden. In perioden van een lockdown was onder andere de horeca gesloten en zijn onderwijsinstaties voor een aanzienlijke tijd volledig op onlineonderwijs overgegaan. Veel mensen pasten hun (reis)gedrag aan (De Haas, Faber & Hamersma, 2020; Kuiper et al., 2020). Verschillende respondenten in het huidige onderzoek wijzen hier ook op, zo stellen zij bijvoorbeeld:

“Afgelopen jaar is sowieso heel anders vanwege corona en ben ik bijvoorbeeld weinig op straat en ik kom weinig tot niet op plekken waar zulke incidenten sneller gebeurden (stad, café en uitgaansgelegenheden)”

“Voor mijzelf kan ik moeilijk het afgelopen jaar vergelijken omdat ik door corona weinig buiten ben gekomen.”

Andere ontwikkelingen die een vergelijking tussen deze en de vorige meting lastig maken, zijn gelegen in veranderingen in het beleid van de gemeente, veranderingen in (lokale) wetgeving, rechterlijke uitspraken en de publiciteit daarover. Het vorige rapport werd in februari 2017 gepubliceerd, wat gepaard ging met de nodige media-aandacht.² Ook in andere gemeenten,³ op nationaal niveau en in andere landen wordt discussie gevoerd over seksuele straatintimidatie en de aanpak daarvan (Brands et al., 2018; Stevens & Van Dijcke, 2018). Op dit moment (eind april 2021) is een initiatiefwetsvoorstel van Asscher (PvdA) en Van Toorenburg (CDA) nog in behandeling bij de Tweede Kamer. Dat wetsvoorstel beoogt seksuele intimidatie strafbaar te stellen in het Wetboek van Strafrecht als overtreding tegen de openbare orde. Daarnaast is er het Wetsvoorstel seksuele misdrijven. Dit wetsvoorstel moderniseert de strafbaarstellingen van seksuele en seksueel getinte misdrijven in het Wetboek van Strafrecht. In het voorstel worden nieuwe strafbaarstellingen toegevoegd, waaronder ook seksuele intimidatie.⁴ Het Wetsvoorstel is voorgelegd aan professionals en publiek via een internetconsultatie waar tot en met 4 juni gereageerd kan worden.⁵ Daarna zal het voorstel nog voor advies naar de Raad van State gaan, waarna de Tweede Kamer en de Eerste Kamer de voorstellen nog moeten goedkeuren.^{6,7,8}

Wereldwijd zijn verschillende organisaties actief om seksuele straatintimidatie te agenderen en tegen te gaan.⁹ Het delen van verhalen op sociale media is een belangrijk component hiervan¹⁰ (Almeida, 2019; Peuchaud, 2014). Alle publiciteit omtrent beleid, wetgeving en online initiatieven kan voor meer bewustzijn hebben gezorgd, waar rekening mee moet worden gehouden bij een vergelijking met de vorige meting.

Methoden van dataverzameling en analyse

Voor de plan- en procesevaluatie is een uitgebreide documentanalyse uitgevoerd, zijn stakeholders geïnterviewd en zijn de data van de StopApp geanalyseerd (De Hon, 2020; Mazurel, 2020). De scripties zijn zelfstandig door de studenten maar onder supervisie van de eerste auteur van dit rapport uitgevoerd. De studenten liepen tijdens het onderzoek een stage bij de Gemeente Rotterdam en hadden daarmee toegang tot een grote hoeveelheid relevante openbare en interne documenten over het onderwerp en tot belangrijke stakeholders voor het afnemen van diepte-interviews. In

² Zie bijvoorbeeld www.nporadio1.nl/75-jaar-vrijheid/onderwerpen/14472-2017-02-22-marcocouch-straatintimidatie-is-een-mannenprobleem en www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/helpt-rotterdamse-vrouwen-ervaart-straatintimidatie-stop-het-normaal-te-vinden-b2fb2885/.

³ Over de aanpak in Amsterdam zie: www.amsterdam.nl/straatintimidatie/.

⁴ www.internetconsultatie.nl/wetseksuele misdrijven

⁵ Het initiatiefwetsvoorstel en de strafbaarstelling van (non)verbale en fysieke intimidatie in het Wetsvoorstel seksuele misdrijven sluiten elkaar niet uit. Het kabinet zal in het kader van de parlementaire behandeling van het initiatiefwetsvoorstel hierover een standpunt bepalen, aldus de Memorie van toelichting bij voorontwerp wetsvoorstel seksuele misdrijven, p.11, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/12/memorie-van-toelichting-bij-voorontwerp-wetsvoorstel-seksuele-misdrijven

⁶ www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/seksuele-misdrijven/wetsvoorstel-seksuele-misdrijven

⁷ www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34904_initiatiefvoorstel_asscher. Zie ook Nan, J. (2019). Kroniek van het straf(proces)recht NJB 2019/827.

⁸ www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/05/12/grapperhaus-moderniseert-wetgeving-seksueel-grens-overschrijdend-gedrag#:~:text=Grapperhaus%20wil%20kinderen%20beter%20beschermen,sexchatting%20expliciet%20strafbaar%20wordt%20gesteld.&text=Sexting%20wordt%20tegenwoordig%20gezien%20als,onder%20de%20strafbepaling%20van%20kinderpornografie.

⁹ De petitie om seksuele intimidatie in Enschede tegen te gaan werd meer dan 17.000 keer ondertekend. petities.nl/petitions/seksuele-intimidatie-in-enschede-aanpakken. Zie ook initiatieven als stopstreetharassment.org/, www.ihollaback.org/

¹⁰ www.chalkback.org/, www.theafricareport.com/36402/egypt-online-assault-police-account-unleash-new-womens-movement/.

totaal zijn er voor de evaluaties 59 relevante documenten gevonden en geanalyseerd, voornamelijk raadsbrieven, notities en notulen uit RIS (het raadsinformatiesysteem van de gemeente Rotterdam). De eerste respondenten die zijn benaderd kwamen naar voren uit beleidsdocumenten en gesprekken met medewerkers van de gemeente. Vervolgens is via 'snowball sampling' de steekproef uitgebreid. Respondenten waren werkzaam bij toezicht en handhaving, politie, OM, Slachtofferhulp Nederland, Centrum voor Seksueel geweld, gemeentelijke beleidsafdelingen, het campagnebureau, Jongerenwerk (JOZ), Maatschappelijke organisaties (RADAR, Dona Daria, Stichting Stop Straatintimidatie). Tot slot zijn de (door de gemeente aangestelde) app ontwikkelaar en enkele door RADAR aangedragen jongeren geïnterviewd. In totaal zijn 27 respondenten geïnterviewd.

Voor het vragenlijstonderzoek is op dezelfde wijze een steekproef getrokken als bij het vorige onderzoek dat in 2016 is uitgevoerd (Fischer & Sprado, 2017), namelijk onder 18-45-jarige vrouwen en gestratificeerd naar de veertien Rotterdamse gebieden.¹¹ De totale doelrespons was net als in 2016: 1400 vrouwen (daarvan toen 1186 gerealiseerd). De uiteindelijk behaalde respons bij het onderzoek in 2020 betrof 1592 respondenten wat een responsrate van achttien procent betekent.¹² Het betrof een schriftelijke vragenlijst met de mogelijkheid om deze online in te vullen. Net als in het onderzoek uit 2016 is de respons representatief naar leeftijd maar niet naar opleidingsniveau en waarschijnlijk niet naar migratieachtergrond. Hoger opgeleide vrouwen reageerden veel vaker op ons verzoek de vragenlijst in te vullen en zijn dus sterk oververtegenwoordigd in de data (67 procent heeft een HBO- of WO-opleiding). Dit percentage is vergelijkbaar met het percentage uit het onderzoek van 2016. Etniciteit hebben wij gemeten door de vrouwen te vragen tot welke bevolkingsgroep zij zichzelf rekenen waardoor een formele vergelijking met bestaande databronnen niet mogelijk is. Vrouwen konden hier verschillende bevolkingsgroepen aankruisen als zij zich tot meer dan één groep rekenden. Vijftien procent van de respondenten geeft aan zich alleen tot een andere dan de Nederlandse bevolkingsgroep te rekenen, tien procent rekent zich tot de Nederlandse en een andere bevolkingsgroep en 75 procent tot alleen de Nederlandse bevolkingsgroep. Ook deze verdeling wijkt niet af van de verdeling over bevolkingsgroepen die in het onderzoek uit 2016 werd gevonden. In het discussie hoofdstuk gaan we in op de implicaties die de selectieve respons heeft op de uitkomsten van het onderzoek.

Leeswijzer

In hoofdstuk twee van dit rapport worden de belangrijkste conclusies van de plan- en procesevaluatie beschreven. Daarna volgen de resultaten van de grootschalige vragenlijst studie in de hoofdstukken drie tot en met vijf. In het laatste hoofdstuk volgt de discussie en aanbevelingen voor beleid en vervolgonderzoek.

¹¹ Ondanks het bestaan van signalen dat er ook bij Lhbtqi+-Rotterdamers veel overlast en gevoelens van onveiligheid bestaan door seksuele straatintimidatie, is er in dit onderzoek voor gekozen geen aparte steekproef of vragenlijst te gebruiken gericht op deze personen. Hierdoor zou de vergelijkbaarheid met het vorige onderzoek te sterk aangetast worden. Uiteraard bevinden zich onder de respondenten wel Lhbtqi+ vrouwen. In het discussie hoofdstuk komen we terug op mogelijkheden voor onderzoek onder Lhbtqi+-Rotterdamers in de toekomst.

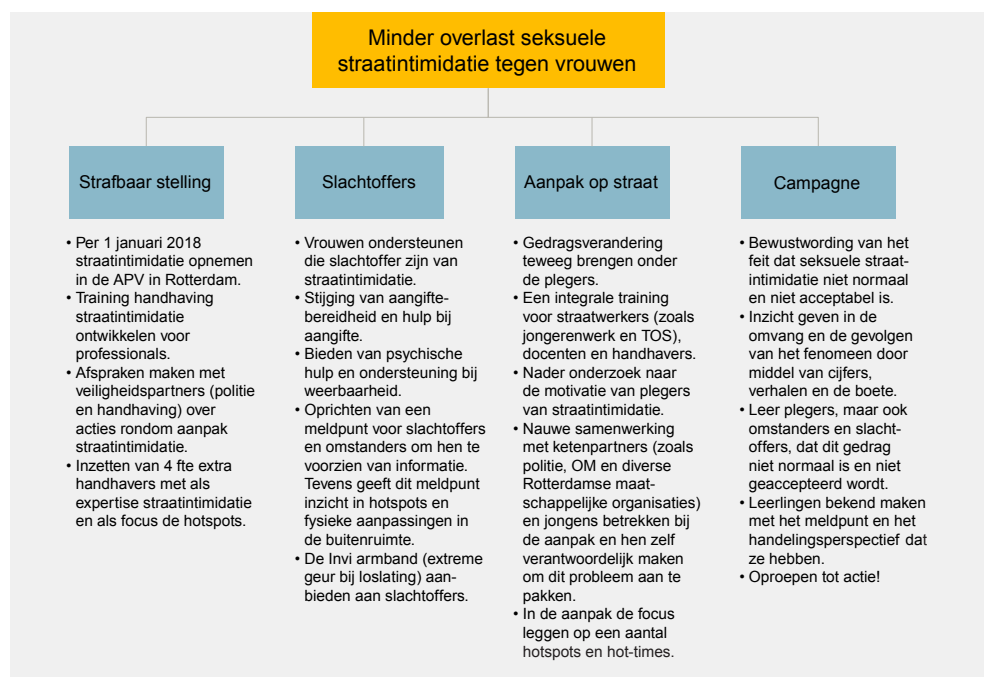
¹² Na de sluitingsdatum zijn nog 35 vragenlijsten binnengekomen. Deze worden in vervolganalyses nog verwerkt maar zijn nog niet in de analyses in dit rapport meegenomen.

h.2: Een korte evaluatie van de planning en implementatie van de integrale aanpak seksuele straatintimidatie

Vanaf 2017 heeft de Gemeente Rotterdam speciaal beleid voor de aanpak van seksuele straatintimidatie. Dit beleid is beschreven in het plan: 'Aanpak seksuele straatintimidatie'. Dit plan heeft als uitgangspunt een integrale aanpak op te zetten met als einddoel *minder overlast van seksuele straatintimidatie* (Gemeente Rotterdam, 2017). Hieronder is het figuur weergegeven waarin een overzicht van de geplande maatregelen te vinden is, verdeeld over vier pijlers.

Figuur 2.1 Overzicht geplande maatregelen tegen seksuele straatintimidatie (Gemeente Rotterdam, 2017).

In planevaluaties is de vraag beantwoord hoe volgens de beleidsmakers de verschillende maatregelen bij zouden moeten dragen aan het einddoel en of een afname van overlast ook een waarschijnlijke uitkomst van het beleid zou zijn, gezien de beschikbare wetenschappelijke kennis (De Hon, 2020; Mazurel, 2020). Vervolgens is in procesevaluaties nagegaan of het beleid ook daadwerkelijk is uitgevoerd zoals was gepland. De evaluaties van de pijlers 'strafbaarstelling' en 'aanpak op straat' zijn uitgevoerd door Mazurel (2020), de evaluaties van de pijlers 'slachtoffers' en 'campagne'

door De Hon (2020). In dit hoofdstuk wordt kort verslag gedaan van de bevindingen van deze onderzoeken die door twee Masterstudenten Criminologie zijn uitgevoerd in het kader van hun afstudeerscriptie onder supervisie van de eerste auteur.¹³

Planevaluatie

Bij het tot stand komen van het beleid voor de aanpak van seksuele straatintimidatie is uitgebreid debat geweest in de Rotterdamse politiek en met maatschappelijke partners over de noodzakelijke onderdelen van een dergelijke aanpak. Hoewel in eerste instantie de vraag om strenge handhaving de boventoon voerde in het politieke debat werd ook uitgebreid aandacht gevraagd voor preventie (Motie 17bb944z, 14-11-2017; Motie 17bb10883, 14-12-2017). In de gehouden interviews en geanalyseerde documenten wordt steeds een pleidooi voor een brede aanpak teruggezien, waarbij expliciet de combinatie van preventie en repressie wordt benadrukt. Dit blijkt onder andere uit de volgende passage uit het document 'Raadsbrief toezegging APV' (30-11-2017: p. 3): "Een succesvolle aanpak van straatintimidatie kan alleen worden bereikt via een brede aanpak van preventie, gedragsbeïnvloeding, voorlichting en handelingsperspectief voor slachtoffers en omstanders. De strafbaarstelling van straatintimidatie en daarmee het opnemen van een norm in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) en de handhaving op deze norm is het sluitstuk van deze aanpak." De term sluitstuk kent in het debat echter verschillende invullingen. De strafbaarstelling wordt aan de ene kant benoemd als laatste redmiddel dat alleen ingezet moet worden als andere maatregelen niet werken. Tegelijkertijd wordt strafbaarstelling als belangrijke voorwaarde voor het succes van de hele aanpak benoemd omdat er zonder deze strafbaarstelling geen norm gesteld wordt (De Hon, 2020: p.48).

Een groot deel van de betrokken stakeholders (zie beschrijving respondenten in de inleiding) stelt dat een *juridische norm noodzakelijk* is om mensen aan te kunnen spreken op seksueel intimiderend gedrag op straat. De duidelijkere normstelling zou vervolgens ook indirect bijdragen aan een afname van de overlast doordat verschillende actoren (onder wie omstanders en slachtoffers) zich meer bewust worden van het onacceptabele gedrag. Dit kan bijdragen aan een stijging van de meldingsbereidheid en verhoging van de pakkans (Mazurel, 2020).

Naast normstelling is *intensivering van de handhaving* een belangrijke pijler in de aanpak. Expliciet doel hierbij is om de juridische norm niet alleen symbolisch te laten zijn maar ook daadwerkelijk te streven naar succesvolle vervolging (Mazurel, 2020: p. 53). Alleen dan zou de kosten- baten-afweging van de potentiële dader negatief uitpakken, waardoor het gedrag achterwege zal blijven. Ook op de haalbaarheid van dit doel wordt in de interviews voor de planevaluatie zeer beperkt kritisch gereflecteerd door de stakeholders (De Hon, 2020; Mazurel, 2020). Wel legt het beleid naast de nadruk op feitelijke vervolging ook veel nadruk op het actief aanspreken en waarschuwen van (potentiële) plegers door handhavers en jongerenwerkers. Daarnaast hebben deze partners ook een belangrijke taak in het aanreiken van een handelingsperspectief aan slachtoffers en omstanders. Dit zou ook een bijdrage leveren aan de bewustwording over strafbaarheid naast de effecten van succesvolle vervolging. Het laagdrempelige (digitale) meldpunt voor slachtoffers (zie pijler slachtoffers) zal een rol moeten gaan spelen in het gericht inzetten van de capaciteit (Gemeente Rotterdam, 2017). Het is onduidelijk hoe de wens om de aangiftebereidheid te verhogen zich verhoudt tot het nieuw op te richten digitale meldpunt waarbij anoniem gemeld wordt. Dit anoniem melden draagt immers niet direct bij aan de opsporing en vervolging in specifieke zaken. Er kan wel een effect zijn op het terugdringen van overlast op dezelfde plek in de toekomst omdat op basis van de meldingen gerichte handhavingsacties kunnen worden ingezet. Dit zal echter alleen gelden als het om een melding op een hotspot

¹³ De volledige onderzoeken zijn beschikbaar via de eerste auteur van dit rapport.

gaat. Bovendien zal het alleen de meldingsbereidheid van vrouwen verhogen als de vrouwen ook weten dat deze acties het gevolg van hun melding zijn.

De pijler campagne richt zich expliciet op *bewustwording* bij verschillende actoren. Uitgangspunt daarbij is dat “als Rotterdammers zich ervan bewust zijn dat seksuele straatintimidatie niet normaal is, ze eerder geneigd zullen zijn om zich uit te spreken over incidenten en om hulp aan te nemen” (De Hon, 2020: p. 53). Uit documenten en interviews blijkt dat de beleidsmakers ervan uitgaan dat de geplande bewustwordingscampagne zelfstandig invloed zal hebben op de (sociale) norm over seksuele straatintimidatie. Via een publiekscampagne en voorlichting op scholen zou zowel meer informatie over het probleem gegeven moeten worden (via cijfers en verhalen) als informatie over de strafbaarstelling en handelingsperspectieven die in de andere pijlers zijn uitgewerkt (Gemeente Rotterdam, 2017).

Uit de planevaluatie blijkt dat aangenomen wordt dat er met de bewustwordingscampagne een norm gesteld zal worden die daders tot gedragsverandering kan aanzetten. Daartoe richt de campagne zich naast op slachtoffers en omstanders ook op (potentiële) plegers. De wetenschappelijke literatuur beschrijft dat zowel bewustwording van de (juridische) norm als van de schade die het gedrag oplevert aan vrouwen tot gedragsverandering bij potentiële plegers kan leiden. Het teweegbrengen van langdurige gedragsverandering is echter wel moeilijk te realiseren en vraagt om ondersteunend beleid (zoals fysieke aanpassingen in de openbare ruimte, toezicht en sancties) en herhaling van de boodschap in vervolgcampagnes (De Hon, 2020: p. 57; Rennes et al., 2011; Granfield, 2002, in: De Hon, 2020). De literatuur beschrijft dat voor de effectiviteit van campagnes sociale media een belangrijke rol kunnen spelen (Van Dijk & Osté, 2014; Flight, Abraham & Voorbij, 2010, in: De Hon, 2020) maar ook dat er al goed onderbouwde en effectief beoordeelde interventies worden aangeboden voor scholen, gericht op houding en vaardigheden ten aanzien van relaties en seksualiteit (De Hon, 2020, zie ook: www.NJI.nl). Deze beproefde interventies zouden veel structureler ingezet kunnen worden.

Naast de maatregelen gericht op bewustwording zijn er in het plan van aanpak maatregelen aangekondigd die zich specifiek richten op de *ondersteuning en weerbaarheid van slachtoffers en het creëren van een handelingsperspectief*. De meeste aandacht gaat daarbij uit naar het verhogen van de meldingsbereidheid onder slachtoffers door het inrichten van een laagdrempelig meldpunt waaraan vervolgens de toegang naar professionele ondersteuning gekoppeld zal zijn. Daarnaast zou een ondersteuningsaanpak op maat in de verschillende wijken moeten worden ingericht (Gemeente Rotterdam, 2017: p. 17). Het onderdeel ondersteuning en weerbaarheid blijkt in de verdere beleidsontwikkeling zeer beperkt te zijn uitgewerkt (De Hon, 2020). De beleidsontwikkeling rond het laagdrempelig meldpunt richt zich vooral op wat er in de pijlers handhaving en campagne met de verkregen informatie uit de meldingen kan worden gedaan (De Hon, 2020) en dus niet zo zeer op de concrete ondersteuning van de vrouwen. Het vergroten van de weerbaarheid zou moeten worden gestimuleerd door weerbaarheidstrainingen en het aanbieden van de invi-armband (Gemeente Rotterdam, 2017). Hiermee komt het plan tegemoet aan de bevinding dat bij veel vrouwen de angst voor seksueel geweld een belangrijke rol speelt bij de onveiligheidsgevoelens die zij hebben tijdens mildere vormen van seksuele straatintimidatie (Fischer & Sprado, 2020). Door weerbaarheidstrainingen leren vrouwen hoe ze met het gedrag kunnen omgaan waarmee zowel de onveiligheidsgevoelens als de risico's op ernstigere afloop van incidenten lager zouden worden. De invi-armband¹⁴ zou met name beschermen voor de ernstigere incidenten waarbij sprake is van (fysiek) seksueel geweld of vrijheidsbeneming en concrete dreiging daarvan. Indirect zou de invi-armband bij kunnen dragen aan afname van onveiligheidsgevoelens in

¹⁴ Dit is een armband waar na activering door de vrouw een sterk afstotende geur uitkomt.

meer algemene zin. De effectiviteit van deze maatregelen om de weerbaarheid te verhogen en onveiligheidsgevoelens te verlagen kan echter (nog) niet worden ondersteund door wetenschappelijke onderzoek. In het algemeen worden er zeer kleine effecten van weerbaarheidstrainingen op het omgaan met conflictsituaties gevonden (Jongebreur, Lindenberg & Plaisier, 2011) en er is nog weinig bekend over de effecten van dergelijke trainingen gericht op weerbaarheid bij seksuele (straat)intimidatie (Höing & Van Oosten, 2009; Gorissen et al., 2020, in: De Hon, 2020). Wat ook niet duidelijk wordt in het plan van aanpak en de verdere beleidsontwikkeling is welke vrouwen de weerbaarheidstrainingen en de invi-armbanden aangeboden gaan krijgen en of dat een selectie vrouwen is voor wie er effecten te verwachten zijn (De Hon, 2020).

Procesevaluatie

Strafbaarstelling (juridische norm) en intensivering van de handhaving

De strafbaarstelling is in Rotterdam per 1 januari 2018 gerealiseerd in de Algemeen Plaatselijke Verordening (APV). Dit betreft de volgende formulering: *"Het is verboden op of aan de weg of in een voor publiek toegankelijk gebouw individueel of in groepsverband een ander of anderen uit te jowen of met aanstootgevende taal, gebaren, geluiden of gedragingen lastig te vallen."* (Handhavingsplan straatintimidatie, in: Mazurel, 2020: p. 71). Overtredingen van het artikel kunnen gestraft worden met een geldboete van maximaal €4100,- of een hechtenis van maximaal drie maanden. Voor het opstellen van een proces-verbaal (PV) is geen verklaring van het slachtoffer nodig maar moet de pleger wel op heterdaad betrappt zijn. Hiermee is dit onderdeel van het beleidsplan gerealiseerd. Het is echter van het begin af aan de vraag of de invulling van de strafbaarstelling via deze weg ook daadwerkelijk juridisch houdbaar is en tot daadwerkelijke veroordeling kan leiden. De gemeente is zich bewust van de mogelijke kwetsbaarheden bij het gebruik van het APV-artikel. In de procesevaluatie benoemen respondenten het APV-artikel dan ook als een manier om toch een juridische norm te stellen bij het ontbreken van landelijke wetgeving (Mazurel, 2020). Om de kans op succesvolle vervolging zo groot mogelijk te maken, is in een samenwerking tussen Toezicht en Handhaving, het OM en de politie een werkinstructie opgesteld voor de handhavers die de incidenten gaan verbaliseren (dit waren de jeugdhandhavers en bikers). Daarin is het belang beschreven dat het PV een uitgebreide sfeerimpressie en beschrijving van de geconstateerde handelingen omvat. Bovendien is het strafbare gedrag geconcretiseerd (Mazurel, 2020: p. 72).

Behalve de werkinstructie hebben deze handhavers ook een uitgebreide training gekregen gericht op deze nieuwe dimensie in hun werk waarin sprake is van heterdaad-handhaving waarbij ook slachtoffers betrokken zijn maar waar een melding van het slachtoffer niet nodig is. De training was breed opgezet en kende de onderdelen: "het APV-artikel, identiteitsfouilleren, randartikelen (aanranding en belediging), gespreks- en benaderingstechnieken, opmaken proces verbaal (PV), omgaan en hulpverlening aan slachtoffers." (Mazurel, 2020: p. 74). Uit de procesevaluatie wordt duidelijk dat de kwaliteit van de PV's hoog is, waaruit geconcludeerd kan worden dat de implementatiekwaliteit van dit onderdeel van het plan van aanpak in orde is (Mazurel, 2020: p. 85). Door de brede insteek heeft de training mogelijk ook bijgedragen aan de bewustwording en sensitiviteit bij deze handhavers voor het probleem en handlingswijzen die ook los van het handhaven van het APV-artikel tot afname van overlast en onveiligheid door seksuele straatintimidatie kunnen leiden. Deze verwachting wordt ondersteund door uitkomsten van de grootschalige vragenlijst (zie hoofdstuk 5) en komen overeen met bevindingen uit onderzoek naar het effect van training op percepties van gedrag (Wood et al., 2020; Roehling & Huang, 2018).

In het beleidsproces waarin de implementatie van de handhaving heeft plaatsgevonden is behalve de gemeente, Toezicht en Handhaving, politie en OM ook HALT betrokken. De gebiedscommissies zijn uiteindelijk niet betrokken bij het proces, hetgeen wel de bedoeling was. De mening over de kwaliteit van de samenwerking wisselt sterk

tussen de verschillende stakeholders. Vooral het OM is kritisch over het afstemmingsproces. Bij de afdeling Toezicht en Handhaving bestaat een wisselend beeld over de samenwerking met de politie. Het beeld wordt geschetst dat bij de politie beperkt aandacht en capaciteit bestaat voor de specifieke aanpak van seksuele straatintimidatie (Mazurel, 2020: p. 85). Zo hebben er nauwelijks gezamenlijke acties plaatsgevonden door politie en handhaving waar dit wel gepland was (Mazurel, 2020: p. 76). Wel is er gebruik gemaakt van gegevens uit het laagdrempelig meldsysteem (de StopApp) om de handhavingsacties gericht in te zetten bij hotspots en hot-times. Deze informatie-gestuurde inzet van de handhaving wordt als zeer waardevol beoordeeld in de procesevaluatie door de respondenten van de afdeling Toezicht en Handhaving en het cluster Stadsbeheer (Mazurel, 2020: p. 89).

Voorafgaand aan daadwerkelijke handhaving van het APV-artikel is tussen januari en april 2018 sprake geweest van een waarschuwingsperiode waarin ruim honderd waarschuwingsgesprekken zijn gehouden (Mazurel, 2020: p. 72). Vervolgens zijn in de jaren 2018 en 2019 in totaal twaalf PV's opgemaakt. De heterdaadsituaties vonden plaats bij gerichte acties, waarbij een spotterskoppel van handhavers in burger gezamenlijk met handhavers in uniform (op de achtergrond) opereerden.¹⁵ Deze in totaal 23 acties werden ongeveer maandelijks uitgevoerd tussen april 2018 en december 2019 (Mazurel, 2020, p.80). Het OM besloot voor twee zaken die dezelfde verdachte betroffen, de verdachte te dagvaarden. De kantonrechter veroordeelde de verdachte in december 2018,¹⁶ maar in december 2019 verklaart gerechtshof Den Haag het APV-artikel als onverbindend en in strijd met de Grondwet.¹⁷ "De kern van de uitspraak van het Gerechtshof is dat ook fysieke gedragingen, shockeren, lastig vallen kwetsen onder de vrijheid van meningsuiting vallen. [...] alleen een wet in formele zin kan dit recht beperken." (Mazurel, 2020: p. 73). Tijdens de maandelijks acties werden naast PV's ook preventieve gesprekken gevoerd (totaal 340) en werden slachtoffers gezien op de StopApp.

Na de uitspraak van het gerechtshof in december 2019 heeft er volgens de respondenten in de procesevaluatie nauwelijks meer handhaving op seksuele straatintimidatie plaatsgevonden. Het beeld dat uit de procesevaluatie naar voren komt is dat tijdens de handhavingsacties de handhavers zich ook richtten op het aanspreken van plegers op hun gedrag en de ondersteuning en voorlichting van slachtoffers. Doordat de gerichte handhavingsacties niet meer plaatsvonden na de uitspraak van het gerechtshof, lijken ook die activiteiten stilgevallen. Voor de procesevaluaties is echter niet meegekeken met wat er werkelijk op straat gebeurde in de periode na december 2019, waardoor deze conclusie niet met zekerheid kan worden getrokken. Wel is zeker dat een vervolgtraining van de handhavers over het fenomeen niet plaats heeft gevonden omdat het handhavingsinstrument, het artikel in de APV, onverbindend was verklaard (Mazurel, 2020: p. 75).

Aanpak op straat

Jongerenwerkers (Stedelijk Team Jongerenwerk) hebben een rol gespeeld in de aanpak van de overlast door seksuele straatintimidatie met het voeren van bewustwordingsgesprekken met de jongeren op straat, het aansluiten bij ouderkamers en het promoten van de campagne ('pikpraat van de straat') via sociale media (Mazurel, 2020: p. 78). Daarbij is het onderwerp meegenomen in de reguliere werkzaamheden van de jongerenwerkers. De jongerenwerkers van JOZ (Jongerenwerk op Zuid) kregen bovendien op basis van data van de StopApp informatie over de plekken waar veel overlast was zodat zij specifiek in konden zetten op die plekken (Mazurel, 2020: p. 80). In de gesprekken fungeren de jongerenwerkers zelf als rolmodellen die dicht

¹⁵ Bij surveillance door handhavers in uniform is geen enkel incident waargenomen (Mazurel, 2020)

¹⁶ www.ad.nl/rotterdam/eerste-veroordeling-ooit-voor-straatintimidatie-voorwaardelijke-boete~a8aca9b6/

¹⁷ uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:GHDHA:2019:3293

bij de jongeren staan en confronteren ze de jongeren met de gevolgen van het eigen gedrag (Mazurel, 2020: p. 78). De geïnterviewde jongerenwerkers geven aan positieve ervaringen te hebben met de gesprekken op straat, met name met het oog op de bewustwording over wat het gedrag voor de slachtoffers betekent. Jongerenwerkers waarschuwen in de gesprekken ook voor de boetes, maar hebben de indruk dat dit niet veel invloed op het gedrag heeft (Mazurel, 2020: p. 86). Het gedrag is subtiel en de pakkans zodanig laag dat de jongeren het risico op een boete geen rol laten spelen in hun gedrag. Toch benoemen ook jongerenwerkers de strafbaarstelling als een belangrijke factor voor de normstelling (Mazurel, 2020: p.90). De procesevaluatie laat overigens ook zien dat de inzet op bewustwording van de jongerenwerkers op het thema weinig systematisch en voornamelijk in teamvergaderingen heeft plaatsgevonden en dat er geen sprake is geweest van specifieke scholing van de jongerenwerkers (Mazurel, 2020: p. 77). Er heeft ook geen monitoring plaatsgevonden naar de mate waarin en wijze waarop de jongerenwerkers het thema bespraken met de jongeren waardoor het niet mogelijk is te concluderen of dit onderdeel van het plan voldoende geïmplementeerd is.

De ouderkamers (project onwijze moeders) zijn een manier om het thema via de ouders aan bod te laten komen in de opvoeding. Uit de procesevaluatie blijkt dat seksuele straatintimidatie bij een aantal ouderkamers besproken is, maar niet systematisch en ook niet terugkerend. Het actief stimuleren van terugdringing van de overlast via de opvoeding door de ouders lijkt dus maar heel beperkt plaats te vinden (Mazurel, 2020: p.102).

Bewustwording (publiekscampagne, StopApp en voorlichting op scholen)

De publiekscampagne heeft vorm gekregen onder de naam 'pikpraat van de straat' en is op 18 december 2017 van start gegaan. Onderdelen van de campagne waren een online-campagne, verschillende uitingen op abri's, flyers en posters op straat, in de wc's, het openbaar vervoer en de horeca (De Hon, 2020: p. 76). De campagne werd ondersteund door een informatieve website van de gemeente over het thema (www.stoppikpraat.nl).¹⁸ Er werden drie fasen onderscheiden in de campagne (Handhavingsplan, 2017, in: De Hon, 2020: p. 77). De eerste fase (november en december 2017) richtte zich op bewustwording van de problematiek onder alle Rotterdammers. In de tweede fase (januari en februari 2018) lag de focus meer op de slachtoffers en in de derde fase (maart en april 2018) stond de strafbaarstelling en handhaving centraal. Na april 2018 bleven de StopApp en website bestaan, maar waren er geen blijvende campagne-uitingen. De campagnewebsite lijkt sinds 2018 niet aangepast en ook de nieuwsitems zijn sinds december 2018 niet bijgewerkt op de website. Hoewel de campagne volgens de stakeholders door veel Rotterdammers goed ontvangen werd (De Hon, 2020: p. 78), ontbreekt het in de opzet aan een langdurige en structurele herhaling van de boodschap. Juist dat is erg belangrijk voor het bereiken van structurele gedragsverandering. Bovendien is niet voor iedereen duidelijk waar de term 'pikpraat' precies voor staat. Overigens heeft er eind maart/ begin april 2020 nog een herhaalde campagne plaatsgevonden. Deze was gericht op vrouwen en de *Lhbtq+-Rotterdammers*. Deze campagne kwam te laat voor de evaluatie in de hier beschreven onderzoeken. Bovendien heeft de campagne in verband met de Covid-19 pandemie maar kort geduurd (2/3 weken) en vond hij grotendeels plaats tijdens de eerste lockdown.

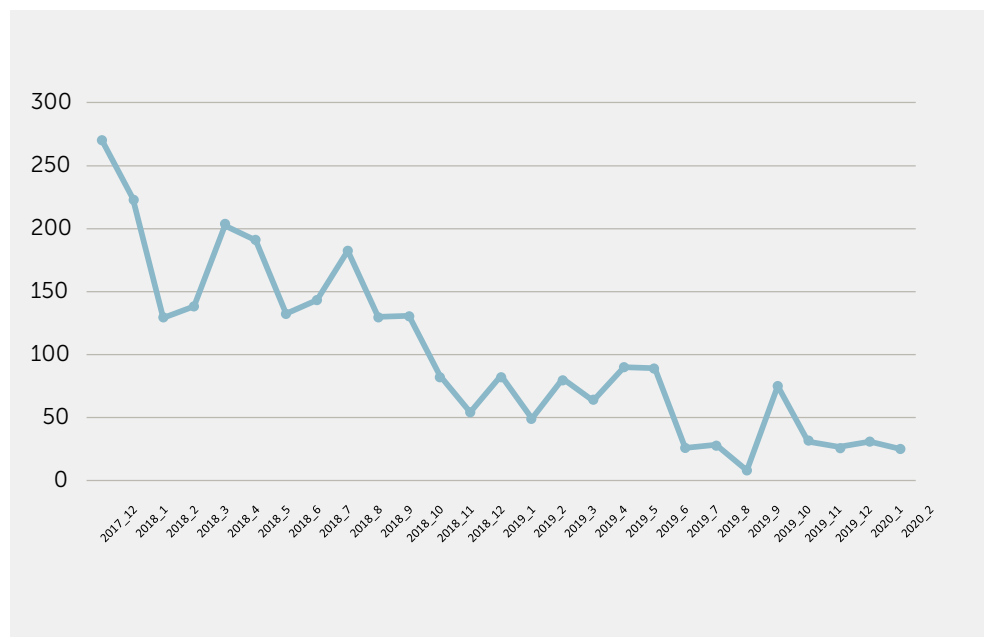
Een belangrijk aspect van de campagne was het stimuleren van vrouwen om de StopApp te installeren en te gebruiken. De StopApp is een applicatie waarmee incidenten van seksuele straatintimidatie laagdrempelig en anoniem gemeld kunnen

¹⁸ Op deze pagina staat alleen oude informatie, maar het staat er nog wel allemaal. Er wordt (onder contact) doorverwezen naar de pagina: www.rotterdam.nl/seksuelestraatintimidatie Daar staat recentere informatie.

worden. Het laagdrempelig melden wordt gezien als een interessant handelingsperspectief voor vrouwen, waarmee zij op een gemakkelijke manier hun ervaring kunnen delen en zo bij kunnen dragen aan het in beeld brengen en aanpakken van de problematiek. De StopApp zou vrouwen daarnaast van tips en informatie moeten voorzien en een verwijzende functie moeten hebben naar hulpverlening voor vrouwen die na een incident hieraan behoefte hebben. Deze ondersteuningsfunctie van de StopApp is maar zeer beperkt tot stand gekomen (De Hon, 2020: p. 125, bijlage II). Uit de analyses van de open tekstvelden in de StopApp blijkt bovendien dat sommige vrouwen verkeerde verwachtingen hebben bij de app en een melding via de app doen terwijl ze in een situatie zitten waarbij ze beter de politie hadden kunnen bellen (De Hon, 2020: p. 91). Uit interviews met enkele vrouwelijke deelnemers aan een door RADAR georganiseerd weekend gericht op gender, sekse en straatintimidatie blijkt dat er onder deze doelgroep veel kritiek is op de app. Geen van de respondenten gebruikt de app of kent mensen die de app gebruiken. Redenen die hiervoor benoemd worden zijn: wantrouwen in de gegevensverwerking door de overheid, lage verwachtingen dat er ook echt iets mee gedaan wordt en het uitblijven van de ondersteuningsfunctie en informatievoorziening (De Hon, 2020: p. 96). De app wordt daardoor niet als handelingsperspectief gezien en zeker jongeren, die vaak weinig geheugen op hun telefoon hebben, verwijderen de app vaak snel als hij voor hen niet voldoende oplevert.

Een analyse op de StopApp meldingen door De Hon (2020) laat zien dat het aantal meldingen direct na de lancering aanzienlijk was, met maandelijks zo'n 250 meldingen in de eerste twee maanden.¹⁹ Het aantal meldingen zette echter onmiddellijk een dalende trend in. Waar in de eerste zes maanden van 2018 gemiddeld 169 meldingen per maand werden gedaan, was dat in de eerste helft van 2019 nog maar 76 meldingen per maand. Begin 2020 waren er gemiddeld nog 28 meldingen per maand. Deze dalende trend onderstreept de noodzaak voor structureel herhaalde campagnevoering om het thema onder de aandacht te houden maar kan tevens zijn veroorzaakt door de tegenvallende ervaringen met de app die hierboven zijn beschreven. Zoals gezegd vallen eventuele effecten van de herhaalde campagne in maart en april 2020 buiten de onderzoeksperiode. Het zou daarom interessant zijn nog eens naar meer recente data van de StopApp te kijken.

Figuur 2.2 Aantal StopApp meldingen per maand vanaf december 2017 (N=2703) (De Hon, 2020: p. 84).

¹⁹ Deze aantallen zijn waarschijnlijk een overschatting van het werkelijke aantal meldingen omdat hierin ook testmeldingen zitten (De Hon, 2020, p.83).

Door deze sterke afname zullen de StopApp data steeds minder geschikt zijn voor het plannen van gerichte handhavingsacties. Een andere constatering is dat de meldingen in de StopApp voor het overgrote gedeelte in of nabij het centrum plaatsvinden. Dat is niet verrassend omdat hier de meeste activiteit plaatsvindt. Als gevolg van deze concentratie van meldingen hebben alle handhavingsacties ook in het centrum plaatsgevonden. De StopApp data zijn tot nu toe vrijwel uitsluitend gebruikt om *hotspots* en *hot-times* te signaleren voor handhavingsacties. Deze sterke focus op *hotspots* en *hot-times* heeft echter een belangrijke keerzijde omdat, zoals uit het onderzoek van Fischer en Sprado (2017) al bleek, vrouwen de grootste onveiligheidsgevoelens ervaren van seksuele straatintimidatie die voorkomt op stillere plekken en in de eigen wijk. Het is niet duidelijk wat er nu gebeurt met meldingen over dergelijke stillere plekken, terwijl het juist daar om bedreigende situaties kan gaan. De informatie over de meldingen die op dit moment met de app verzameld wordt en de informatieverwerkingsmogelijkheden voor gebruikers lijken nog onvoldoende ontwikkeld om de meldingsinformatie uit de app op een meer diverse en betekenisvolle manier te gebruiken (De Hon, 2020; Mazurel, 2020).

Uit de procesevaluaties is een wisselend beeld naar voren gekomen over de rol die scholen hebben gespeeld in de bewustwording. Duidelijk wordt dat er in de jaren voor 2017 al diverse initiatieven vanuit de gemeente naar het onderwijs zijn geweest gericht op het onderwerp seksualiteit en seksuele diversiteit (De Hon, 2020: p. 79). Bij het bespreken van seksuele straatintimidatie kan dus aansluiting gezocht worden bij bestaande methoden en lesprogramma's. In die programma's wordt echter niet expliciet ingegaan op seksuele straatintimidatie. Het blijkt sterk af te hangen van de school en het daar aanwezige draagvlak voor het onderwerp of er aandacht besteed wordt aan seksuele straatintimidatie in de klas en naar ouders (Mazurel, 2020). Daarnaast speelt de capaciteit van een school om dit thema te kunnen aanpakken een rol. De gemeente heeft geen inzicht in het aantal VO-scholen dat aandacht heeft besteed aan seksuele straatintimidatie. Voor Mbo-scholen is door RADAR het project Hot-Topics gerealiseerd waarin in vier lessen specifiek op het thema wordt ingegaan. Het programma is enthousiast ontvangen op de scholen en in 2019 zouden hiermee 1800 mbo-leerlingen zijn bereikt (De Hon, 2020: p. 80; RADAR, 2019).

Ondersteuning slachtoffers

In het plan van aanpak stond de ondersteuning van slachtoffers als een van de doelen beschreven. De StopApp zou hierin een rol moeten gaan spelen. Vrouwen zouden bij een melding aan moeten kunnen geven of ze ondersteuning nodig hebben, waarna doorverwijzing plaats zou vinden. Voor deze doorverwijzing wilde de gemeente samenwerking opzetten met het Centrum Seksueel Geweld (CSG). Deze samenwerking blijkt niet gerealiseerd te zijn (De Hon, 2020: p. 69), met als belangrijkste reden dat het CSG gespecialiseerd is in de opvang van slachtoffers van ernstiger seksueel geweld. Slachtoffers worden daarom in de StopApp en door handhavers voor ondersteuning doorverwezen naar Slachtofferhulp Nederland (SHN). De doorverwijzing in de StopApp vraagt een eigen vervolgactie door het slachtoffer en gebruikers van de app worden daar niet geïnformeerd over waar de ondersteuning uit kan bestaan. Uit de procesevaluatie blijkt dat SHN inderdaad slachtoffers van seksuele straatintimidatie (juridisch) ondersteunt, maar het aantal lijkt niet zichtbaar toegenomen sinds de gemeente via handhaving en de StopApp slachtoffers over deze instantie informeert. Wel zijn handhavers zich door het gemeentelijk beleid in deze pijler meer bewust geworden van mogelijke ondersteuningsbehoefte van slachtoffers en de verwijzende rol die zij daarbij kunnen spelen (De Hon, 2020: p. 70).

Voor de voorgenomen weerbaarheidstrainingen voor slachtoffers is in het beleid aangesloten bij het bestaande aanbod van Slachtofferhulp Nederland. Beleidsvoornemen was om bij slachtoffers die via de StopApp bij Slachtofferhulp uitkwamen na te gaan of er behoefte was aan een dergelijke training. Er hebben echter geen doorverwijzingen

vanuit de StopApp plaatsgevonden en er zijn dus ook geen trainingen aangeboden (De Hon, 2020: p. 73). Dit betekent niet dat er geen behoefte aan de trainingen is. Zo wordt in de StopApp geen informatie gegeven over het bestaan van de trainingen, die informatie zou pas volgen nadat de hulpvraag bij SHN terecht is gekomen (De Hon, 2020: p. 3).

Ook de Invi armband zou de weerbaarheid van slachtoffers kunnen vergroten, omdat deze hen een handelingsperspectief geeft wanneer de situatie dreigend wordt. Deze Invi armbanden zouden ook uitgedeeld worden aan slachtoffers die zich bij SHN melden na doorverwijzing uit de Stopapp. Omdat zoals hierboven beschreven er zich geen slachtoffers gemeld hebben die waren doorverwezen door de StopApp, zijn deze armbanden niet uitgedeeld (De Hon, 2020).²⁰

Conclusies plan- en procesevaluatie

Hoewel vooraf duidelijk was dat de houdbaarheid van strafbaarstelling via de APV onzeker was, is het beleid toch sterk opgehangen aan deze strafbaarstelling. Ondanks de inzet van een brede handhavingsaanpak die juist ook gericht was op preventie en bewustwording van de problematiek bij plegers en omstanders en op de ondersteuning van de slachtoffers, is de strafbaarstelling altijd als onmisbaar onderdeel van het beleid gepresenteerd en beleefd door de verschillende betrokkenen. In de procesevaluaties wordt door alle respondenten van Toezicht en Handhaving, jongerenwerk en de gemeente het belang van het artikel onderschreven. Nadat het APV-artikel in december 2019 als onverbindend en in strijd met de Grondwet was verklaard, vielen de handhavingsactiviteiten vrijwel volledig stil. Ook van de preventieve bewustwordingsgesprekken die jongerenwerkers en handhavers voerden wordt door de betrokken actoren aangegeven dat ze niet wenselijk zijn zonder handhavingsinstrument (Mazurel, 2020, p.92). Betrokkenen hopen dan ook op een snelle totstandkoming van landelijke wetgeving.

Tegelijkertijd wordt uit de gesprekken die jongerenwerkers voeren duidelijk dat de jongeren vooral geneigd lijken hun gedrag aan te passen doordat ze zich bewust worden van hoe de vrouwen het beleven en niet door de dreiging van straf. Die dreiging ervaren ze als verwaarloosbaar klein. Dit is een interessante combinatie van bevindingen en verder onderzoek naar de houdbaarheid van de aanname dat strafbaarstelling een noodzakelijke stok achter de deur is voor gedragsverandering lijkt hier relevant. Overigens blijkt de uitgebreide training van de handhavers (jeugdhandhavers en bikers) die heeft plaatsgevonden ook los van de strafbaarstelling wel een geschikt middel om blijvende bewustwording over de problematiek te creëren bij deze professionals, en juist deze bewustwording was een aspect waar het voorheen nog te veel aan ontbrak (Fischer & Sprado, 2017).

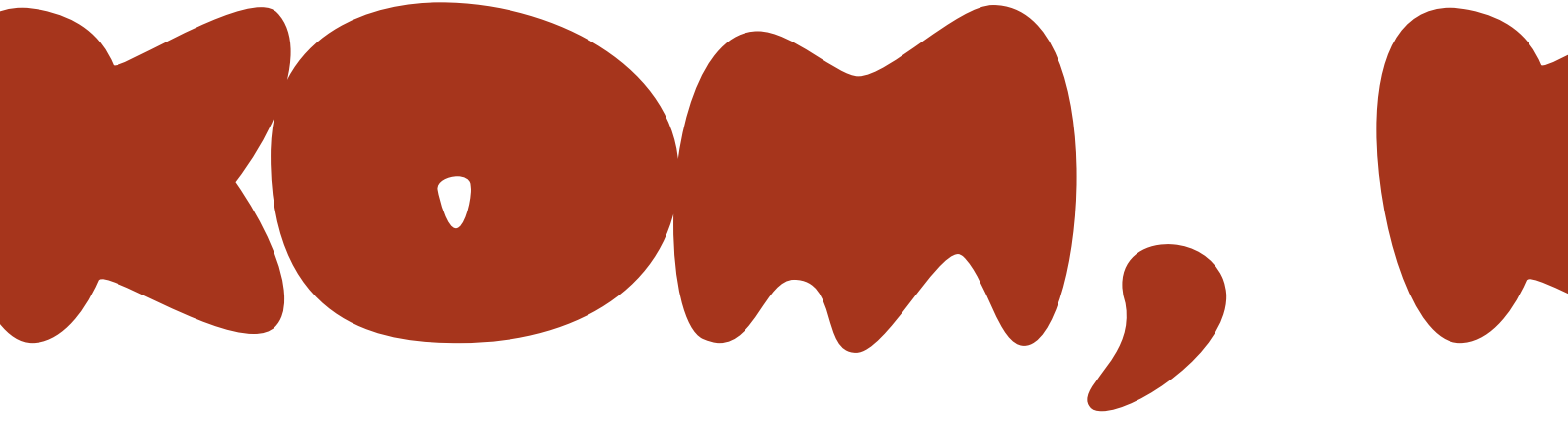
De publiekscampagne was intensief, omvatte boodschappen voor potentiële plegers, slachtoffers en omstanders en vond via diverse kanalen plaats. De campagne was echter wel kort en het is nog niet duidelijk hoe de boodschap systematisch herhaald gaat worden (op de korte campagne van maart/april 2020 na). Het is daardoor nog onduidelijk of de campagne tot blijvende veranderingen zal leiden in denken en gedrag over seksuele straatintimidatie bij de verschillende betrokkenen (plegers, omstanders, slachtoffers, professionals). De StopApp die als onderdeel van de campagne is gelanceerd leek aanvankelijk succesvol en leverde veel meldingen op. Dit aantal nam echter snel af. Op dit moment is de informatie niet goed bruikbaar om de handhavingsacties mee te sturen en functioneert het ook niet als handelingsperspectief

²⁰ Op het moment dat deze procesevaluatie werd voltooid was er juist een samenwerking aangegaan tussen het cluster MO en het programma Aanpak Seksueel Geweld met als doel de reeds bestelde armbanden ter beschikking te stellen aan kwetsbare jongeren die coaching krijgen van de Yets Foundation (Commissiebrief, 27-02-2020, in: De Hon, 2020: p. 76.)

of doorverwijzingsinstrument voor slachtoffers.²¹ In de periode 2017-2020 hebben diverse andere bewustwordingsinitiatieven plaatsgevonden op scholen (voornamelijk MBO) en in buurten of bij specifieke doelgroepen (ouderkamers onwijze ouders, powerweekend RADAR). Deze initiatieven zijn positief ontvangen maar bereiken tot nu toe maar een (zeer) klein en selectief deel van de Rotterdammers.

In hoofdstuk 3 tot en met 5 worden de bevindingen uit het vragenlijst onderzoek beschreven. Daarbij wordt in de eerste plaats duidelijk welke ervaringen de respondenten in 2020 met seksuele straatintimidatie hadden (hoofdstuk 3). Vervolgens wordt beschreven op welke manier vrouwen en omstanders op het gedrag reageerden (hoofdstuk 4). In hoofdstuk 3 en 4 worden resultaten vergeleken met de bevindingen uit het voorgaande onderzoek (Fischer & Sprado, 2017). Tot slot wordt beschreven hoe de respondenten de beleidsmaatregelen en de inzet van politie en handhavers tegen de overlast hebben ervaren (hoofdstuk 5). In het slothoofdstuk geven we duiding aan de resultaten in het licht van het plan van aanpak seksuele straatintimidatie van de gemeente en geven we aanbevelingen voor beleid en toekomstig onderzoek naar seksuele straatintimidatie.

²¹ Inmiddels is de mogelijkheid toegevoegd om de contactgegevens achter te laten. Toekomstig onderzoek moet uitwijzen of dit tot de gewenste uitkomsten leidt.

h.3: Ervaringen met seksuele straatintimidatie: aard, omvang en spreiding

In dit hoofdstuk worden de ervaringen met seksuele straatintimidatie door Rotterdamse vrouwen beschreven. De focus ligt daarbij op het jaar 2020, maar ook de vergelijking met de ervaringen van vrouwen in 2016 en de reflectie van vrouwen op de ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar komt aan bod. Zoals in de inleiding al is beschreven zegt een vergelijking van de prevalenties van ervaringen met seksuele straatintimidatie tussen het jaar 2016 en 2020 echter weinig over de effectiviteit van de maatregelen van de gemeente Rotterdam. Dit was al zo, maar door onder andere de Covid-19 pandemie is het nog minder goed mogelijk eventuele verschillen toe te schrijven aan het beleid.

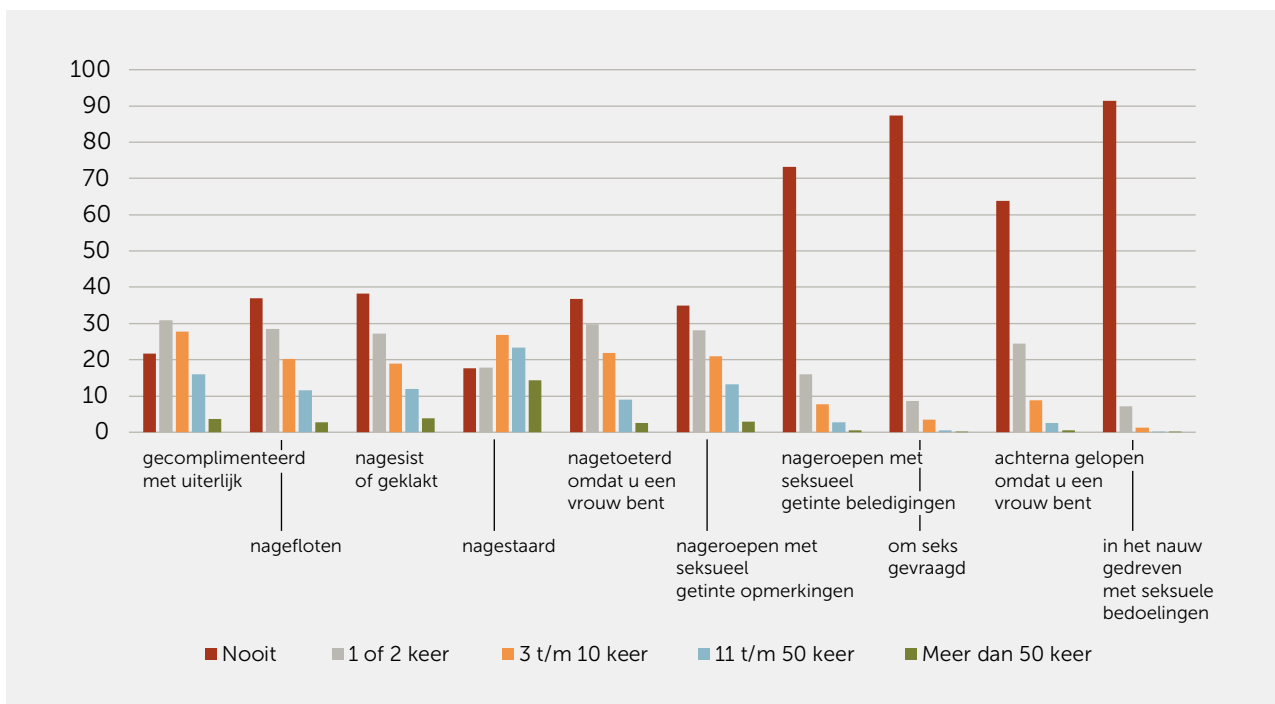
Ervaringen met seksueel getinte toenadering en seksuele straatintimidatie

In 2020 melden vrouwen in Rotterdam opnieuw veel ervaringen met seksueel getinte uitingen. In 2020 werd 84 procent van de vrouwen wel eens nagefloten, nagesist, na getoeterd, nageroepen, beledigd, om seks gevraagd, achternagelopen of in het nauw gedreven.²² Als we ook het krijgen van complimenten en nagestaard worden meenemen in het percentage dan is dit zelfs 92 procent van de vrouwen. Figuur 3.1 toont de verschillende gedragingen en het percentage vrouwen dat die gedragingen in verschillende frequenties meemaakte. Uit deze cijfers wordt duidelijk dat ook met de beperkte bewegingsvrijheid die mensen hadden tijdens het door de pandemie beheerste jaar 2020 een groot deel van de vrouwen ervaringen heeft met seksueel getint gedrag. De meeste percentages liggen iets lager dan die in 2016 maar dat geldt niet voor nagestaard, om seks gevraagd en in het nauw gedreven worden.

Net als in 2016 worden vrouwen het vaakst nagestaard, daarna volgen de verbale vormen. Dit jaar is de vrouwen ook gevraagd of naar hen getoeterd was omdat ze een vrouw zijn. Vierendertig procent van de vrouwen geeft aan dit drie keer of vaker meemaakt te hebben. Zoals uit het eerdere onderzoek bleek (Fischer & Sprado, 2017) zijn er grote verschillen tussen vrouwen in beleving van de diverse vormen van seksueel getinte toenadering en daarmee in de mate waarin ze het gedrag als intimiderend ervaren. Ook de context waarin het gedrag plaatsvindt en de persoon van de pleger bleken invloed te hebben op de beleving van het gedrag. Enkele respondenten beschrijven dat het zo veelvuldig voorkomt, dat het 'normaal' lijkt te zijn:

²² In 2016 hebben we niet gevraagd naar na getoeterd worden. Als we deze ervaring niet meenemen in de som blijkt 79 procent van de vrouwen een ervaring met seksueel getinte toenadering te hebben dat is iets minder dan in 2016 (84%).

Figuur 3.1 Percentage vrouwen dat in het afgelopen jaar de verschillende seksueel getinte uitingen meemaakte in verschillende frequenties (N=1584-1587).

“Ook merk ik dat ik gewend ben aan seksuele straatintimidatie . Ik kom uit een klein en veilig dorp en vond het behoorlijk heftig toen ik hier [in Rotterdam] in 2009 kwam wonen. Inmiddels ben ik gewend aan het nafluiten, kijken, sissen, ‘complimenteren’ en toeteren. Maar ik denk dat dat onderdeel is van het probleem: we accepteren het als onderdeel van over straat lopen, terwijl het mijn gevoel van vrijheid en onbezorgdheid beperkt.”

“Gedrag als dit (mits niet zo ernstig) komt zo vaak voor dat het niet meer opvalt.”

“Het valt eerder op wanneer er niet wordt geroepen, gefloten of gesist, dan dat het opvalt dat het wel gebeurt. Het hoort ondertussen bij de orde van de dag en dat is heel erg.”

“Je accepteert maar gewoon soort van dat het er is en dat je er af en toe mee te maken krijgt en hoopt dat je niet te vervelende dingen meemaakt.”

Beleving van de gedragingen

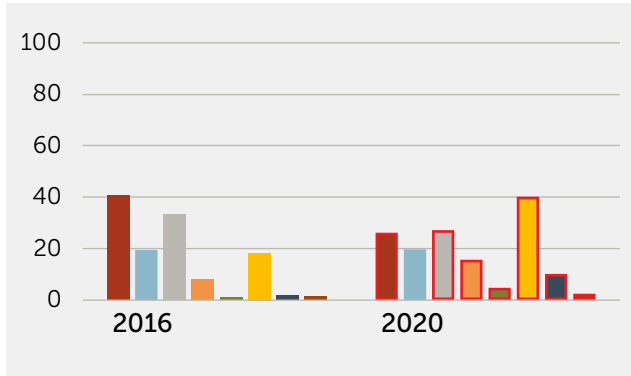
In figuur 3.2a t/m 3.2j²³ zijn de gevoelens weergegeven die de verschillende gedragingen bij de vrouwen oproepen. Daaruit wordt duidelijk in welke mate de gedragingen als intimiderend worden ervaren en wat de gevolgen van de gedragingen voor de vrouwen zijn. Wanneer we de uitkomsten van deze vragen over de twee jaren vergelijken dan valt op dat vrouwen bij vrijwel alle gedragingen lager scores op positieve en neutrale gevoelens (geleid voelen, het doet me niks, het maakt me aan het lachen) en in het algemeen veel hoger op negatieve gevoelens (geïrriteerd, boos, ongemakkelijk, onveilig of bang, onzeker over het uiterlijk). Er worden in 2020 door vrouwen bovendien gemiddeld meer verschillende negatieve emoties per gedraging aangegeven dan in 2016.²⁴ Opvallende uitschieters zijn de verdubbeling van het percentage vrouwen dat zich ongemakkelijk voelt bij een compliment (van 18% naar 40%) of het

²³ Rood omrande balkjes geven aan dat het verschil met 2016 significant is ($p < 0,05$).

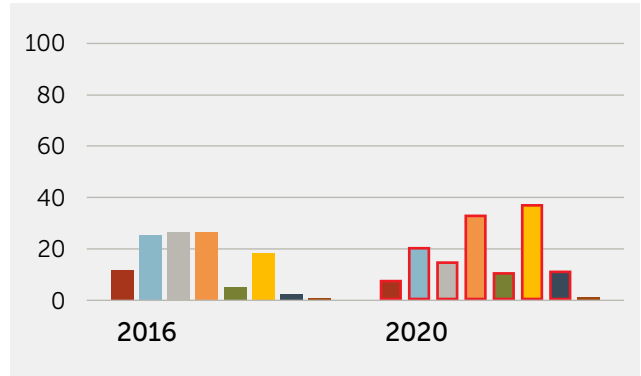
²⁴ Dit kan worden afgeleid uit het feit dat de optelling van de percentages per gedraging hoger uitkomt.

worden nagefloten (van 19% naar 38%). Complimenten en nafluiten leiden ook in veel grotere mate tot onveiligheidsgevoelens in 2020 dan in 2016. In 2020 geeft tien procent van de vrouwen aan zich onveilig of bang te voelen bij een compliment, terwijl dat in 2016 twee procent was. Voor nafluiten was het percentage in 2016 drie procent en in 2020 twaalf procent.

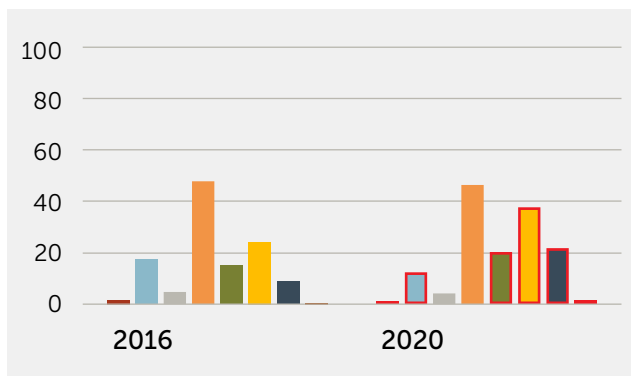
Figuur 3.2a Beleving van 'gecomplimenteerd worden met uiterlijk' in 2020 (N=1581) vergeleken met 2016 (N=1185).

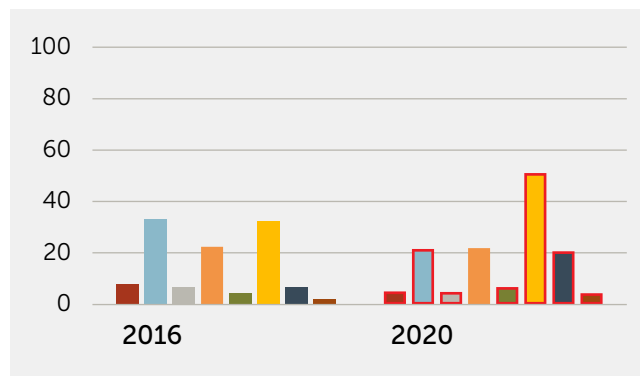
Figuur 3.2b Beleving van 'nagefloten worden' in 2020 (N=1583) vergeleken met 2016 (N=1184).

Figuur 3.2c Beleving van 'nagesist of nageklakt worden' in 2020 (N=1584) vergeleken met 2016 (N=1184).

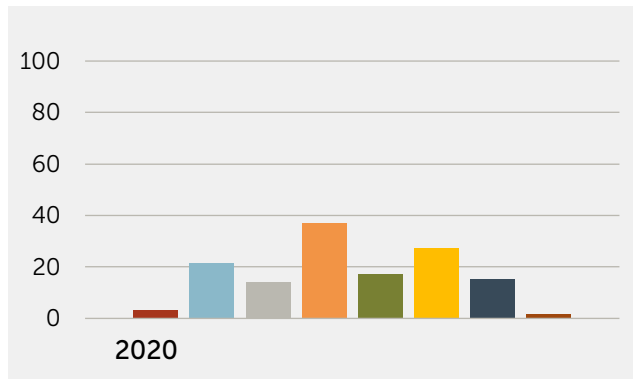

Figuur 3.2d Beleving van 'nagestaard worden' in 2020 (N=1584) vergeleken met 2016 (N=1184).

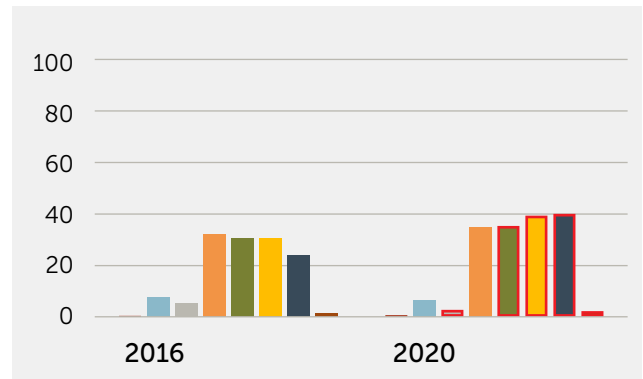

- Ik voel me geveleid
- Ik word boos
- Het doet me niks
- Ik voel me ongemakkelijk
- Het maakt me aan het lachen
- Ik voel me onveilig of bang
- Ik ben geïrriteerd
- Ik voel me onzeker over mijn uiterlijk

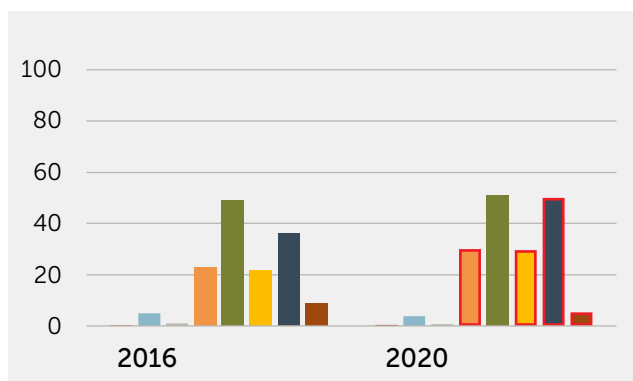
Figuur 3.2e Beleving van 'nagetoeterd worden' in 2020 (N=1592).

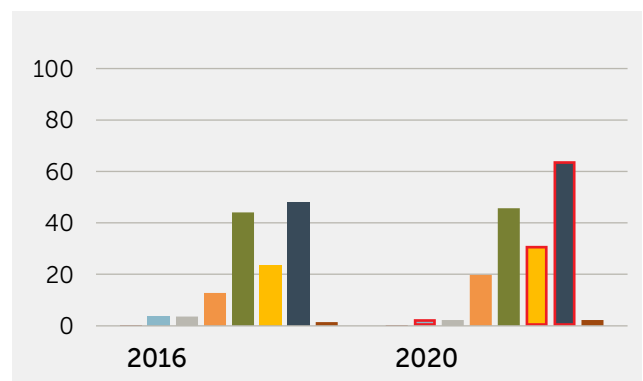
Figuur 3.2f Beleving van 'nageroepen worden met seksueel getinte opmerkingen' in 2020 (N=1582) vergeleken met 2016 (N=1184).

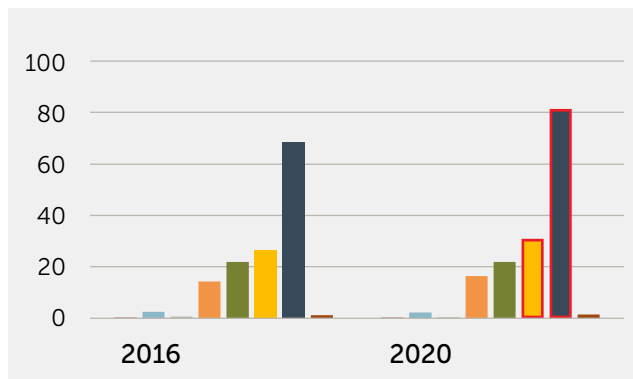
Figuur 3.2g Beleving van 'nageroepen worden met seksueel getinte beledigingen' in 2020 (N=1579) vergeleken met 2016 (N=1185).

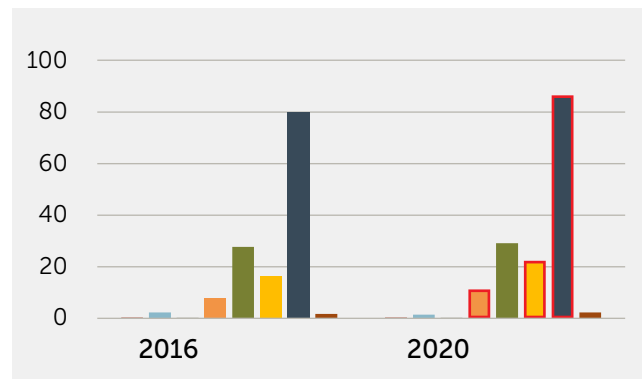
Figuur 3.2h Beleving van 'om seks gevraagd worden' in 2020 (N=1577) vergeleken met 2016 (N=1185).

Figuur 3.2i Beleving van 'achterna gelopen worden' in 2020 (N=1582) vergeleken met 2016 (N=1184).

Figuur 3.2j Beleving van 'in het nauw gedreven worden' in 2020 (N=1579) vergeleken met 2016 (N=1184).

- Ik voel me gevleid
 - Het doet me niks
 - Het maakt me aan het lachen
 - Ik ben geïrriteerd
- Ik word boos
 - Ik voel me ongemakkelijk
 - Ik voel me onveilig of bang
 - Ik voel me onzeker over mijn uiterlijk

Verskillende respondenten beschrijven wat dergelijke gedragingen met hen doen:

"Ik heb zelf bijvoorbeeld vaak last als ik in het donker fiets door het centrum dat auto's toeteren, langzaam naast me gaan rijden en dingen roepen of vragen of ik in wil stappen. Dit geeft een onveilig gevoel."

"Op mijn leeftijd doet het naast irritatie niet meer zo veel, maar voor jonge meiden in de puberteit is het erg storend."

"Nagefloten worden is niet leuk. En bij het negeren hiervan uitgescholden worden voor hoer is niet respectvol!"

"Ik heb er bijna elke keer dat ik het huis verlaat last van, ook mensen in mijn omgeving is dit al opgevallen. Ik voel me hier vaak niet veilig door en schaam me hiervoor. Ik ben te bang om hier zelf iets van te zeggen."

De bevinding dat er minder positieve gevoelens gerapporteerd worden, kan een gevolg zijn van de bewustwordingscampagne van de gemeente en van de burgerinitiatieven tegen straatintimidatie (zoals stop straatintimidatie en Hollaback) maar ook van bredere maatschappelijke (internationale) ontwikkelingen zoals #metoo. Vrouwen die het gedrag eerder als onschuldig zagen of het nauwelijks lieten binnenkomen zijn het nu actief gaan bestempelen als ongewenst en daarbij horen geen positieve of neutrale gevoelens. In lijn met deze redenering is de toename in de percentages vrouwen die irritatie of boosheid rapporteren als gevolg van de verschillende gedragingen. Dit zou een weerspiegeling kunnen zijn van de toegenomen verontwaardiging over het gedrag dat door de maatschappelijke ontwikkelingen en mogelijk ook door de campagne van de gemeente is aangespoord. Een aantal opmerkingen van respondenten illustreren dit:

"Seksuele intimidatie wordt steeds meer ter sprake gebracht en minder geaccepteerd, waardoor vrouwen sneller voor zichzelf opkomen tijdens een incident. Ik denk niet dat het minder gebeurt, maar wel dat het sneller bespreekbaar is."

"Binnen mijn eigen omgeving praten we er meer over (ook met mannen, deze zijn zich vaak niet bewust hoe vaak wij als vrouwen hiermee te maken krijgen, of wat wij doen om dit soort situaties te voorkomen)."

Een opvallende bevinding is dat vrouwen ook vaker rapporteren zich ongemakkelijk, onveilig of onzeker te voelen bij de gedragingen. Daarbij rijst de vraag waarom meer bewustwording ook tot meer onveiligheidsgevoelens leidt. Het debat en de beleidsinspanningen in de afgelopen jaren waren juist gericht op *empowerment* bij vrouwen en versterking van de maatschappelijke reactie op de overlast. Toename in boosheid en irritatie bij vrouwen lijkt dan een logischer gevolg dan toename in ongemak, onzekerheid of onveiligheid. Deze uitkomsten kunnen op verschillende manieren verklaard worden. In de eerste plaats is het intimiderende gedrag voor vrouwen mogelijk zichtbaarder geworden *doordat* zij zich meer bewust zijn van het fenomeen. Vrouwen zijn zich dus meer bewust van het gedrag en dat leidt tot ongemak, onzekerheid en onveiligheid. Een tweede verklaring kan zijn dat vrouwen nu, *doordat* er meer over het fenomeen gesproken wordt, meer verhalen kennen van andere vrouwen waarin een incident verkeerd afliep. Daardoor staan zij dus ook meer stil bij de risico's op escalatie.

Deze verklaringen zien we geïllustreerd in de volgende citaten:

“In de afgelopen drie jaar hebben de vrouwen om me heen meer ervaring gekregen met seksuele straatintimidatie. Door hun verhalen en reacties ben ik me nog bewuster geworden van de negatieve gevolgen van seksuele straatintimidatie, waardoor mijn onveiligheidsgevoelens toe zijn genomen.”

“Soms heb ik het idee dat ik banger word van alle verhalen om me heen. Of dat volledig gerechtvaardigd is durf ik niet te zeggen. Ik ben me nu ook bewuster van seksueel intimiderend gedrag.”

Ook kan er sprake zijn van een verharding in het gedrag van de plegers in de afgelopen jaren, waardoor vrouwen zich onveiliger voelen. Daarvoor vinden we echter geen duidelijke aanwijzingen in de opmerkingen van de respondenten. Tot slot is het mogelijk dat vrouwen in 2020 makkelijker toegeven dat ze zich ongemakkelijk, onveilig of onzeker voelen door de gedragingen omdat het meer acceptabel is zich hierover te uiten. Dit kan een gevolg zijn van de vele voorbeelden daarvan die vrouwen in het kader van #metoo hebben gezien. Het komt naar voren in het volgende citaat:

“Ik merk dat er een groter bewustzijn is ontstaan m.b.t. seksuele straatintimidatie en kan hier gemakkelijker over praten met mensen in mijn persoonlijke omgeving. Het wordt meer en vaker gedeeld.”

Omvang straatintimidatie volgens de definitie in het onderzoek

Hierboven zijn de ervaringen en de beleving van vrouwen met diverse vormen van seksueel getinte uitingen door mannen op straat beschreven. Hieruit blijkt, net als in ons eerdere onderzoek (Fischer & Sprado, 2017), dat deze uitingen niet allemaal en niet door alle vrouwen in dezelfde mate als overlast of intimidatie worden beschouwd. In vergelijking met 2016 zijn de percentages vrouwen die de minder ernstige gedragingen als negatief beleefden toegenomen en de percentages vrouwen die een neutrale of positieve beleving hadden afgenomen.

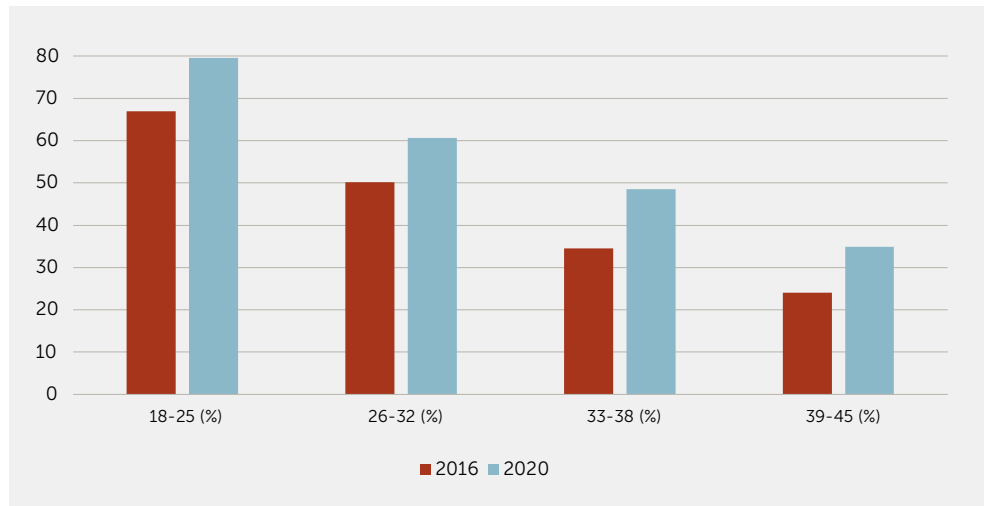
Om na te gaan hoeveel vrouwen zich daadwerkelijk lastiggevallend en/of geïntimideerd hebben gevoeld door het gedrag van mannen op straat, is in de vragenlijst ook aan de respondenten gevraagd of zij in het afgelopen jaar seksuele straatintimidatie hadden meegemaakt volgens de volgende definitie: **“Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid.”** In 2016 rapporteerde 44 procent van de vrouwen dat ze in het afgelopen jaar dergelijk gedrag hadden meegemaakt. In 2020 is dat 47 procent van de vrouwen en dat verschilt niet significant van het percentage uit 2016. Er is dus geen toe- of afname zichtbaar in het percentage vrouwen dat ervaring heeft gehad met seksuele straatintimidatie in 2020 ten opzichte van 2016.

Spreiding van seksuele straatintimidatie

Sociale spreiding

Om in beeld te brengen op welke manier de ervaringen met seksuele straatintimidatie verschillen tussen sociale groepen, vergelijken we in deze paragraaf allereerst vrouwen van verschillende leeftijden op de kans dat zij seksuele straatintimidatie hebben meegemaakt in het afgelopen jaar. We gaan bovendien na of de verschillen tussen de leeftijdsgroepen in 2020 afwijken van de verschillen in 2016 (zie figuur 3.3). Uit figuur 3.3 blijkt dat jonge vrouwen verreweg het vaakst (68%) rapporteren dat zij ervaring met seksuele straatintimidatie hebben en dat met het ouder worden de kans daarop steeds meer afneemt. In de leeftijdsgroep 39-45 jaar heeft echter nog ruim

Figuur 3.3 Percentage vrouwen dat seksuele straatintimidatie meemaakte volgens de definitie afgelopen jaar naar leeftijd in 2016 (N=1164) en 2020 (N=1584).

24 procent van de vrouwen seksuele straatintimidatie meegemaakt in het afgelopen jaar. Het beeld in 2020 is gelijk aan dat in 2016. Het hebben van ervaring met seksuele straatintimidatie is dus nog hetzelfde verdeeld over de leeftijdsgroepen als in 2016.

Deze afname van overlast met leeftijd wordt in verschillende citaten geïllustreerd.

“Ik heb het idee dat seksuele intimidatie in mijn geval sterk is afgenomen door mijn leeftijd. Sinds ik 35+ ben word ik minder benaderd, ik ben nu 44. In mijn tienerjaren werd ik in het centrum van Rotterdam vrijwel dagelijks aangesproken, nageroepen, aangestaard, achternagelopen etc.”

In het bovenstaande citaat wordt tevens duidelijk dat de intimidatie al op zeer jonge leeftijd begint. Dit komt terug in diverse andere citaten. Hoewel we deze leeftijdsgroep niet in onze steekproef hadden, is het heel belangrijk in dit onderzoek te benoemen dat de overlast voor deze leeftijdsgroep ook groot lijkt te zijn zoals ook uit de onderstaande citaten blijkt:

“Mijn dochter van 14 jaar ervaart dit heel anders en heeft vele malen meer last [dan de moeder van 37] van incidenten.”

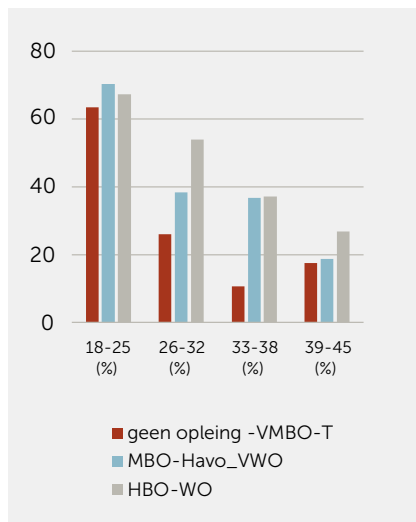
“Zelfs jonge meisjes van 16 jaar of jonger hebben hiermee te maken en dat is niet normaal.”

“Ik word al sinds mijn 13e lastiggevalen op straat [...] als 13-jarige lastiggevalen worden door mannen van 40 is echt niet oké.”

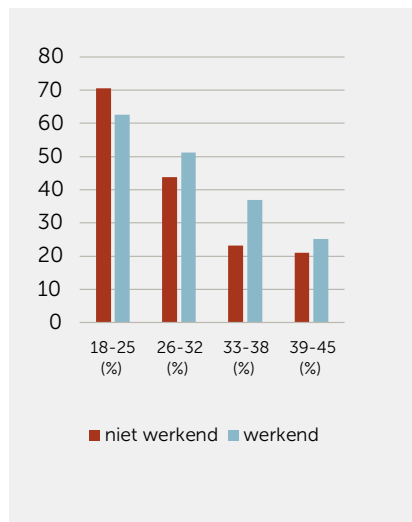
Naast leeftijd zijn er mogelijk ook andere factoren die een rol spelen bij de kans om seksuele straatintimidatie mee te maken. Daarvoor liggen factoren die sterk samenhangen met de leefstijl en sociaaleconomische positie van vrouwen het meest voor de hand. Drie kenmerken die in sterke mate de dagelijkse bezigheden van vrouwen en de omgeving waarin die zich afspelen (samen de leefstijl) bepalen zijn opleidingsniveau, het hebben van werk als belangrijkste dagbesteding en het hebben van een vaste relatie.²⁵ Om te voorkomen dat conclusies worden getrokken over verschillen naar opleidingsniveau, werkstatus en relatiestatus die eigenlijk veroorzaakt worden

²⁵ De spreiding van seksuele straatintimidatie op deze kenmerken in 2020 blijkt net als bij leeftijd niet te verschillen van die in 2016 en daarom zijn de data van 2016 en 2020 in de volgende figuren samengenomen.

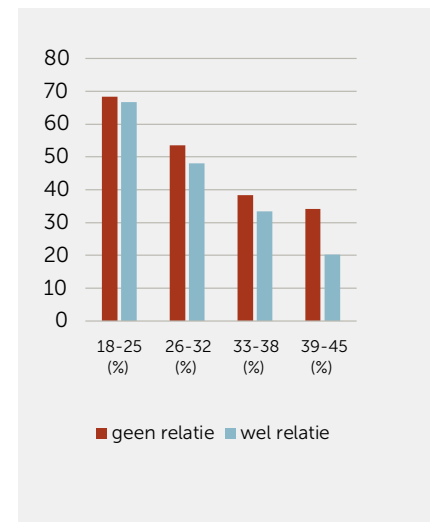
Figuur 3.4a % dat SSI meemaakte naar opleiding per leeftijdscategorie (N=2668).

Figuur 3.4b % dat SSI meemaakte naar werk per leeftijdscategorie (N=2748).

Figuur 3.4c % dat SSI meemaakte naar relatie per leeftijdscategorie (N=2748).

door leeftijdsverschillen tussen die groepen,²⁶ tonen figuren 3.4a t/m c de ervaringen met seksuele straatintimidatie (SSI) uitgesplitst naar leeftijdsgroepen.

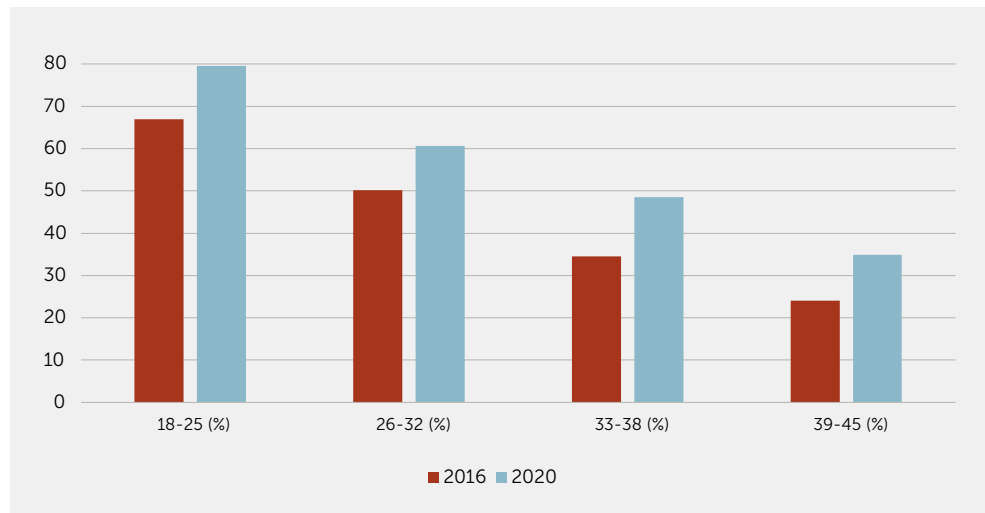
Er bestaat een verband tussen het opleidingsniveau en ervaren seksuele straatintimidatie waarbij mensen met een hoger opleidingsniveau vaker rapporteren dat ze ervaring met seksuele straatintimidatie hebben.²⁷ Dit verband blijkt echter alleen in de middelste twee leeftijdsgroepen significant te zijn (26-32 en 33-38-jarigen). Hier zien we aanzienlijke verschillen (respectievelijk 28% bij 26-32 jarigen en 26% bij 33-38 jarigen) tussen vrouwen met het laagste en hoogste opleidingsniveau. Binnen de jongste (18-25) en oudste (39 en ouder) categorie respondenten hangt het opleidingsniveau dus niet samen met het al dan niet hebben meegemaakt van seksuele straatintimidatie in het afgelopen jaar (zie Figuur 3.4a). Op dezelfde manier is nagegaan welke verschillen er zijn in het ervaren van seksuele straatintimidatie tussen vrouwen met en zonder werk (zie Figuur 3.4b) en met en zonder relatie (zie Figuur 3.4c) in de vier leeftijdsgroepen. Voor het hebben van werk geldt dat het verband met het ervaren van seksuele straatintimidatie verdwijnt nadat rekening gehouden wordt met leeftijd. Werkende vrouwen hebben minder vaak ervaring met seksuele straatintimidatie, maar dat komt doordat de vrouwen gemiddeld ouder zijn dan niet werkende vrouwen. Met name in de jongste leeftijdsgroep zitten nog veel niet werkende vrouwen. Het hebben van een relatie blijft wel samenhangen met het ervaren van seksuele straatintimidatie nadat rekening gehouden is met leeftijd. Het blijkt dat dit effect tot stand komt in de oudste leeftijdsgroep. Alleen daar is het aandeel vrouwen dat seksuele straatintimidatie meemaakte groter in de groep zonder relatie (verschil van 14%), bij de jongere leeftijdsgroepen blijkt er geen verschil te bestaan. Dit is mogelijk te verklaren doordat het verschil in leefstijl (denk aan uitgaan, in de avonduren vrienden bezoeken, etc.) in de hoogste leeftijdsgroep meer dan in de andere groepen bepaald wordt door het al dan niet hebben van een relatie.

De gevonden verschillen in de figuren 3.3 en 3.4 kunnen, zoals ook toegelicht in Fischer en Sprado (2017), verschillende oorzaken hebben. Zo kunnen plegers meer geïnteresseerd zijn in bepaalde sociale groepen vrouwen (zoals jonge vrouwen) en kan de leefstijl van sommige groepen (zoals jonge vrouwen en vrouwen zonder relatie) zodanig zijn dat zij meer blootstelling hebben aan situaties waarin seksuele

²⁶ Het kan immers zijn dat de gevonden verschillen helemaal niks met opleidingsniveau te maken hebben maar zijn ontstaan doordat bijvoorbeeld oudere respondenten vaker een lagere opleiding hebben behaald.

²⁷ Dit verband blijft bestaan ook nadat in een multivariate logistische regressie rekening is gehouden met leeftijd (resultaten ook voor analyses met werk- en relatiestatus beschikbaar via de eerste auteur).

Figuur 3.5 % dat SSI meemaakte naar seksuele oriëntatie per leeftijdscategorie (n=2648)

straatintimidatie kan voorkomen. Tot slot kunnen bepaalde groepen vrouwen zoals jonge vrouwen of vrouwen met een hogere opleiding bepaald gedrag mogelijk eerder als overlast gevend of intimiderend beschouwen (zie Fischer & Sprado: p. 55).

Verschillen naar seksuele gerichtheid

Om na te gaan of de seksuele gerichtheid samenhangt met de kans seksuele straatintimidatie te ervaren, is in de vragenlijsten ook naar de seksuele gerichtheid van de respondent gevraagd. Een klein aandeel van de vrouwen (5% in 2016 en 4% in 2020) gaf aan dit niet te weten of niet te willen zeggen. Van de respondenten die hun seksuele gerichtheid wel hebben aangegeven, heeft respectievelijk zes procent (in 2016) en elf procent (in 2020) van de respondenten een seksuele gerichtheid naar vrouwen of naar zowel mannen als vrouwen. Vrouwen met een seksuele gerichtheid naar vrouwen of beide geslachten maken aanzienlijk meer seksuele straatintimidatie (62%) dan vrouwen die een seksuele gerichtheid naar mannen hebben (45%). Deels komt dit door dat in de jongste leeftijdsgroep meer respondenten zitten met een gerichtheid voor vrouwen of voor zowel mannen als vrouwen. In figuur 3.5 zijn de verschillen daarom weer per leeftijdsgroep gepresenteerd. Hierin is net als bij de hierboven beschreven samenhangen geen verschil tussen de enquêtejaren. Uit figuur 3.5 blijkt dat het verschil hoofdzakelijk tot stand komt in de jongste leeftijdsgroep. Hoewel in de hogere leeftijdsgroepen de verschillen ook aanzienlijk lijken, zijn deze niet significant.²⁸ Het percentage vrouwen met een seksuele gerichtheid naar andere vrouwen of naar mannen en vrouwen dat seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt in de jongste leeftijdsgroep is dertien procentpunt hoger dan het percentage bij de vrouwen uit deze leeftijdsgroep die uitsluitend op mannen vallen.

Door de respondenten met een seksuele gerichtheid naar vrouwen of naar mannen en vrouwen wordt overigens uitgebreid benoemd dat seksuele intimidatie verschillende dimensies kent en daarmee een complex fenomeen is. Bovendien vragen zij aandacht voor de ervaringen van mensen met andere genderidentiteiten:

“Echter is het probleem [seksuele straatintimidatie] veel gelaagder en meer complex [dan in de vragenlijst onderzocht].”

²⁸ Dit is mogelijk een gevolg van een te klein aantal cases in deze groepen. In de oudste drie leeftijdsgroepen gaven respectievelijk 66, 33 en 43 vrouwen aan een seksuele oriëntatie op vrouwen of op mannen en vrouwen te hebben. In de jongste leeftijdsgroep waren dat er 93. De verschillen in de oudste drie leeftijdsgroepen zijn wel bijna significant (p-waarden rond de p=0,10).

“Als lesbiennes hebben mijn vriendin en ik extra last van homofobisch getinte seksuele intimidering”

“2 van de 3 incidenten waar ik vooral aan dacht tijdens deze enquête waren incidenten wanneer mijn vriendin en ik werden uitgelachen en/of er werd naar ons gepraat omdat we lesbisch zijn.”

“I identify as queer/non-binary, and when it comes to sexual harassment on the street trans people are extremely targeted and vulnerable and I hope Gemeente and the researcher will follow up and support these groups as well.”

Uit de reacties blijkt tot slot dat diverse respondenten andere dan de klassieke mannelijke en vrouwelijke genderopvatting hebben waardoor zij de vragen in de vragenlijst ook te beperkt vonden.

“Ik vind dat de enquête enkel gaat over het perspectief van mannen en vrouwen terwijl er veel meer gender identiteiten wonen binnen onze stad.”

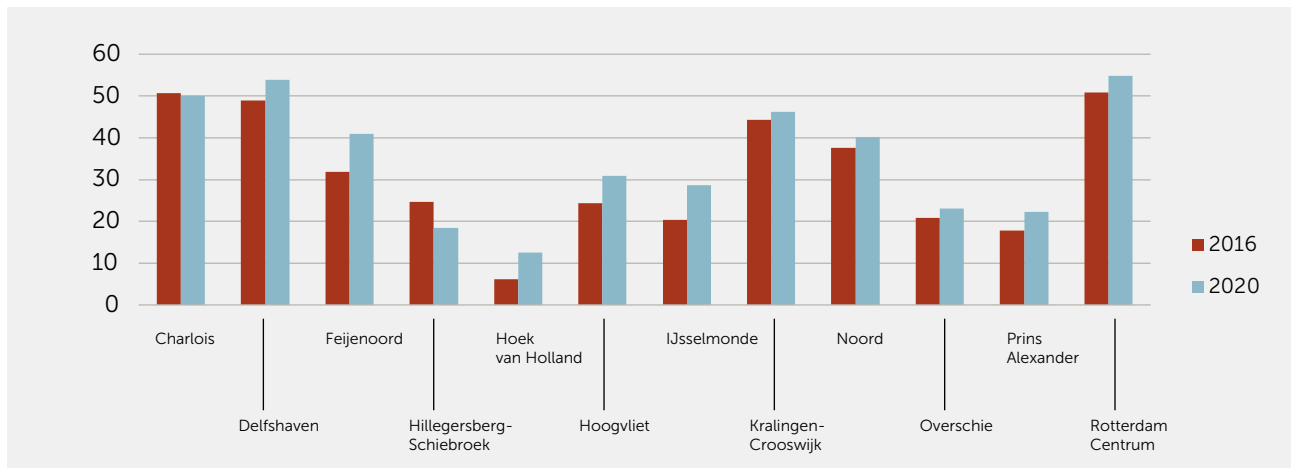
Voor het goed in kaart brengen van de problematiek van deze personen zijn dus specifieke vragen nodig. Het opnemen van dergelijke vragen in een algemene bevolkingsenquête zal echter veelal geen goede strategie zijn. Om zinvolle conclusies te kunnen trekken, is het namelijk noodzakelijk dat de vragen door een voldoende groot aantal respondenten worden ingevuld. Als de betreffende personen een deelpopulatie zijn in een grotere steekproef zal het vaak om een te kleine groep gaan waardoor er geen conclusies kunnen worden getrokken. Uit bovenstaande paragraaf wordt echter erg duidelijk dat juist voor dit thema nader onderzoek bij deze groep relevant is. Het is dus belangrijk na te denken over andere dataverzamelmethode om dat mogelijk te maken. Hierop komen we terug in hoofdstuk 6.

Ruimtelijke spreiding: verschillen in ervaringen naar woonbuurt

De spreiding van de overlast over de woonbuurten komt ook tussen de jaren sterk overeen (figuur 3.6). Dit betreft ervaringen van vrouwen in hun eigen woonbuurt. Gemiddeld over de hele stad gezien is er een lichte stijging (33% in 2016 naar 36% in 2020) van het aandeel van alle vrouwen dat in de eigen buurt seksuele straatintimidatie meemaakte. De stijging is statistisch significant in Delfshaven, Hoek van Holland/Pernis/Rozenburg en Alexander.²⁹ Deze lichte toename kan het gevolg zijn van de COVID-19 pandemie waardoor veel vrouwen in 2020 meer in de eigen woonbuurt waren. Net als in 2016 staan in 2020 de gebieden Delfshaven, Charlois en Centrum bovenaan in de mate van ervaren straatintimidatie. In deze gebieden geeft (ruim) vijftig procent van de vrouwen aan ervaringen met seksuele straatintimidatie in de eigen woonbuurt te hebben. Vrouwen in Prins-Alexander, Hillegersberg-Schiebroek en de voor de analyse samengevoegde stadsgebieden Hoek van Holland, Pernis en Rozenburg rapporteren de minste ervaringen.

²⁹ De daling in Hillegersberg-Schiebroek in 2020 ten opzichte van 2016 blijkt niet statistisch significant te zijn.

Figuur 3.6 Seksuele straatintimidatie meegemaakt in eigen woonbuurt, 2020 (N=1592) vergeleken met 2016 (N=1186).

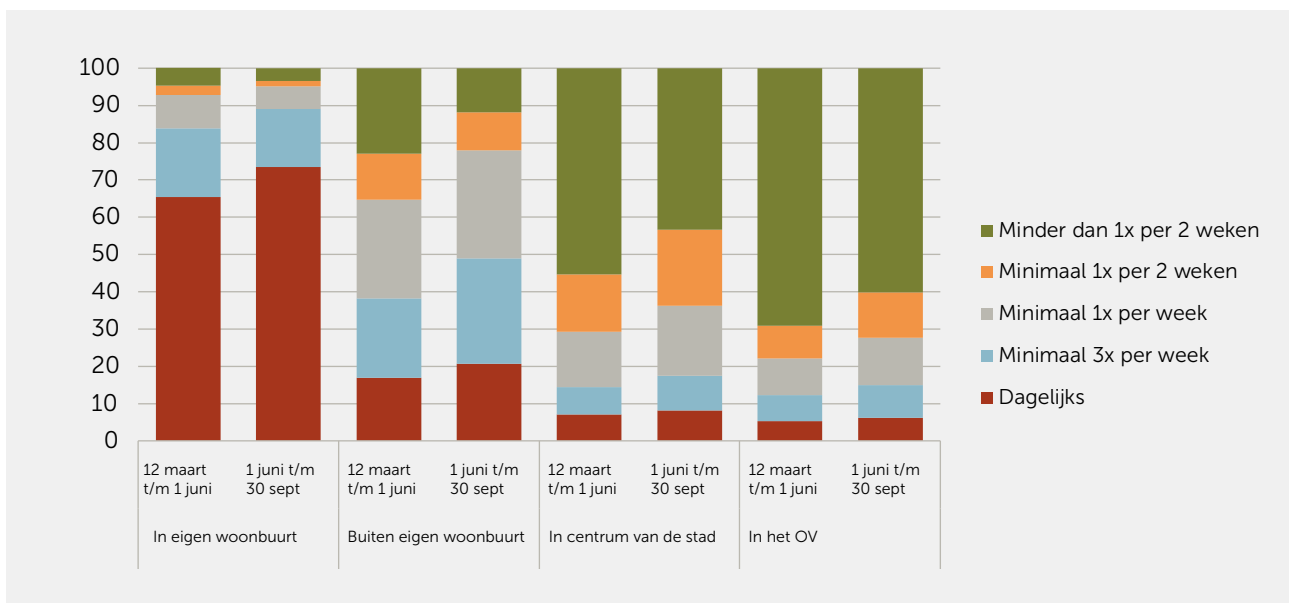

Ervaringen in twee perioden met Covid-19 maatregelen

In Figuur 3.7 is weergegeven met welke frequentie vrouwen in de twee eerste periodes die volgden op de uitbraak van de Covid-19 pandemie buiten kwamen op verschillende plekken. Helaas is geen vergelijkbare vraag gesteld over de frequentie voordat de pandemie uitbrak, de perioden kunnen dus alleen onderling vergeleken worden en niet met het normale gedrag.³⁰

De figuur maakt duidelijk dat in de eerste periode de meeste vrouwen (85%) tenminste drie keer per week naar buiten gingen in de woonbuurt. Dat aandeel nam iets toe naar bijna negentig procent in de tweede periode waarin de maatregelen versoepeld waren (vanaf 1 juni). Bijna veertig procent van de vrouwen kwam al in de eerste periode en bijna vijftig procent in de tweede periode minimaal drie keer per week *buiten* de eigen woonbuurt. Het stadscentrum en het OV werden door respectievelijk veertien en twaalf procent van de vrouwen tenminste drie keer per week bezocht in de eerste periode. Hier zijn de toenames in de tweede periode relatief klein (17% en 15% gingen minimaal 3 keer per week naar stadscentrum of met het OV). In de tweede periode komen de vrouwen dus wel weer wat meer buiten en ook buiten de eigen woonbuurt maar de toename is niet erg sterk.

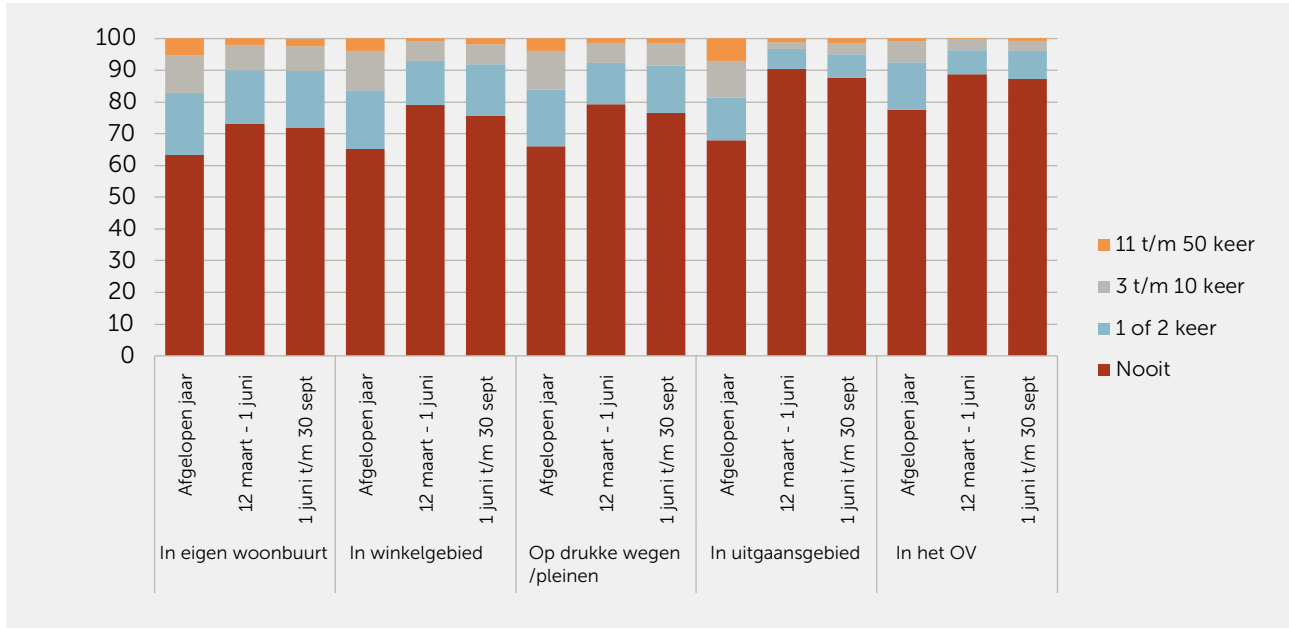
Figuur 3.7 Frequentie waarmee vrouwen in twee perioden met Covid-19 maatregelen buiten kwamen op de volgende plekken.... (N=1578-1582).

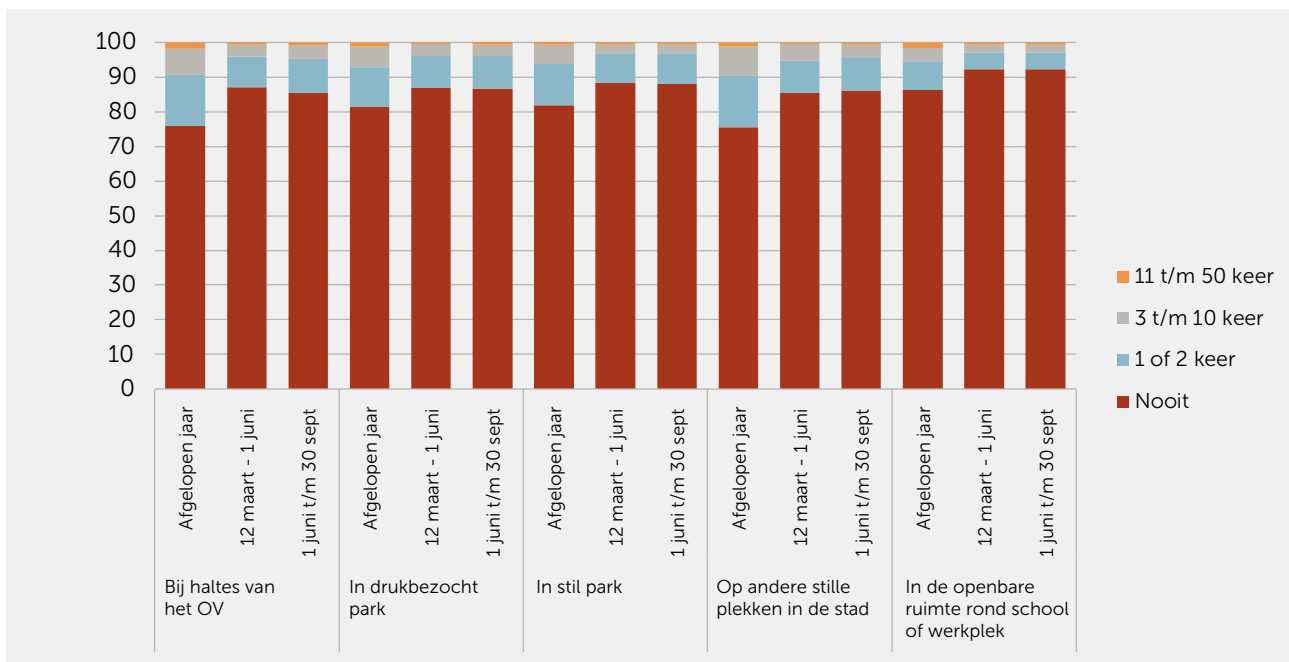
³⁰ Over de periode voorafgaand aan 12 maart is wel bekend hoe vaak vrouwen overdag in winkelgebied kwamen (33% tenminste 3x per week; 82% tenminste 1x per week) en hoe vaak ze overdag (30% tenminste 1x per week), 's avonds (25% tenminste 1x per week) en 's nachts (17% tenminste 1x per week) in uitgaansgebied waren (gegevens verkrijgbaar bij de eerste auteur).

Uit de figuren 3.8a en 3.8b blijkt dat in beide perioden met Covid-19 maatregelen minder vrouwen seksuele straatintimidatie meemaakten dan in de rest van het jaar. Voor de eerste periode is de afname iets sterker maar ook tussen 1 juni en 30 september hebben vrouwen duidelijk minder ervaringen met seksuele straatintimidatie dan in de overige perioden van het jaar. De verschillen zijn het grootst in uitgaansgebieden en in het OV, dit komt uiteraard grotendeels omdat vrouwen zelf weinig aanwezig waren in uitgaansgebieden (veelal in het centrum van de stad) en in het OV (zie ook figuur 3.7). Maar ook op andere plekken waaronder de eigen woonbuurt, in parken, of op stille plekken in de stad hadden de vrouwen minder ervaringen met seksuele straatintimidatie.

Figuur 3.8a Frequentie waarmee vrouwen in het afgelopen jaar en in twee perioden met Covid-19 maatregelen seksuele straatintimidatie meemaakten op de volgende plekken (N=1578-1582).

Figuur 3.8b Frequentie waarmee vrouwen in het afgelopen jaar en in twee perioden met Covid-19 maatregelen seksuele straatintimidatie meemaakten op de volgende plekken (N=1579-1584).

Zoals in de inleiding al is besproken, maken de maatregelen als gevolg van de COVID-19 pandemie dat mensen minder vaak in situaties terechtgekomen waar seksuele straatintimidatie kan plaatsvinden. Dit zien we inderdaad terug in lagere frequenties van ervaringen met seksuele straatintimidatie. Dit wordt ook door verschillende respondenten expliciet benoemd:

“Door de corona-crisis ben ik dit jaar veel minder naar buiten gegaan, ik kan dus niet zeggen of mijn antwoorden hetzelfde zouden zijn als er geen crisis was.”

“Veel van de vragen zijn gericht op ervaringen van het afgelopen jaar. Echter ivm corona, vind ik dat daarom deze enquête geen representatief beeld geeft van de werkelijkheid. Ik ben bijv. veel minder buiten geweest of op plekken gekomen waar ik normaal gesproken kwam. Hierdoor kom je veel minder in dergelijke situaties terecht waarin je normaal gesproken wordt lastiggevallen.”

“Zeker qua uitgaan en zo, dat heb ik de afgelopen tijd minder gedaan dus ik heb ook minder te maken gehad met andere mensen op straat. En al helemaal met corona, ik heb het idee dat ik al een jaar niet meer 's avonds ergens heen ben geweest. Dus dat vertekent nogal.”

Het is om die reden dus inderdaad niet zinvol de absolute frequenties met ervaringen die vrouwen melden te gebruiken in de conclusies over hoe het er voorstaat met de overlast van seksuele straatintimidatie. Wat wel geconcludeerd kan worden, is dat ondanks de vele maatregelen en beperkte mobiliteit van inwoners van Rotterdam het aandeel vrouwen dat seksuele straatintimidatie meemaakt hoog is en er ook nog een aanzienlijk aantal vrouwen is dat de intimidatie in hoge frequenties meemaakte. Dit wordt bevestigd in de open tekstvelden waarin vrouwen benadrukken dat ze veel belang hechten aan de initiatieven van de gemeente maar dat het probleem nog steeds groot is. Zoals blijkt uit onderstaand citaat:

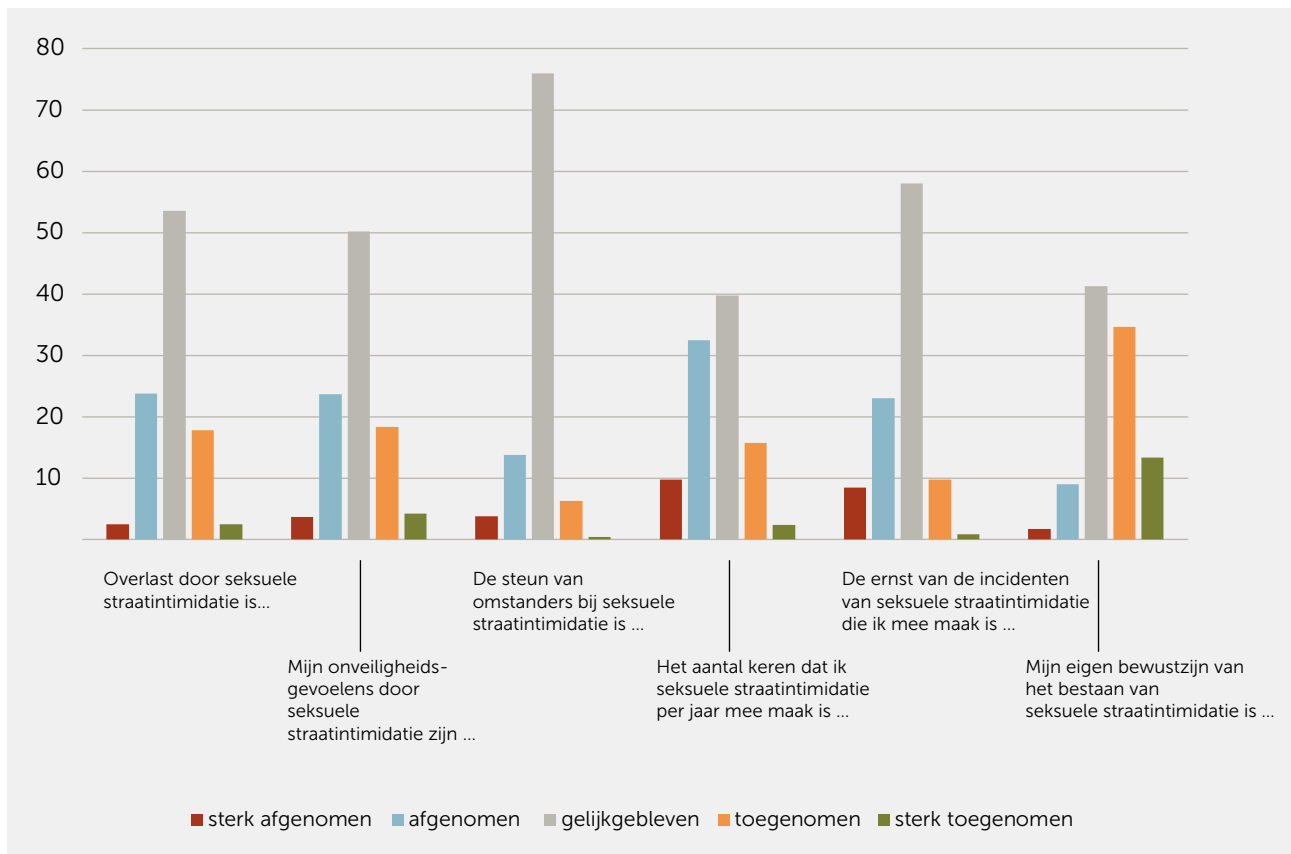
“Ik vind dat er veel goede initiatieven zijn en ik moet zeggen dat ik tegenwoordig ook minder seksueel geïntimideerd wordt dan voorheen, maar in het uitgaansgebied en vooral in clubs zelf is het nog wel echt aan de orde (alleen daar ben ik afgelopen jaar nauwelijks geweest sinds de corona uitbraak).”

Ervaren ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar³¹

In de enquête ‘Seksuele Straatintimidatie’ van 2020 is de vrouwen ook rechtstreeks gevraagd hoe zij de ontwikkelingen in omvang, beleving van seksuele straatintimidatie in de afgelopen drie jaar hebben ervaren. Zoals uit figuur 3.9 duidelijk wordt, rapporteert steeds de grootste groep vrouwen dat er geen veranderingen zijn. Tegelijkertijd geeft een iets hoger percentage vrouwen (26%) aan dat de overlast is afgenomen dan dat hij is toegenomen (20%). Ook de onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie, het aantal keren dat seksuele straatintimidatie is ervaren en de ernst van de incidenten zijn vaker afgenomen dan toegenomen. De steun die vrouwen van omstanders hebben ervaren is echter ook iets vaker afgenomen dan toegenomen, hetgeen een minder gunstige ontwikkeling is. Op deze bevinding gaan we in hoofdstuk 4 verder in. Overigens zijn alle verschillen klein. Een opvallende uitkomst die zichtbaar wordt in figuur 3.9 is dat een groot deel van de vrouwen (48%) aangeeft dat het eigen bewustzijn van het bestaan van seksuele straatintimidatie in de afgelopen drie jaar (sterk) is toegenomen. Uit aanvullende analyses is bovendien duidelijk geworden dat de bewustwording vaker toegenomen is bij vrouwen die aangeven de gemeentelijke

³¹ De analyses in deze paragraaf betreffen alle respondenten die ooit seksuele straatintimidatie hebben meegemaakt en die de vragen hebben ingevuld. In hoofdstuk 5 waar expliciet het beleid van de gemeente in de afgelopen drie jaar wordt besproken gebruiken we een selectie van vrouwen die al drie jaar in Rotterdam wonen.

Figuur 3.9 Mening over de ontwikkelingen in seksuele straatintimidatie in de afgelopen drie jaar (N=1124-1131).

campagne over seksuele straatintimidatie te hebben opgemerkt (verschil van 10 procentpunt). Dit geeft aan dat er inderdaad sprake lijkt te zijn van een effect van de campagne op de bewustwording over het fenomeen bij vrouwen.

Concluderende samenvatting

In 2020 heeft een even groot aandeel van de vrouwen te maken gehad met seksueel getint gedrag als in 2016 en ook het aandeel vrouwen dat aangeeft incidenten te hebben meegemaakt die voldoen aan de definitie **“Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid”** verschilt niet van dat van 2016. De frequenties waarin de incidenten voorkwamen zijn iets lager maar liggen nog steeds hoog en het lijkt er, zoals in het laatste gedeelte van het hoofdstuk duidelijk wordt, sterk op dat deze daling in frequentie met name een gevolg is van de maatregelen vanwege de COVID-19 pandemie. Het is dus weinig zinvol de absolute frequenties van ervaringen te gebruiken in de conclusies over hoe het er voor staat met de overlast door seksuele straatintimidatie.

Een opvallende bevinding, die niet toe te schrijven is aan de maatregelen vanwege de COVID-19 pandemie, is dat de vrouwen anders rapporteren over hoe ze de incidenten beleven. Vrouwen scoren bij vrijwel alle soorten van seksueel getinte toenadering lager dan in 2016 op de mate waarin de toenaderingen positieve en neutrale gevoelens oproepen en veel hoger op de negatieve gevoelens. Er werden bovendien meer verschillende negatieve gevoelens benoemd door vrouwen in 2020 ten opzichte van de vrouwen in 2016. In de kwalitatieve antwoorden werd net als in 2016 blij gegeven van het feit dat er een grote mate van gewenning en normalisering van het gedrag was opgetreden maar veel meer dan in 2016 werd hierover ook het ongenoegen beschreven en werd aangegeven dat het gedrag niet acceptabel is.

Er zijn geen verschillen gevonden met de situatie in 2016 voor wat betreft diversiteit tussen sociale groepen in de mate waarin seksuele straatintimidatie wordt ervaren. Ook in 2020 rapporteren jongere vrouwen, hoger opgeleiden en vrouwen zonder vaste relatie meer ervaringen met seksuele straatintimidatie. Vrouwen die aangeven een seksuele oriëntatie op vrouwen of op zowel mannen als vrouwen te hebben, maken bovendien aanzienlijk vaker seksuele straatintimidatie mee. Het aandeel vrouwen dat in de eigen woonbuurt seksuele straatintimidatie meemaakt, is net als in 2016 het hoogst bij vrouwen die wonen in Delfshaven, Charlois en Centrum. De stadsgebieden waar dit aandeel in 2020 het laagst is, zijn Prins-Alexander, Hillegersberg-Schiebroek en de voor de analyse samengevoegde stadsgebieden Hoek van Holland, Pernis en Rozenburg.

Hoewel er dus aan de aard en omvang van seksuele straatintimidatie nog niet zoveel veranderd lijkt te zijn in de afgelopen drie jaar, komt uit de directe vragen aan vrouwen over de ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar een iets positiever beeld naar voren. Het aandeel vrouwen dat een afname zegt te hebben ervaren in overlast, frequentie en ernst van en onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie is iets groter dan het aandeel vrouwen dat een toename rapporteert. De verschillen zijn echter klein en de grote meerderheid van de vrouwen rapporteert dat er niets veranderd is. Een ontwikkeling die ook hier weer in het oog springt, is de toegenomen bewustwording van het fenomeen die door een groot aandeel van de vrouwen wordt gerapporteerd. Bij vrouwen die de campagne hebben opgemerkt, is de bewustwording bovendien het grootst. De campagne lijkt dus inderdaad een gunstig effect te hebben gehad op de bewustwording bij vrouwen.

h.4: Interacties bij seksuele straatintimidatie en preventief gedrag

In het vorige hoofdstuk beschreven we de omvang, beleving en spreiding van de ervaringen met verschillende vormen van seksueel getint gedrag en van seksuele straatintimidatie volgens de in het onderzoek gebruikte definitie. In dit hoofdstuk beschrijven we hoe Rotterdamse vrouwen reageren op (de dreiging van) seksuele straatintimidatie, hoe het gedrag van de plegers zich verder ontwikkelt en welke rol de omstanders spelen. We vergelijken daarbij weer de eerste meting (2016) en de huidige meting (2020).

Interacties bij seksuele straatintimidatie

In 2020 reageren vrouwen minder vaak op intimiderende gedragingen door te lachen, een gesprek aan te gaan of aan te geven dat ze er niet van gediend zijn dan in 2016. Ook zoeken vrouwen minder vaak bescherming bij omstanders door hun aandacht te trekken of bij ander mensen te gaan staan (zie figuur 4.1).³² Reacties die in 2020 vaker door vrouwen worden genoemd dan in 2016 zijn negeren, snel doorlopen, een andere route kiezen, een telefoongesprek aangaan of doen alsof, alert zijn of een wapen (incl. sleutels, pepperspray) pakken. Vrouwen gaan in 2020 dus minder dan in 2016 de interactie aan met de plegers en omstanders (voor steun) en vertonen juist meer ontwijkend gedrag. De top drie van gerapporteerde reacties is in 2020 wel gelijk aan die in 2016 namelijk: negeren, snel doorlopen en alert zijn.

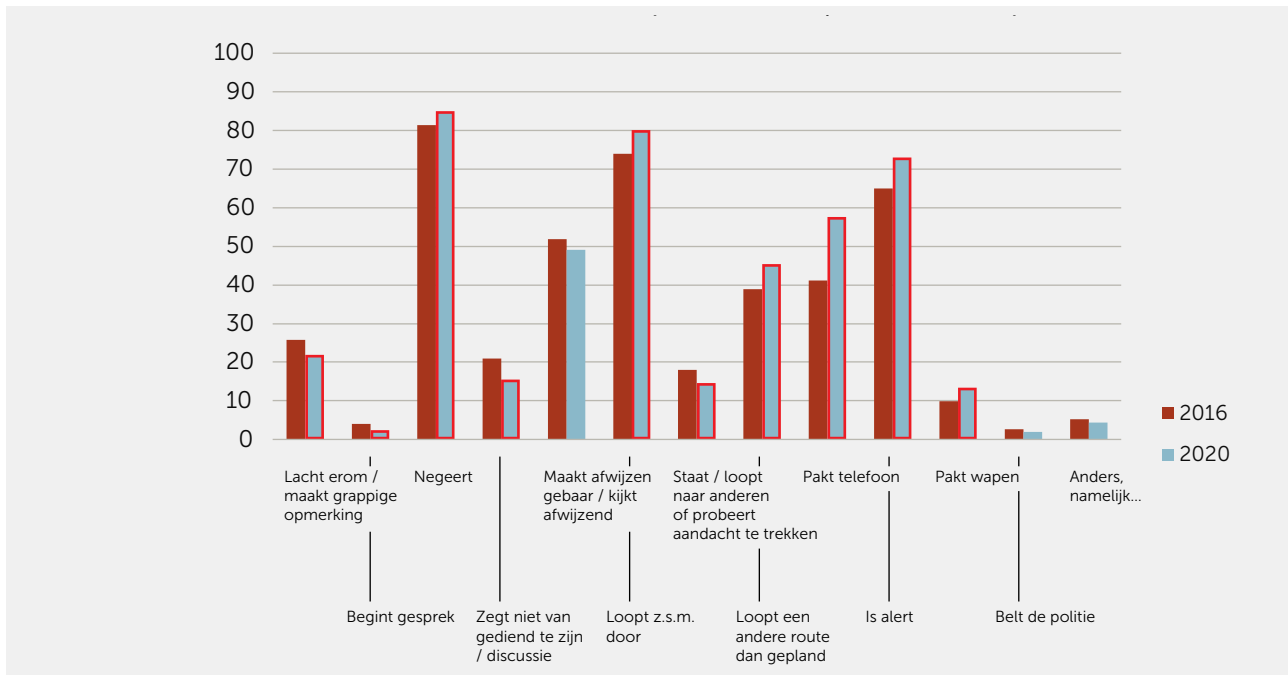
Respondenten beschrijven soms ook hoe zij zelf reageren op seksuele straatintimidatie:

“Als het bij woorden blijft, doe ik vaak gewoon alsof ik het niet hoor (koptelefoon) of zeg ik gewoon ‘nee bedankt’. Wanneer het niet bij woorden blijft, reageer ik hier zeker op door boos te reageren. In sommige wijken moet je alleen heel erg uitkijken hoe je reageert, aangezien niet iedereen toerekeningsvatbaar is.”

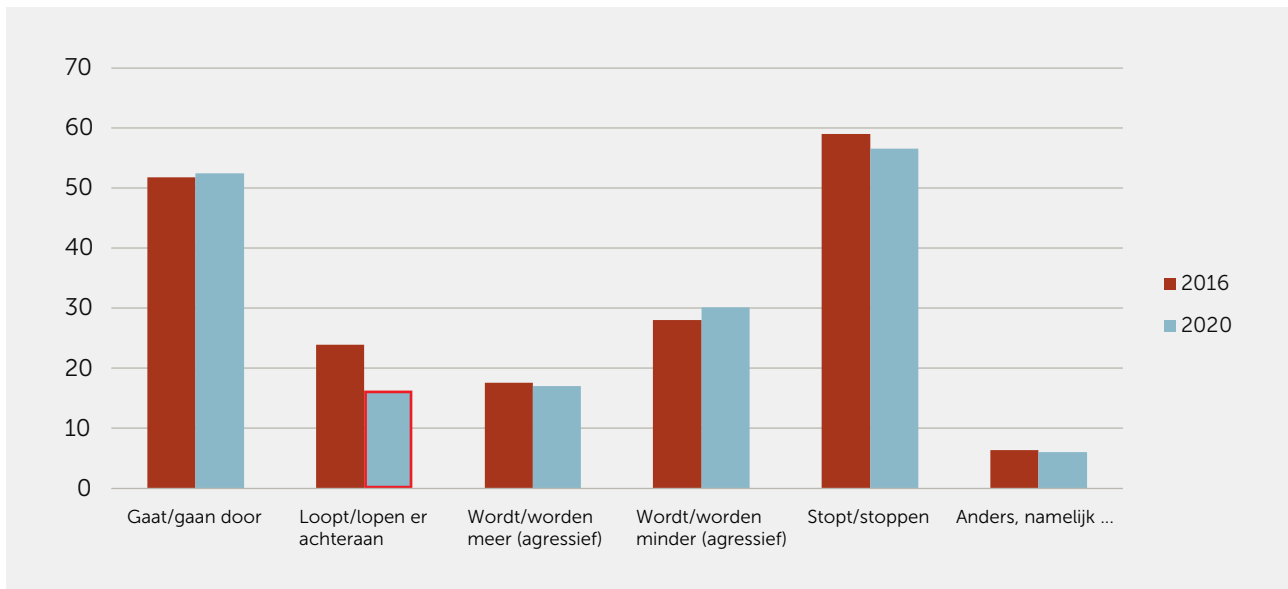
“Waar ik een paar jaar geleden strak naar de grond bleef kijken (of naar mijn telefoon) wanneer ik te maken heb met seksuele intimidatie, zeg ik er nu soms iets van. Toch blijf ik dit spannend en lastig vinden omdat ik niet weet wat de reactie van de persoon zou zijn wanneer ik weerwoord bied.”

“Als één man op straat naar mij roept of achter mij aankomt, vind ik dat minder ongemakkelijk/onprettig dan als een groep van drie mannen dit doen. Eén

Figuur 4.1 Reacties van vrouwen op het moment dat ze te maken kregen met seksuele straatintimidatie (2016: N=830 ; 2020: N=1147).

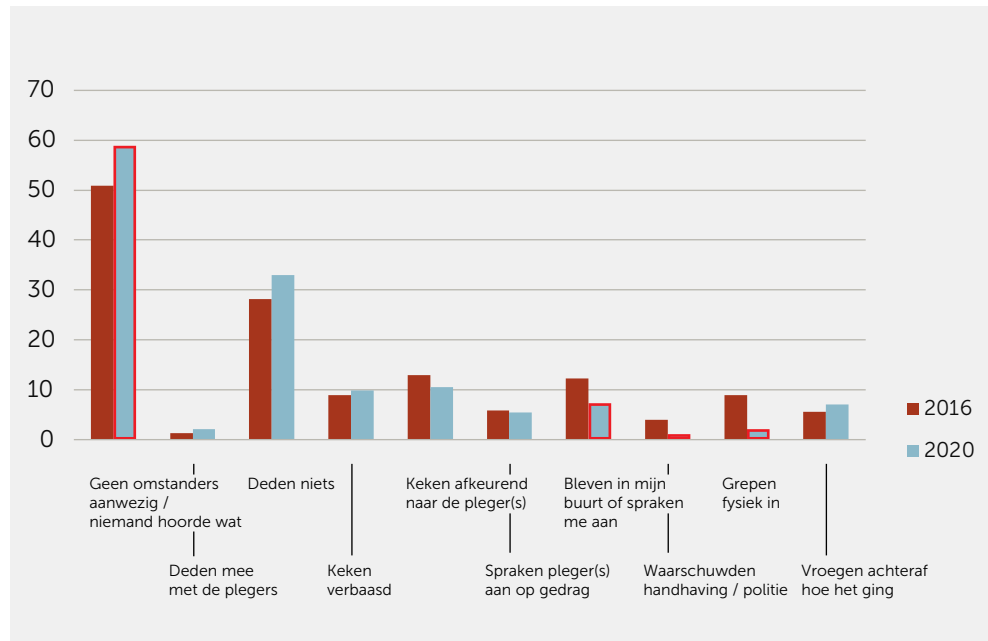
Figuur 4.2 Reacties van plegers gedurende het plegen van seksuele straatintimidatie (2016: N=830; 2020: N=1143).

man kan ik misschien aan, en zeker als ik mijn paraplu bij mij heb, maar als een groep van drie mannen raar staan te kijken naar mij, dan loop ik wel wat sneller door.”

De manier waarop het gedrag van de plegers zich in 2020 ontwikkelt lijkt sterk op die in 2016 (zie figuur 4.2). De meeste vrouwen antwoorden dat de plegger snel stopt met het gedrag (2016: 59%, 2020: 57%) of dat het gedrag minder erg of agressief wordt (2016: 28%, 2020: 30%). Plegers gaan in 2016 en 2020 in even grote mate gewoon door met het gedrag na de reactie van de vrouw (ruim 50%) of worden zelfs agressiever (17%). In 2020 rapporteert een kleiner percentage van de vrouwen dat de plegger achter de vrouw aanloopt (2016: 24% 2020: 16%). Achternalopen wordt door vrouwen als erg bedreigend gezien (zie figuur 3.2i), dus afname van dit gedrag is een gunstige ontwikkeling.

Figuur 4.3 Reacties van omstanders gedurende het plaatsvinden van seksuele straatintimidatie (2016: N=450; 2020: N=630).

omstanders te hulp zouden schieten. Uit deze figuur blijkt dat in 2020 bij meer incidenten *geen* omstanders in de buurt waren dan in 2016. Dit lijkt een teken van een verminderd informeel toezicht in de openbare ruimte, mogelijk als gevolg van de Covid-19 maatregelen. Daar waar wel omstanders in de buurt waren, is hun gedrag deels gelijk gebleven aan het gedrag van omstanders in 2016. Zo is het percentage dat niets deed in beide jaren ongeveer dertig procent en in beide jaren sprak ruim vijf procent van de omstanders de plegers aan op hun gedrag. Drie typen gedragingen kwamen echter volgens rapportage van de slachtoffers minder voor in 2020 dan in 2016. Omstanders bleven minder vaak in de buurt van het slachtoffer om te helpen, waarschuwden minder vaak handhaving of politie en grepen minder vaak fysiek in. Ook deze verschillen kunnen een gevolg zijn van het afgenomen informele toezicht in de openbare ruimte in 2020. Wellicht zijn mensen minder geneigd tot deze voor hen zelf mogelijk risicovolle acties als er weinig andere mensen op straat zijn. De bevindingen sluiten aan bij het resultaat dat al in hoofdstuk 3 (figuur 3.9) werd gepresenteerd dat meer vrouwen rapporteren dat de steun van omstanders is afgenomen dan dat er vrouwen rapporteren dat die steun is toegenomen.

Het merendeel van de opmerkingen geeft een beeld waaruit blijkt dat omstanders het plaatsvinden van seksuele straatintimidatie vaak niet zien, of doen alsof ze het niet zien, en niet ingrijpen. Deze opmerkingen sluiten aan bij de bevindingen uit figuur 4.3:

“Omstanders kijken er niet meer van op of om en laten het gaan.”

“Door de omstanders wordt er geen actie ondernomen. Ik merk ook vaak dat andere mannen geen actie ondernemen en het gedrag van andere mannen heel makkelijk accepteren en toelaten, hierdoor voel je je alleen en onveilig op het moment dat het je overkomt en/of ziet dat het een ander overkomt.”

“Verder merk ik helaas nog 0 verandering in getuigen/omstanders die het zien gebeuren; het is me nog maar een enkele keer gebeurd dat een omstander mij te hulp kwam.”

Enkele opmerkingen van respondenten gaan over het filmen van het incident. Uit deze citaten wordt duidelijk dat dit een negatief effect kan hebben op de beleving van de situatie voor deze vrouwen:

“Mensen zijn eerder geneigd om te blijven kijken/het incident te filmen dan in te grijpen en te helpen.”

“Omstanders dragen alleen maar bij doordat zij juist niets doen of alleen maar filmpjes/ foto’s maken.”

“Ik heb de indruk dat omstanders minder bijdragen aan het gevoel van veiligheid, doordat een vrouw op zo’n moment kwetsbaar is en er niet op zit te wachten dat vreemden toekijken en niet ingrijpen/ gaan filmen.”

En verklaring die vrouwen geven voor het feit dat omstanders zo weinig doen is dat zij bang zijn zelf slachtoffer van agressie te worden:

“Meer agressie richting omstanders die ingrijpen.”

“Bang om in te grijpen bij een incident, om zelf aangevallen te worden. Zelfs het filmen van een incident, vinden ze eng.”

“Dat komt doordat er tegenwoordig veel (jonge) mensen wapen of iets dergelijks bij zich dragen en de tegenpartij niet durven om mening te kunnen uiten of diegene te beschermen die lastiggevallen wordt.”

In hoofdstuk 3 concludeerden we dat de publiekscampagne een positieve rol lijkt te hebben gespeeld bij de bewustwording van het fenomeen bij vrouwen. De hierboven gepresenteerde bevindingen laten echter zien dat de bewustwordingscampagne van de gemeente Rotterdam vooralsnog *niet* heeft geleid tot een meer ondersteunende rol door omstanders bij incidenten. Mogelijk heeft dit te maken met de laatstgenoemde signalen dat omstanders bang(er) zijn zelf slachtoffer te worden. Maar ook wijzen enkele vrouwen erop dat het intimiderende gedrag subtiel, onopvallend, “snel en onzichtbaar” is, waardoor omstanders (en handhavers) het niet zien. Verder is ook mogelijk dat voor omstanders nog niet goed duidelijk is hoe zij een rol kunnen spelen bij de ondersteuning van slachtoffers. Omdat seksuele straatintimidatie vaak voorkomt op plaatsen waar geen handhavers of politie in de buurt zijn, is het belangrijk aandacht te besteden aan deze rol van de omstanders.

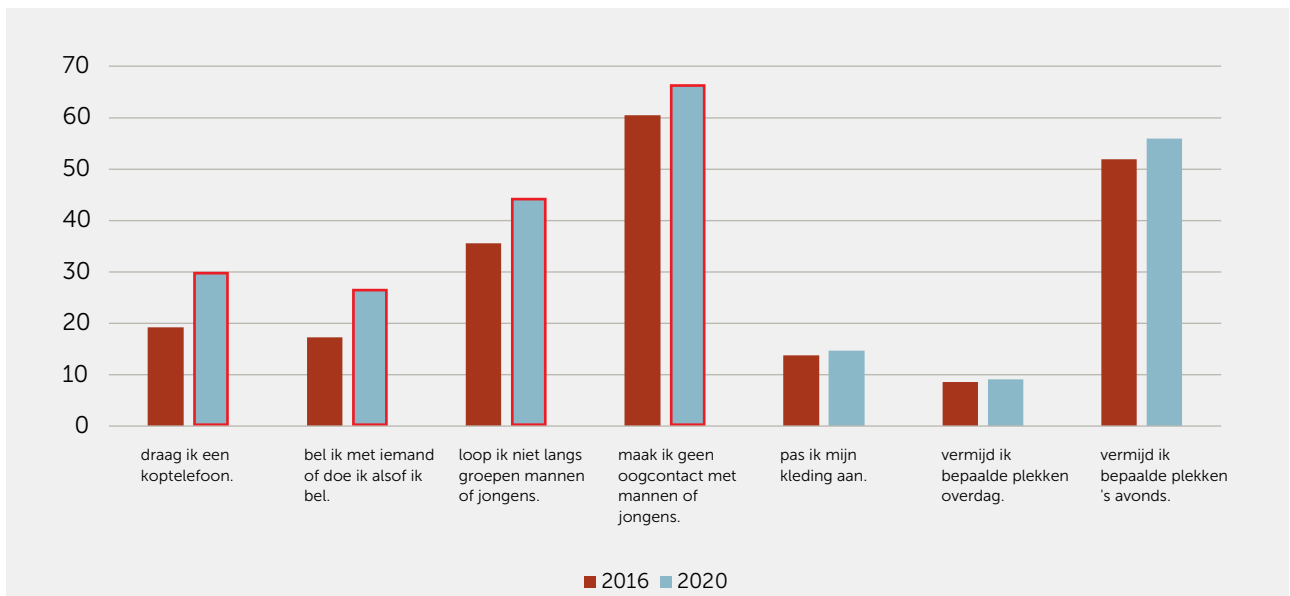
Aanpassen van gedrag om seksuele straatintimidatie te voorkomen

Net als in 2020 passen vrouwen in 2016 hun gedrag op uiteenlopende manieren aan om situaties van seksuele straatintimidatie te voorkomen of zich ertegen te kunnen verweren. Uit de resultaten blijkt zelfs dat vrouwen vaker aanpassingsgedrag zijn gaan vertonen (zie figuren 4.4a en 4.4b). De vormen die significant vaker worden genoemd in 2020 dan in 2016 zijn: het dragen van een koptelefoon, bellen of doen alsof je belt, het vermijden van groepen, het vermijden van oogcontact en ‘s avonds niet over straat gaan. Het gaat om toenames tussen de vijf en tien procentpunt. Net als in 2016 draagt meer dan tien procent van de vrouwen een specifiek voorwerp mee dat als wapen kan worden ingezet. Een klein aandeel van de vrouwen draagt pepperspray of een echt wapen mee. Het is niet duidelijk waar deze toename in aanpassingsgedrag door veroorzaakt wordt. Ook hier speelt mogelijk de toename in bewustzijn en aandacht voor het thema een rol. Verhalen over escalerende incidenten kunnen hen mogelijk aan het denken hebben gezet. Het is in ieder geval duidelijk dat de aandacht voor het onderwerp in de afgelopen drie jaar niet heeft geleid tot een groter gevoel van vrijheid in gedrag voor vrouwen in de openbare ruimte.

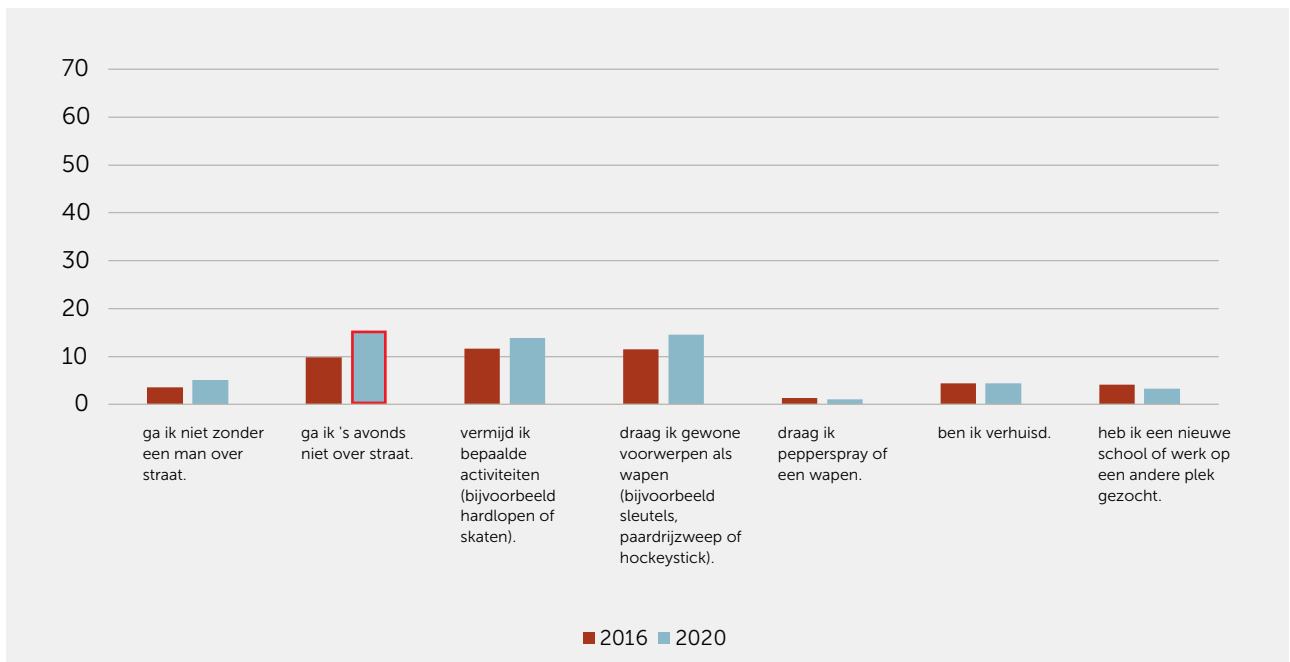
Uit de opmerkingen van de vrouwen blijkt waar het aanpassingsgedrag uit voortkomt en in welke situaties vrouwen speciaal overgaan tot het aanpassingsgedrag:

“Ik merk zelf dat ik mijn gedrag aanpas door ervaringen (omlopen als ik

figuur 4.4a Om seksuele straatintimidatie te vermijden of mij ertegen te weren... (2016: N=836; 2020: N=1146).

Figuur 4.4b Om seksuele straatintimidatie te vermijden of mij ertegen te weren... (2016: N=836; 2020: N=1146).

mannen/jongeren in een groepje zie, mobiel erbij pakken, oogcontact vermijden, etc.). Dit zit er zo ingebakken.”

“Wel vermijd ik hardlopen in de avonden omdat ik dit niet durf alleen in het donker.”

“Van de zomer op de terugweg na tennis fietste ik ook liever niet door de Nieuwe Binnenweg met m'n tennisrokje maar fietste ik door de Mathenesserlaan om maar niet nageroepen te worden.”

“Ik vermijd stille plekken en 's avonds ga ik zelden de deur uit.”

“Maar nu neem ik soms een geluidswapen (spray die hard geluid maakt) mee als ik door het bos wil lopen.”

“Straatintimidatie is afgenomen doordat ik juist geen make up meer draag, geen lenzen meer, en geen leuke kleding. Zodra ik een belangrijke afspraak heb, zorg ik wel dat ik er weer goed uitzie, maar dan begint de intimidatie gelijk wanneer ik buiten kom. Hierdoor voel ik mij ontzettend kwaad vooral omdat ik er niks tegen doe. Ook omdat ik niet durf.”

“Hoe erg ik ook van lopen houd, kies ik er vaak toch voor om uit veiligheid de fiets te pakken.”

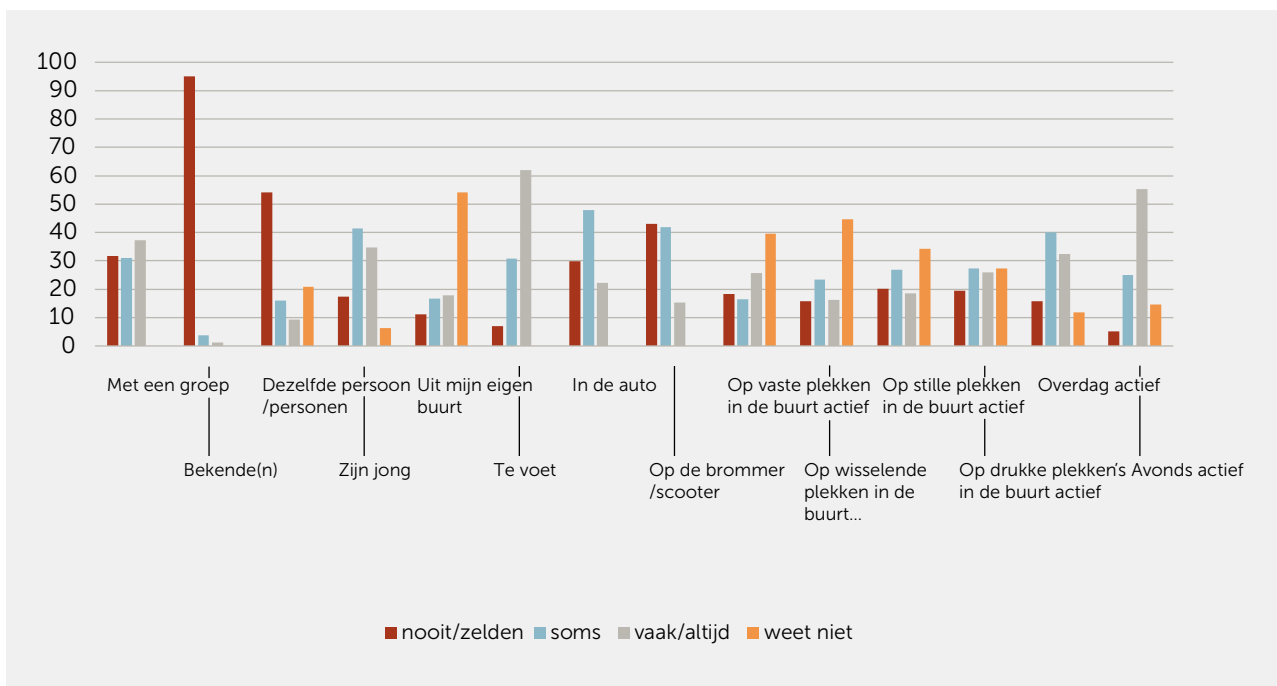
“Straatintimidatie ervaarde ik ontzettend veel toen ik jonger was, vanaf 14 jaar ongeveer, en ik heb mijn gedrag op straat hier sterk op afgestemd. Ik vermijd groepen jongens, vermijd oogcontact met bepaalde mannen, en kleed me meestal netter om geen verkeerde aandacht te trekken.”

Profielen van overlastplegers in de eigen woonbuurt

De enquête van 2020 heeft zich specifiek gericht op de profielen van plegers die in de eigen woonbuurt van vrouwen actief zijn. Daarom is hier een vergelijking met de resultaten uit 2016 niet zinvol. In totaal maakten 566 vrouwen uit het onderzoek seksuele straatintimidatie mee in de eigen woonbuurt. In figuur 4.5 zijn de kenmerken weergegeven die door de vrouwen gerapporteerd werden over de plegers. Wat als eerste opvalt, is dat veel vrouwen niet weten of de plegers uit de eigen woonbuurt afkomstig zijn (54%). Plegers zijn in overgrote meerderheid onbekenden en maar een klein deel van de vrouwen (9%) geeft aan dat de plegers vaak of altijd dezelfde personen zijn. Plegers opereren wat vaker in groepen dan alleen maar toch rapporteert nog ruim dertig procent van de vrouwen dat plegers zelden of nooit in groepen opereren. Ook de leeftijd van plegers in de eigen woonbuurt varieert, maar plegers zijn wat vaker jong dan oud. Zeventien procent van de vrouwen rapporteert dat de plegers zelden of nooit jong zijn, terwijl 35 procent rapporteert dat de plegers vaak of altijd jong zijn.

De plegers zijn nog altijd in de meeste gevallen te voet maar veel vrouwen hebben ook ervaring met plegers die het intimiderende gedrag plegen vanuit de auto (70%)

Figuur 4.5 Profielen van plegers van seksuele straatintimidatie in de eigen woonbuurt (N=560-566).

en in mindere mate vanaf een brommer of scooter zijn. Voor zover vrouwen er zicht op hebben, geven ze aan dat plegers wat vaker op vaste dan op wisselende plekken in de buurt actief zijn, iets vaker op drukke dan op stille plekken in de buurt en duidelijk vaker 's avonds actief zijn dan overdag.

Concluderende samenvatting

Belangrijkste conclusies uit dit hoofdstuk zijn dat vrouwen in 2020 bij incidenten van seksuele straatintimidatie minder vaak de interactie met de plegers opzoeken dan in 2016 en vaker kiezen voor ontwijkende gedragingen. Zij zochten in 2020 bovendien minder vaak bescherming bij omstanders. Ook zien we meer preventieve gedragsaanpassingen bij vrouwen om te voorkomen dat ze met seksuele straatintimidatie in aanraking komen. Zo gaan meer vrouwen 's avonds niet meer over straat, vermijden vrouwen groepen mannen of jongens vaker en maken ze minder oogcontact met mannen en jongens op straat.

De manier waarop het gedrag van de plegers zich ontwikkelt tijdens het incident is nauwelijks veranderd. Er lijkt dus niet vaker sprake te zijn van escalatie van de incidenten. Het achternalopen van een vrouw blijkt zelfs iets minder voor te komen in 2020 dan in 2016.

Omstanders spelen een minder gunstige rol voor slachtoffers in 2020 dan in 2016. In de eerste plaats zijn er minder omstanders aanwezig maar de omstanders spelen ook een minder actieve rol in de ondersteuning van het slachtoffers. Respondenten geven aan dat dit mogelijk komt doordat mensen bang(er) zijn geworden om zelf slachtoffer van geweld te worden.

In dit onderzoek is ingezoomd op het profiel van overlastplegers in de eigen woonbuurt van vrouwen. Belangrijke conclusies uit die analyse zijn dat plegers vaak in groepen opereren, vooral te voet zijn maar ook regelmatig vanuit de auto intimiderend gedrag vertonen. Verder vindt de intimidatie iets vaker op drukke dan op stille plekken in de buurt plaats en vaker 's avonds dan overdag.

h.5: Rotterdamse vrouwen over de gemeentelijke aanpak

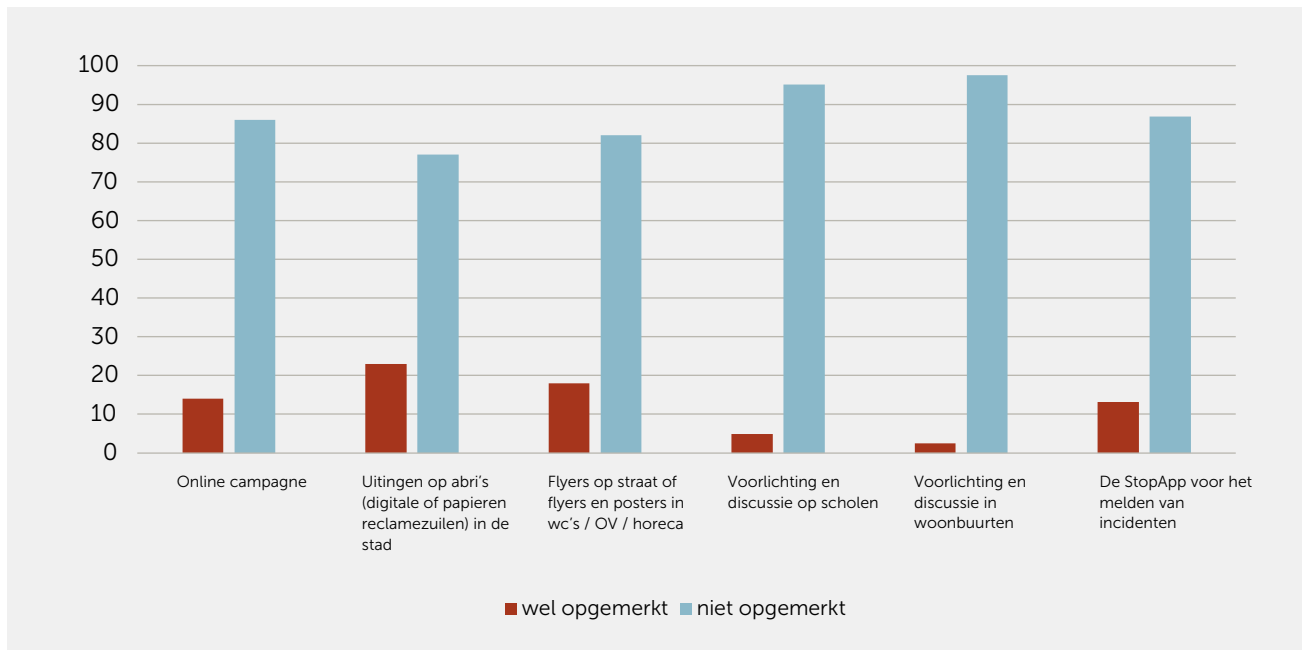
Dit hoofdstuk richt zich op de mening van Rotterdamse vrouwen over de aanpak van de overlast van seksuele straatintimidatie door de gemeente. In plan- en procesevaluaties (De Hon, 2020; Mazurel, 2020), waarvan de hoofdlijnen zijn beschreven in hoofdstuk twee van dit rapport, is geëvalueerd hoe goed de plannen onderbouwd en geïmplementeerd zijn in de afgelopen jaren. In de enquête seksuele straatintimidatie 2020 is nagegaan in welke mate de respondenten de verschillende maatregelen hebben opgemerkt en welke bijdragen de maatregelen volgens hen hebben geleverd aan het terugdringen van overlast en onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie. De vragen richten zich op de publiekscampagne (inclusief de StopApp en voorlichting op scholen en in de buurt) en de rol van handhavers, politie en jongerenwerkers. Van de andere maatregelen (zoals ondersteuning van slachtoffers en aanpassingen in de fysieke ruimte) zijn geen vragen opgenomen. De eerste reden daarvoor is dat deze maatregelen maar zeer beperkt geïmplementeerd bleken te zijn. De tweede reden is dat de maatregelen zich op specifieke groepen richten (slachtoffers met een ondersteuningsbehoefte en gebruikers van specifieke locaties) die maar een klein aandeel van de respondenten zullen uitmaken. Daarom is een vragenlijst geen goed instrumenten om de zichtbaarheid en gepercipieerde effectiviteit van die maatregelen te onderzoeken.

Allereerst zijn we nagegaan in welke mate vrouwen in 2020 seksuele straatintimidatie als een probleem ervaren dat aangepakt moet worden. Die behoefte blijkt nog steeds zeer groot. Net als in 2016 is het overgrote deel van de vrouwen het eens of helemaal eens met de stelling dat seksuele straatintimidatie een probleem is dat aangepakt moet worden (2016: 87%, 2020: 89%). In 2020 zijn vrouwen vergeleken met vrouwen uit 2016 het aanpakken van het probleem zelfs nog belangrijker gaan vinden dan de aanpak van de top drie van problemen zoals naar voren komt uit de Veiligheidsmonitor. Zesenvestig procent vindt het belangrijker seksuele straatintimidatie aan te pakken dan de verkeersproblematiek (2016: 38%). Ten opzichte van vervuiling is dat 29 procent (2016: 24%) en ten opzichte van drugsproblematiek is dat 27 procent (2016: 21%). Deze verschillen zijn significant. In het licht van de grote behoefte aan een effectieve aanpak van het probleem is het interessant om na te gaan hoe de Rotterdamse vrouwen aankijken tegen het beleid van de gemeente Rotterdam van de afgelopen drie jaar.

Publiekscampagne 'pikpraat van de straat'

Uit de resultaten van het vragenlijstonderzoek uit 2020 blijkt dat de publiekscampagne 'pikpraat van de straat' door een minderheid van de respondenten is opgemerkt. Van de 1209 respondenten die sinds het begin van 2018 onafgebroken in Rotterdam

Figuur 5.1 Mate waarin vrouwen de verschillende onderdelen van de publiekscampagne hebben opgemerkt (N=1199-1204).

woonden, heeft 37 procent tenminste een van de uitingen van de campagne opgemerkt. Uit figuur 5.1 wordt duidelijk dat de uitingen op de abri's (digitale en papieren reclamezuilen) door het grootste aantal vrouwen zijn opgemerkt (23%), gevolgd door de flyers op straat en flyers en posters in wc's, OV en horeca (18%). Minder dan vijf procent van de vrouwen heeft voorlichting op scholen of in woonbuurten opgemerkt.

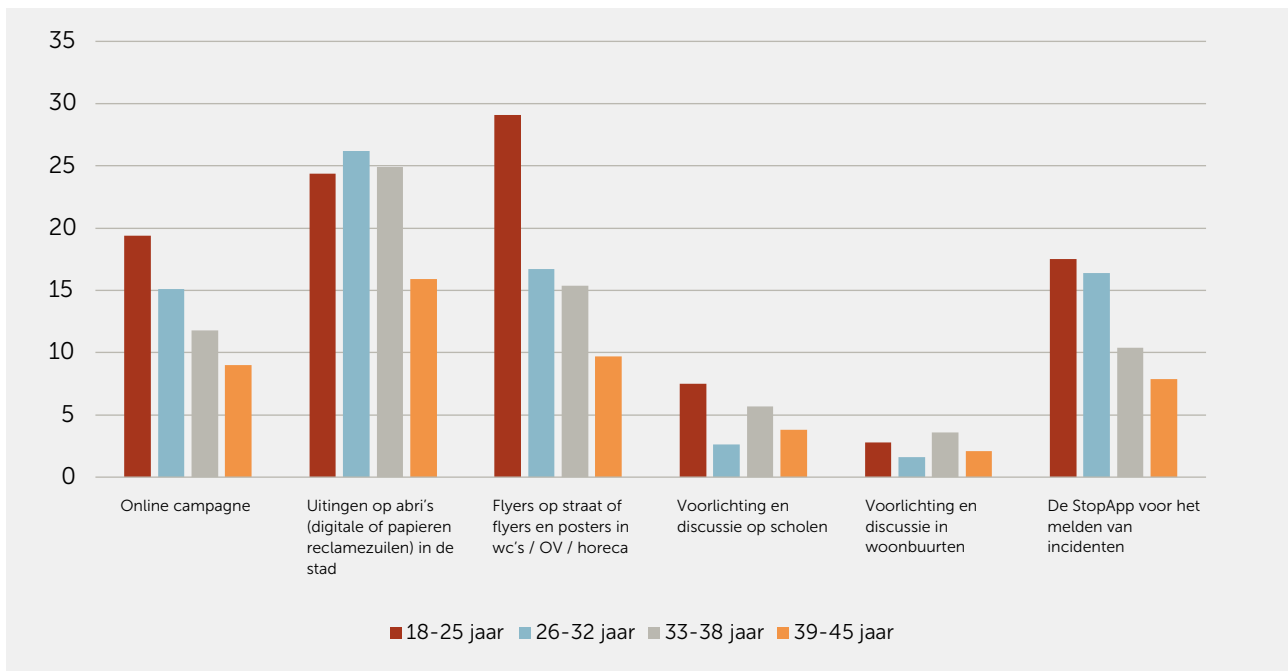
Naast deze algemene percentages geven we de percentages over de mate waarin onze respondenten de campagne hebben opgemerkt ook apart weer voor respondenten uit verschillende leeftijdscategorieën en opleidingsniveaus. Op die manier wordt duidelijk welke groepen met welke onderdelen van de campagne worden bereikt zodat daarmee bij toekomstige campagnes rekening gehouden kan worden.

Uit figuur 5.2 wordt duidelijk dat jongere vrouwen de campagne aanzienlijk vaker hebben opgemerkt dan oudere vrouwen en dat komt vooral doordat zij de onlinecampagne, flyers en poster in OV en horeca, en de StopApp vaker hebben opgemerkt. De StopApp wordt zelfs twee keer zo vaak opgemerkt door vrouwen tussen de achttien en 32 jaar (17%) dan door vrouwen tussen 33 en 45 jaar oud (9%). Een verklaring voor dit verschil kan (deels) liggen in het feit dat de StopApp zoals uit de procesevaluatie bleek actief onder de aandacht van vrouwen is gebracht door handhavers tijdens uitgaansavonden.

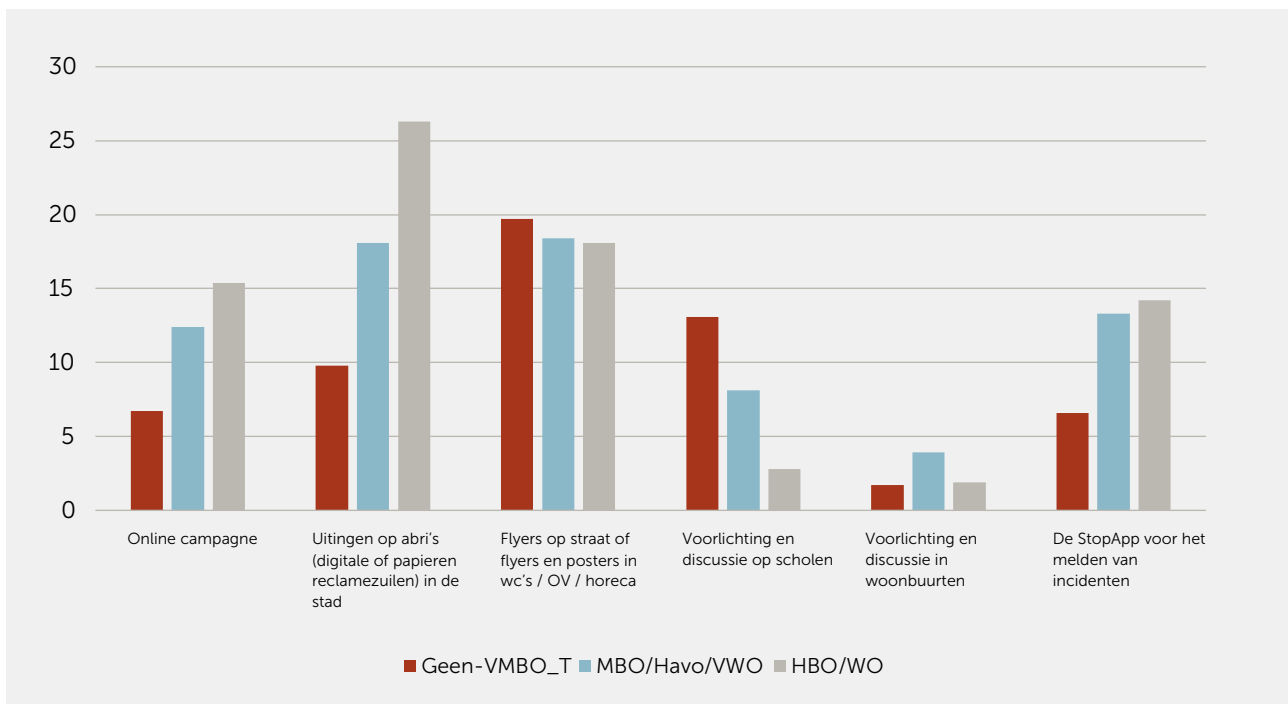
Het opleidingsniveau van vrouwen hangt niet significant samen met de vraag of ze de campagne hebben opgemerkt (Figuur 5.3). Er blijkt wel dat vrouwen met maximaal een VMBO-T diploma vooral via school33 en via flyers en posters op straat, OV en horeca zijn bereikt. Vrouwen met een mbo-opleiding of hoger hebben verschillende uitingen opgemerkt en rapporteren juist veel minder via school voorlichting te hebben gehad. De leeftijdsgroep voor wie informatie via scholen het belangrijkste is (12-18-jarigen) ontbreekt in dit onderzoek, waardoor het voor de hand ligt dat voorlichting via scholen hier niet hoog scoort.

³³ Het gaat hier om een afgeronde opleiding. Van de groep met VMBO-T als hoogste afgeronde opleiding is 40% tussen 18-25, deze groep kan dus nog bezig zijn met een vervolgopleiding in het MBO (of Havo/VWO) waar mogelijk voorlichting is geweest. Ook kan het gaan om ouders die de voorlichting op de school van hun kinderen heeft opgemerkt.

Figuur 5.2 Mate waarin vrouwen de verschillende onderdelen van de publiekscampagne hebben opgemerkt, uitgesplitst naar leeftijd (N=1199-1204).

Figuur 5.3 Mate waarin vrouwen de verschillende onderdelen van de publiekscampagne hebben opgemerkt, uitgesplitst naar opleiding (N=1171-1174).

Uit opmerkingen van respondenten komt ook het beeld naar voren dat de bekendheid met de campagne varieert. Aan de ene kant zijn er respondenten die niks hebben meegekregen van de campagne en het beleid. Uit opmerkingen van respondenten komt wel duidelijk naar voren dat veel respondenten het erg goed vinden dat de gemeente zich hiermee bezighoudt, ook als ze de campagne nog niet hebben opgemerkt. Dat blijkt onder andere uit het volgende citaat:

“Eerlijk gezegd weet ik niet veel over dit beleid. Het is een opluchting dat er wel beleid is. Ik hoop van harte dat er kan worden gezorgd voor een omgeving waarin vrouwen en meisjes zich veilig voelen!”

Andere respondenten lijken meer op de hoogte te zijn van de campagne. Zij zijn overwegend positief en verwijzen soms naar specifieke onderdelen daarvan, zoals de posters.

“Super en mooi om te zien dat de gemeente het gevoel van vrijheid en veiligheid van (jonge) vrouwen belangrijk vinden. [...] En de campagne met posters etc. in de stad vond ik fantastisch, voelde me enorm gesteund hierdoor.”

“Ik vind het een goed beleid. Het is prettig om te weten dat de gemeente er alles aan doet om seksuele straatintimidatie te voorkomen.”

Verskillende respondenten laten zich kritisch uit over het besluit van de rechter om het APV-artikel ongegrond te verklaren.

“Ik vind het beleid goed. [...] Wat ik daarnaast absurd vind, is dat een rechter het beleid en de moeite zomaar teniet kan doen door te zeggen dat een ‘sisverbod’ in strijd kan zijn met de vrijheid van meningsuiting.”

“Ik weet ook dat de gemeente Rotterdam een boete heeft willen inzetten tegen straatintimidatie en dat het gerechtshof uiteindelijk heeft besloten dat dit tegen de grondwettelijke ‘vrijheid van meningsuiting’ is. Ik ben het totaal oneens met het gerechtshof en zou juist willen dat straatintimidatie met meer dan alleen een waarschuwing zou worden bestraft.”

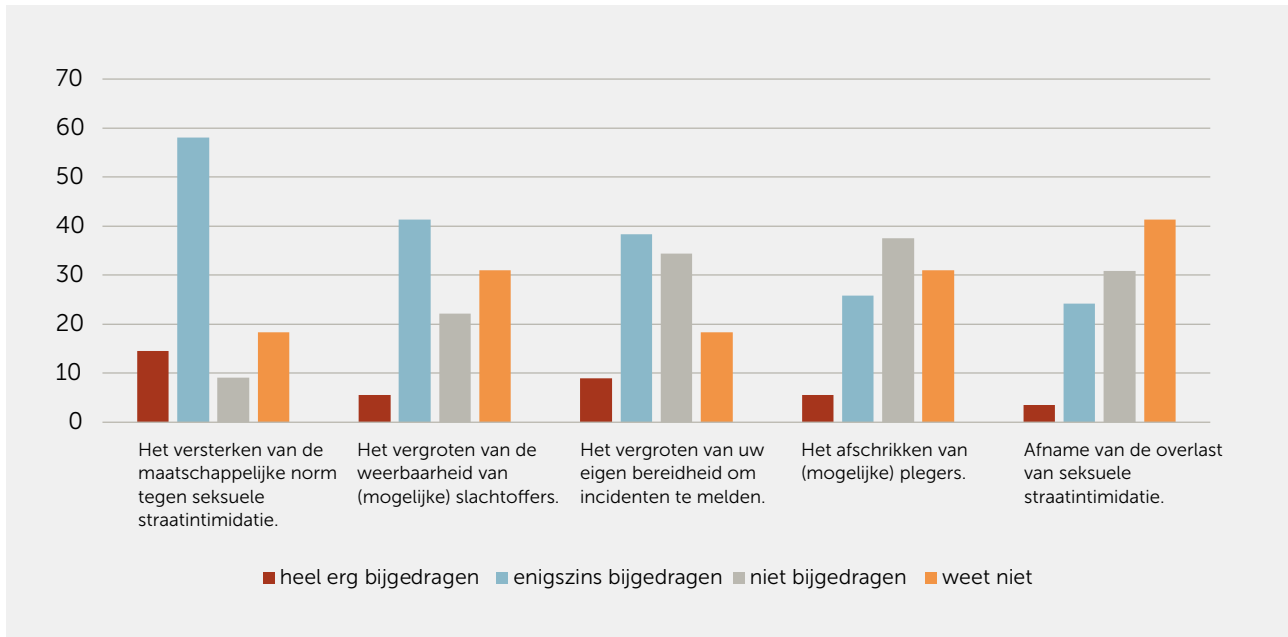
Percepties over bijdrage campagne aan inperken van de overlast

In deze paragraaf gaan we na welke bijdrage de campagne volgens de vrouwen heeft gehad aan het inperken van de overlast van seksuele straatintimidatie. Daarvoor gebruiken we alleen de selectie vrouwen die de campagne heeft opgemerkt, omdat zij hierover het best een oordeel kunnen geven (n=448). Een deel van de vrouwen geeft aan niet te weten welke bijdrage de campagne heeft gehad bij de aanpak van het probleem (18 tot 40% voor de verschillende uitkomsten). Een klein deel is uitgesproken positief en dat geldt vooral voor de mate waarin de campagne de norm tegen seksuele straatintimidatie heeft versterkt (15%). Daarnaast denkt 58 procent van de vrouwen die de campagne heeft opgemerkt dat de campagne de norm enigszins heeft versterkt en negen procent denkt dat de campagne niet heeft bijgedragen (figuur 5.4). Ook over de impact op de eigen weerbaarheid van slachtoffers zijn meer vrouwen (voorzichtig) positief dan negatief. Vrouwen zijn minder positief over de mate waarin de campagne mogelijke plegers heeft afgeschrikt en de overlast heeft doen afnemen. Bij deze uitkomsten geeft een groter percentage vrouwen aan dat de campagne daar niet aan heeft bijgedragen dan dat de campagne daar wel aan heeft bijgedragen. Het belangrijkste doel van de campagne was het vergroten van de bewustwording en daar sluiten deze resultaten bij aan. Voor gedragsverandering van de plegers lijkt ook volgens de vrouwen in dit onderzoek meer nodig dan deze bewustwording. Over de in het beleid beoogde eigen gedragsverandering bij de vrouwen, namelijk een verhoging van de meldingsbereidheid, geven de resultaten een enigszins optimistisch beeld. Iets meer vrouwen geven aan dat de campagne wel zal hebben bijgedragen aan de meldingsbereidheid dan dat hij dat niet heeft gedaan.

Vooraf voor de eerste twee uitkomsten ‘versterken van de maatschappelijke norm’ en ‘weerbaarheid van mogelijke slachtoffers vergroten’ geven de respondenten mooie illustraties zoals in onderstaand citaat:

“Ik denk dat de pikpraat campagne vooral voor vrouwen een positieve impact had omdat je zo kon zien dat het niet normaal is als er bepaalde dingen naar je worden geroepen. Je staat dan sterker in je schoenen wanneer het toch weer gebeurt.”

Figuur 5.4 Bijdrage van de campagne volgens de respondenten aan... (N=447-448).

De rol van de StopApp

In figuur 5.1 werd duidelijk dat dertien procent van de respondenten de StopApp had opgemerkt. De respondenten die de StopApp kennen, maken relatief veel opmerkingen daarover. Ze waarderen het idee van de App en voor sommige vrouwen voelde het ook echt als een handelingsalternatief, zoals duidelijk wordt uit het onderstaande citaat:

“Ik vind de StopApp heel erg fijn. Ook al weet ik niet zeker of er daarna iets met mijn melding is gedaan, je kunt in ieder geval iets doen. Je voelt je minder machteloos. [...].”

Andere respondenten zijn kritischer over wat de StopApp nu uiteindelijk oplevert:

“Ik ben wel bekend met de StopApp. Persoonlijk vind ik dat een goed initiatief alleen heb ik niet het idee dat het ook echt helpt”

“Het was fijn dat er een app was ontwikkeld om het te melden, maar voor mijn gevoel was het nog steeds alsof daar niet veel mee kon worden gedaan.”

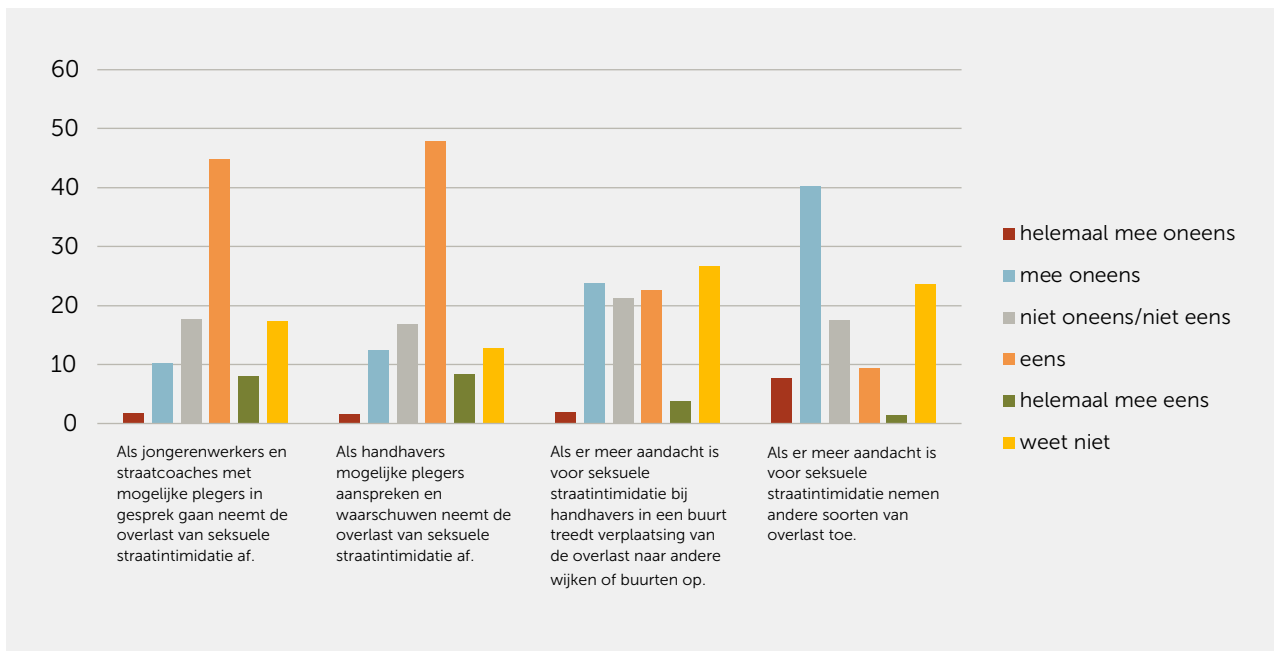
“Mensen moeten aangepakt worden, een melding via de StopApp doet niks”

Bijdragen van verschillende actoren aan inperking van overlast en onveiligheid

In deze paragraaf beschrijven we hoe respondenten de ontwikkelingen hebben ervaren in de mate waarin verschillende actoren (handhavers, politie, jongerenwerkers³⁴, private beveiligers, getuigen en mensen in de persoonlijke omgeving) bijdragen aan de inperking van de overlast en onveiligheidsgevoelens bij (dreigende) incidenten van seksuele straatintimidatie. Daaraan voorafgaand presenteren we de reacties van de respondenten op enkele stellingen over het nut van het aanspreken van jongeren en het handhaven op overlast gevend gedrag (figuur 5.5). In deze paragraaf nemen we weer de complete groep respondenten in de analyses mee.

³⁴ Belangrijk om te vermelden is dat de jongerenwerkers zich uiteraard maar op een deel van de plegersgroep richten omdat (potentiële) plegers ouder dan 27 jaar niet binnen hun werkgebied vallen.

Figuur 5.5 Reacties van vrouwen op stellingen over het nut van de handhaving (N=1581-1585).

Uit deze reacties spreekt vertrouwen in de effectiviteit van deze activiteiten. Zowel het in gesprek gaan met mogelijke plegers door jongerenwerkers en straatcoaches³⁵ als het aanspreken en waarschuwen van mogelijke plegers door handhavers zal volgens een meerderheid van de vrouwen zorgen voor een afname in de overlast. Slechts een klein deel van de vrouwen (respectievelijk 12% en 14%) is het (helemaal) oneens met deze stellingen. Verder zien de vrouwen wel risico's voor ruimtelijke verplaatsingseffecten als gevolg van handhaving in een bepaalde buurt, maar zien ze veel minder het risico dat andere vormen van overlast gaan toenemen in reactie op de toegenomen aandacht voor seksuele straatintimidatie.

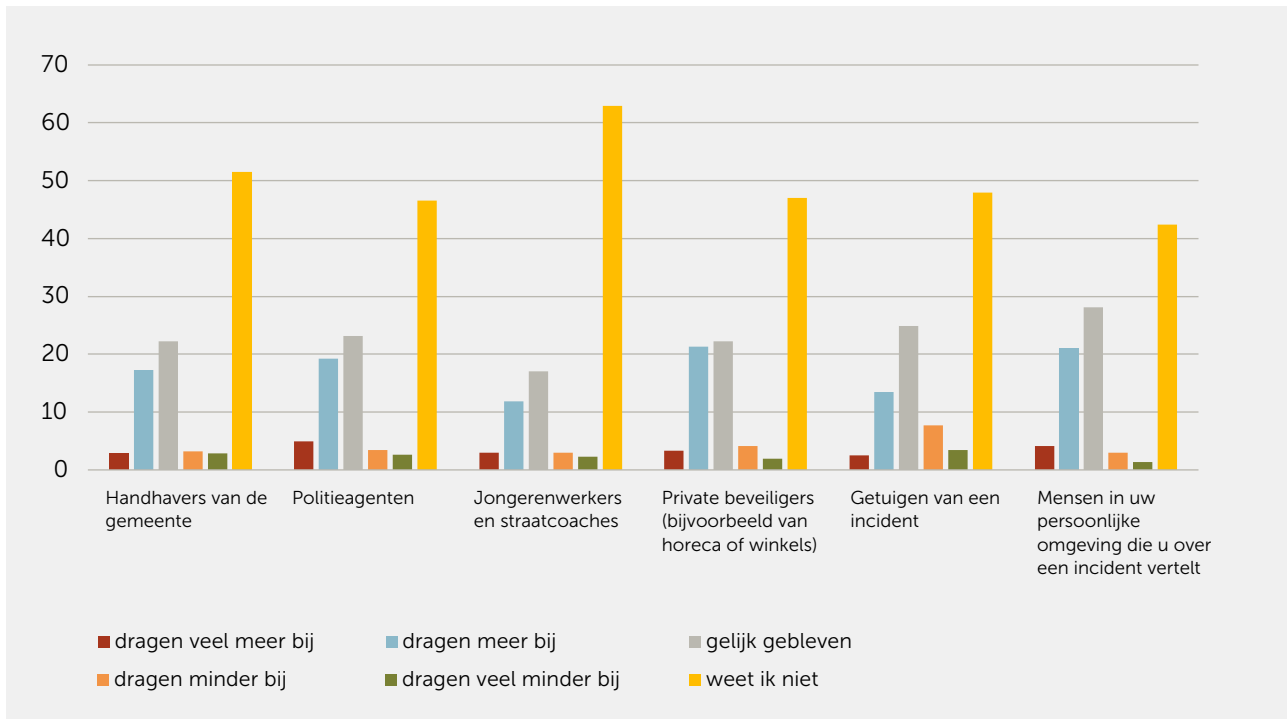
In figuur 5.6 staan de antwoorden weergegeven op de vraag hoe vrouwen de ontwikkeling hebben ervaren in de bijdrage die verschillende actoren leveren aan de inperking van de overlast en onveiligheidsgevoelens. We hebben in extra analyses bekeken of de antwoorden verschillen tussen vrouwen die in 2020 één of meer incidenten hebben meegemaakt en de complete groep vrouwen maar die verschillen bleken niet aanwezig, we presenteren hier dus data voor de gehele groep. Uit de figuur blijkt dat veel vrouwen geen mening hebben over de bijdrage van de verschillende actoren en gebruik hebben gemaakt van de 'weet niet' categorie (42-63%). De meeste vrouwen die wel een mening hebben, geven aan geen verandering te zien in de bijdrage van de verschillende actoren aan de door hen ervaren overlast en onveiligheidsgevoelens. Daarnaast vinden meer vrouwen dat de bijdrage is toegenomen (15 tot 25%) dan dat de bijdrage is afgenomen (4 tot 10%). Dit geldt ongeveer in dezelfde mate voor handhavers en politie en in iets mindere mate voor jongerenwerkers en straatcoaches.³⁶ Ook in de opmerkingen beschrijven verschillende respondenten dat hun indruk is dat vooral handhavers en in mindere mate ook politieagenten meer aandacht hebben voor het probleem.

"Naar mijn idee zijn politie en handhavers zich meer bewust van het probleem. Ook door de algehele aandacht in de media."

³⁵ De term straatcoaches is overgenomen uit de vragenlijst van 2016. Pas na uitvoering van het onderzoek bleek dat deze professionals inmiddels zijn opgegaan in de groep jeugdhandhavers (persoonlijke communicatie beleidsmedewerker gemeente). Wij gaan ervan uit de respondenten hun antwoord vooral hebben gericht op de term jongerenwerkers omdat dat de meest herkenbare term is. Het gaat in deze resultaten dus niet om de jeugdhandhavers die konden handhaven op het APV artikel.

³⁶ Wat betreft de bijdrage van jongerenwerkers antwoorden relatief veel respondenten dat zij niet weten of zij meer zijn gaan bijdragen.

Figuur 5.6 Mening over ontwikkeling in de bijdrage van diverse actoren aan het inperken van overlast en onveiligheidsgevoelens van vrouwen (N=1567-1570).

“Ik heb de indruk dat de politie te weinig tijd heeft voor dit soort meldingen. Handhavers van de gemeente zijn meer zichtbaar geworden.”

Respondenten geven echter ook aan dat ze twijfels hebben bij de effectiviteit van het optreden van handhavers en politie.

“Ik denk dat het uitdelen van waarschuwingen en boetes door handhavers wel een oplossing zou kunnen zijn. Alleen heb ik het idee dat dit soort dingen juist gebeuren als er geen handhavers op straat zijn, waardoor dit dus zelden gebeurt. Het is absoluut een probleem, maar ik denk dat het lastig is om hier een werkende oplossing voor te vinden omdat handhavers toevallig op die plek moeten zijn wanneer de straatintimidatie plaatsvindt. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld mannen in auto’s voor een stoplicht die dingen roepen naar vrouwen, dit is vrijwel niet tegen te gaan.”

“Daarnaast gebeurt het zo veel en is het moeilijk om er als handhaver op tijd bij te zijn.”

Verschillende respondenten hebben het idee dat interventies van jongerenwerkers belangrijk en mogelijk meer effectief zijn doordat ze meer in contact staan met de jongeren. Zij wijzen daarbij op hun voorbeeldfunctie, het gesprek aangaan en het organiseren van dagbesteding. Uit de citaten wordt niet duidelijk of de respondenten weten op welke manier de jongerenwerkers feitelijk het gesprek aangaan.

“De jongerenwerkers in de stad zijn zeker meer gaan bijdragen omdat zij in contact staan met de jongeren in de wijk en voor evt. dagbesteding zorgen.”

“Jongerenwerkers zijn vaak jong en een goed voorbeeld voor andere jongens.”

“Ik ben ervan overtuigd dat het gedrag van jongens meer verandert als een jongerenwerker ze daarop aanspreekt en het gesprek aangaat dan dat handhavers/ beveiligers/ politieagenten het doen. [...] Jongerenwerkers [...] hebben een superbelangrijke taak in het voorkomen dat gedrag ontstaat.”

Er worden ook door verschillende respondenten negatieve opmerkingen gemaakt over het beleid en het optreden van politie, handhaving en jongerenwerkers omdat het "strenger" zou moeten zijn, meer "aanpakken". Deze respondenten vinden het beleid nu "soft" of "slap", er moet "harder", "serieuzer", "consequenter" en "strenger" opgetreden worden; een zero tolerance beleid. Ook de link met straffen en boetes wordt gelegd.

"Slecht, het is te soft. [...] Het moet strenger! Boetes uitdelen, taakstraf geven, verplicht vrijwilligerswerk doen in een huis waar vrouwen seksueel zijn mishandeld (zodat ze wakker worden met de schade die ze verrichten), laten werken bij Roteb, gevangenisstraf geven. Daarnaast moet het op hun VOG (verklaring omtrent gedrag) staan dat ze niet veilig zijn en niet op bepaalde plekken mogen werken. Dit soort dingen wil ik zien."

"Dat de straffen veel harder moeten zijn en een strafblad voor zulke overlast van Straatintimidatie"

" "praten" en vertellen dat het niet mag schiet niet op. Je moet die goorlappen gewoon keihard aanpakken."

Uit figuur 5.6 blijkt dat ook de private beveiligers duidelijk meer zijn gaan bijdragen aan het inperken van overlast en onveiligheid volgens de respondenten. Vierentwintig procent van de respondenten geeft aan dat deze beroepsgroep (veel) meer is gaan bijdragen. In de opmerkingen wordt de bijdrage van private beveiligers (vooral bij horeca en uitgaansgelegenheden) verder toegelicht.

"Portiers bij clubs en kroegen zijn er alerter op geworden. Mannen/jongens worden sneller de club uitgezet als je bij de portier aangeeft dat ze vrouwen lastigvallen."

"Portiers/bewaking bij clubs zijn wel oplettender naar mijn mening"

"Er zijn clubs of avonden bij bepaalde clubs [...] waar er ERG goed wordt omgegaan met intimiderende mannen/jongens - er wordt er heel goed op gelet en als een man/jongen aan het intimideren is, wordt er gelijk iets mee gedaan en wordt de intimiderende persoon uit de club gehaald [...]. Daarom gaf ik aan dat het iets beter is geworden bij de horeca MAAR ik wil wel meegeven dat dat alsnog de uitzondering is..."

"Ik merk wel dat private beveiligers (bijv. bij clubs) er heel fel op zijn geworden (tenzij ze er zelf een handje van hebben). Daar merk ik de grootste verandering."

In het laatste citaat wordt tussen haakjes wel aangegeven dat er binnen deze groep professionals ook nog individuen zijn van wie vrouwen zelf intimiderend of seksueel getint gedrag ervaren. In subtielere vorm vinden we dergelijke suggesties ook over de andere actoren:

"Ik denk dat sommige handhavers/straatcoaches/jongerenwerkers juist ook bijdragen aan seksuele intimidatie. Ze kijken heel erg en dat kan gewoon hun werk zijn, maar ik voel me er niet prettig bij."

"Daarnaast zijn handhavers vaak mannen die ook op bepaalde wijze naar vrouwen kijken."

uitkomsten in figuur 5.6 geven een voorzichtig positief beeld over de ontwikkelingen bij de professionele actoren. Hieruit blijkt dat veranderingen in de aanpak door deze actoren mogelijk is en ook belangrijk voor vrouwen. De hierboven beschreven opmerkingen en het feit dat ook veel vrouwen geen of zelfs negatieve veranderingen zien in de bijdrage van deze actoren aan het terugdringen van de overlast, geven echter wel aanleiding om verder onderzoek te doen naar de rol van de verschillende groepen professionals bij het terugdringen van seksuele straatintimidatie. Uit de procesevaluatie kwam al naar voren dat de training van jongerenwerkers en straatcoaches op het thema weinig systematisch lijkt te hebben plaatsgevonden. Ook politieagenten hebben geen speciale training gevolgd en er is niet bekend hoe de private beveiligers geïnstrueerd zijn op het thema.

Omstanders en persoonlijke omgeving

Wat in figuur 5.6 opvalt en tegelijkertijd aansluit bij de bevindingen uit hoofdstuk vier is dat respondenten vrij negatief zijn over de ontwikkelingen in de rol van omstanders (getuigen van een incident). Het percentage dat aangeeft dat zij meer zijn gaan bijdragen aan het inperken van overlast en onveiligheid is vergeleken met de andere actoren het laagst en het percentage dat aangeeft dat zij minder zijn gaan bijdragen, is het hoogst.

Over de rol van de persoonlijke omgeving zijn vrouwen positiever. Vrouwen beschrijven dat de reacties van mensen in de persoonlijke omgeving aan wie vrouwen over een incident vertellen in de afgelopen drie jaar meer ondersteunend is geworden; 25 procent van de vrouwen geeft aan dat mensen uit de persoonlijke omgeving nu meer helpen bij de inperking van onveiligheidsgevoelens (zie figuur 5.6). Dit is een indicatie van een toenemend bewustzijn bij de omgeving, waardoor vrouwen zich meer erkend voelen in hun negatieve ervaring. Die erkenning verhoogt vervolgens ook hun veiligheidsgevoelens omdat zij zich gehoord voelen. De toegenomen bewustwording in de omgeving blijkt uit een groot aantal citaten waarin vrouwen aangeven dat ze door hun omgeving serieuzer genomen worden als zij over hun ervaringen vertellen.

“Het werd eerst veel genegeerd, “gewoon doorlopen”. Nu vragen mensen vaker hoe erg het was en of het goed gaat met me, of zien in dat het een oprecht probleem is i.p.v. één mafkees op straat.”

“[mensen zijn meer bekend met het probleem] Ook door de algehele aandacht in de media. Dit heeft ook tot gevolg dat mijn omgeving ook meer weet en snapt over seksuele intimidatie. Als er nu iets gebeurt wordt het minder snel weggelachen en wordt er serieuzer op in gegaan.

“Delen van verhalen en weten dat je niet de enige bent. Ook mannen horen dit steeds vaker en zijn zich daardoor meer bewust van wat er speelt”

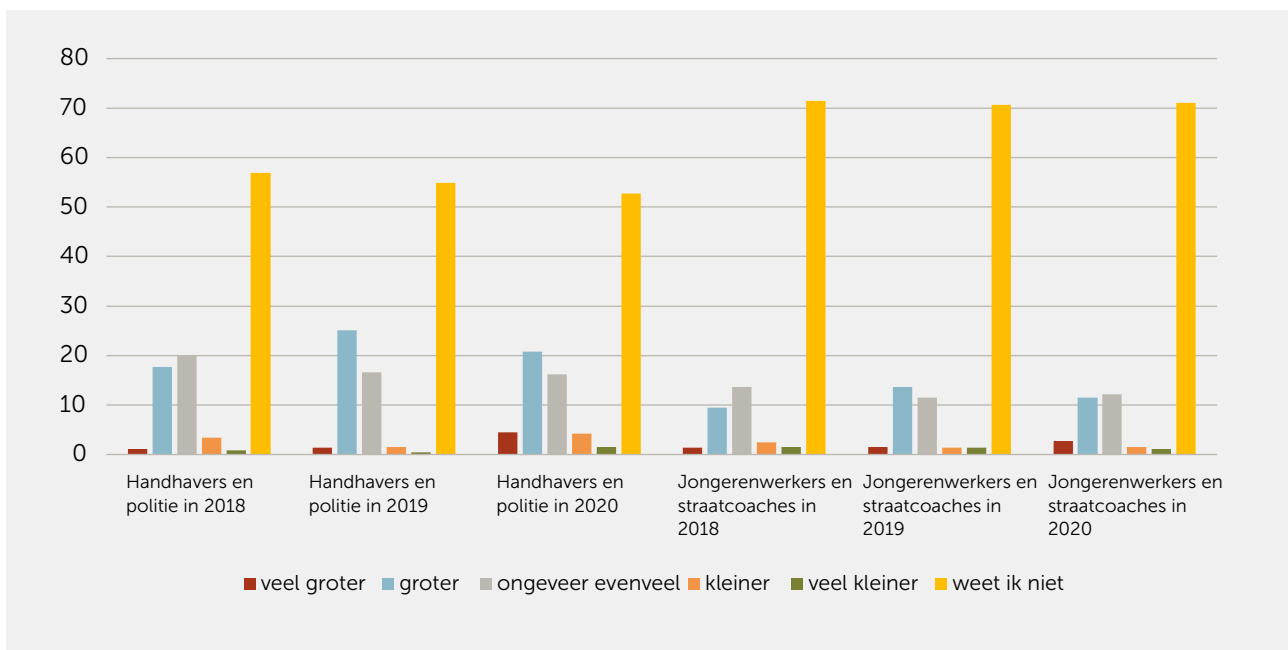
“Mensen zijn zich meer bewust van respectloosheid jegens vrouwen.”

“Meer bewustzijn. Het lijkt meer OK om het niet OK te vinden.”

Verschillen in aandacht handhavers, politie en jongerenwerkers tussen 2018, 2019 en 2020

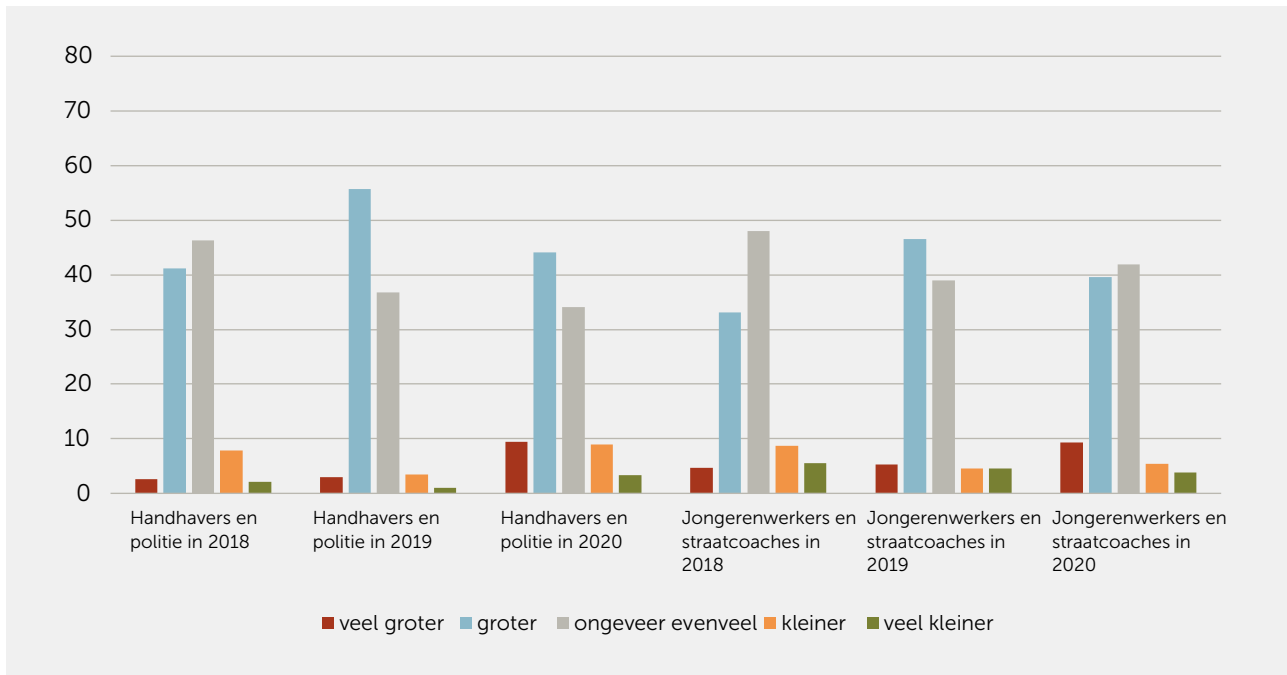
Met betrekking tot ontwikkelingen in het optreden van handhavers, politie en jongerenwerkers zijn aparte vragen gesteld over de ervaringen in de verschillende jaren sinds 2018 (figuur 5.7a en 5.7b).³⁷ Uit de procesevaluatie kwam namelijk naar voren dat de maatregelen vooral van kracht zijn geweest in de periode kort na de uitrol van het plan van aanpak en het in werking treden van het APV-artikel straatintimidatie (met name in het jaar 2018). In 2019 was er minder aandacht vanuit de campagne, maar werden de handhavingsactiviteiten wel voortgezet. Door de uitspraak van het Gerechtshof Den Haag over het APV-artikel in december 2019 kwam de handhaving echter volledig stil te liggen. Door vragen over de verschillende jaren te stellen kunnen we nagaan of deze variatie in aandacht ook door Rotterdamse vrouwen ervaren is. Uit figuren 5.7a en 5.7b komt naar voren dat ook bij deze vragen veel respondenten hebben in gevuld het antwoord niet te weten (53-72%). Deze 'weet niet' percentages zijn het hoogst als het de jongerenwerkers en straatcoaches betreft. Wanneer we binnen de groep vrouwen kijken die hierover wel een mening had (n=126-211), dan blijkt een klein deel van deze vrouwen aan te geven dat de aandacht minder is geworden (5-12%). Een wat groter deel (34-48%) geeft aan dat de aandacht ongeveer gelijk is gebleven en een nog iets groter deel geeft aan dat de aandacht groter is geworden (38-59%). Er worden hierbij geen duidelijke verschillen tussen de jaren gerapporteerd. De vrouwen in het onderzoek hebben dus niet het gevoel dat de aandacht van handhavers, politie en jongerenwerkers voor seksuele straatintimidatie na een ervaring in 2018 weer afgenomen is. Dit was wel verwacht gezien de uitkomsten uit de procesevaluatie. Deze analyses zijn echter wel gebaseerd op slechts een klein deel van de respondenten.

Figuur 5.7a Vergeleken met de periode voor 2018 is de aandacht voor seksuele straatintimidatie bij... (N=446).

³⁷ Hier is weer gebruik gemaakt van de selectie van respondenten die al vanaf begin 2018 onafgebroken in Rotterdam woont zodat zij de verschillen goed hebben kunnen observeren.

Figuur 5.7b Vergeleken met de periode voor 2018 is de aandacht voor seksuele straatintimidatie bij... (onder vrouwen met een mening hierover) (N=126-211).

Meldingsbereidheid

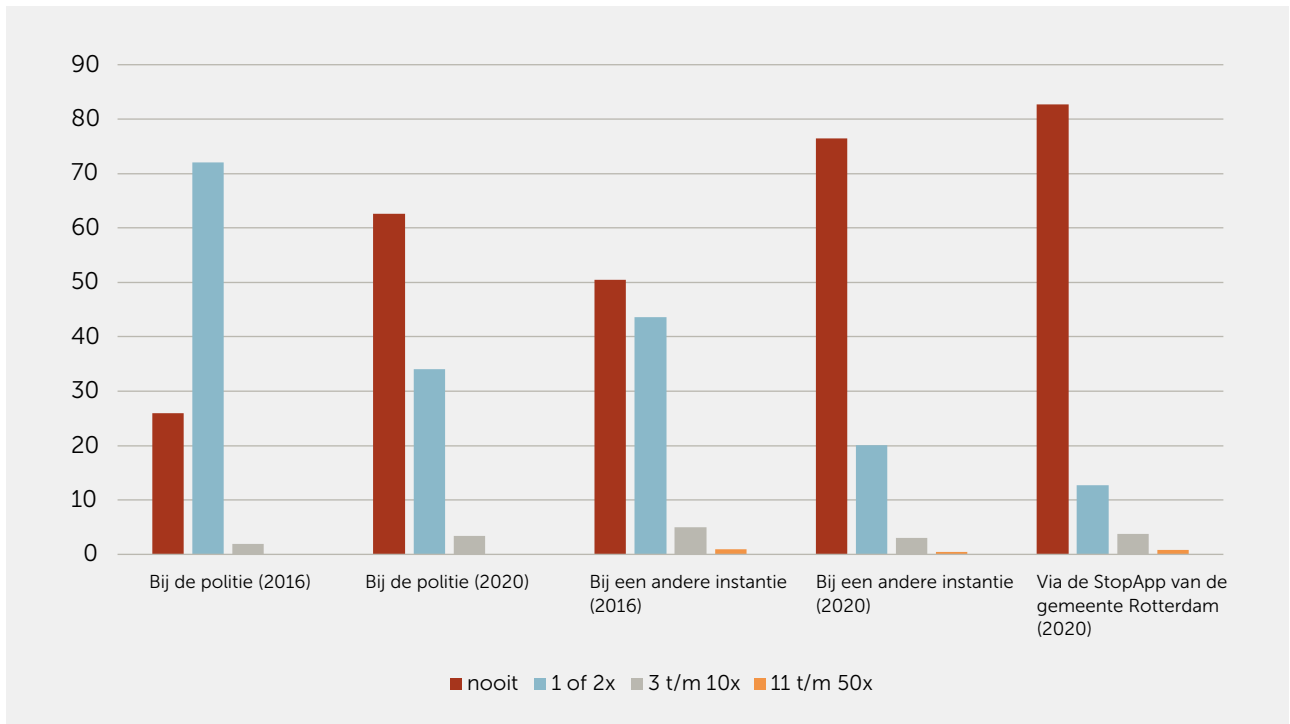
Het percentage vrouwen dat incidenten van seksuele straatintimidatie meldt, blijft onverminderd laag. Van alle vrouwen die een of meer incidenten hebben meegemaakt in het afgelopen jaar heeft 86 procent daar nooit een melding van gedaan, twaalf procent meldt niet altijd en slechts twee procent altijd. Deze percentages verschillen niet van de percentages in 2016, terwijl in 2020 ook het laagdrempelig geachte melden via de StopApp een optie was (en expliciet was meegenomen in de vraagstelling). Uit figuur 5.8 wordt duidelijk dat de frequentie van melden bij de politie en andere instanties zelfs aanzienlijk lager is in 2020 dan in 2016. Deels kan dit komen doordat vrouwen gebruik hebben gemaakt van de laagdrempelige StopApp, maar dit compenseert niet volledig de daling in de meldingen bij politie en andere instanties in 2016. Een andere verklaring kan zijn dat vrouwen minder incidenten meemaakten door de maatregelen als gevolg van de Covid-19 pandemie. Uit hoofdstuk 3 bleek echter dat er maar een klein verschil is in de omvang van de ervaren problematiek. Dit zal de afname in meldingen dus ook niet (volledig) kunnen verklaren. Al met al moeten we concluderen dat de meldingsbereidheid niet gestegen is als gevolg van het Rotterdamse beleid in de afgelopen jaren.

Uit figuur 5.9 wordt duidelijk dat ook de redenen die vrouwen aangeven voor het niet melden grotendeels overeenkomen met de gemelde redenen in 2016. Vrouwen geven in 2020 iets vaker als reden aan dat ze denken dat de politie het te druk heeft, dat ze zelf onder invloed waren van alcohol en drugs of dat ze bang zijn voor de reactie van de plegger als hij erachter komt dat ze het incident gemeld hebben. Voor de overige redenen scoren vrouwen in 2020 hetzelfde als de vrouwen uit het onderzoek in 2016. Twee redenen zijn alleen in 2020 gevraagd. Dit betreft: bang zijn om niet serieus genomen te worden (24%) en ik wilde geen slachtoffer zijn (15%).

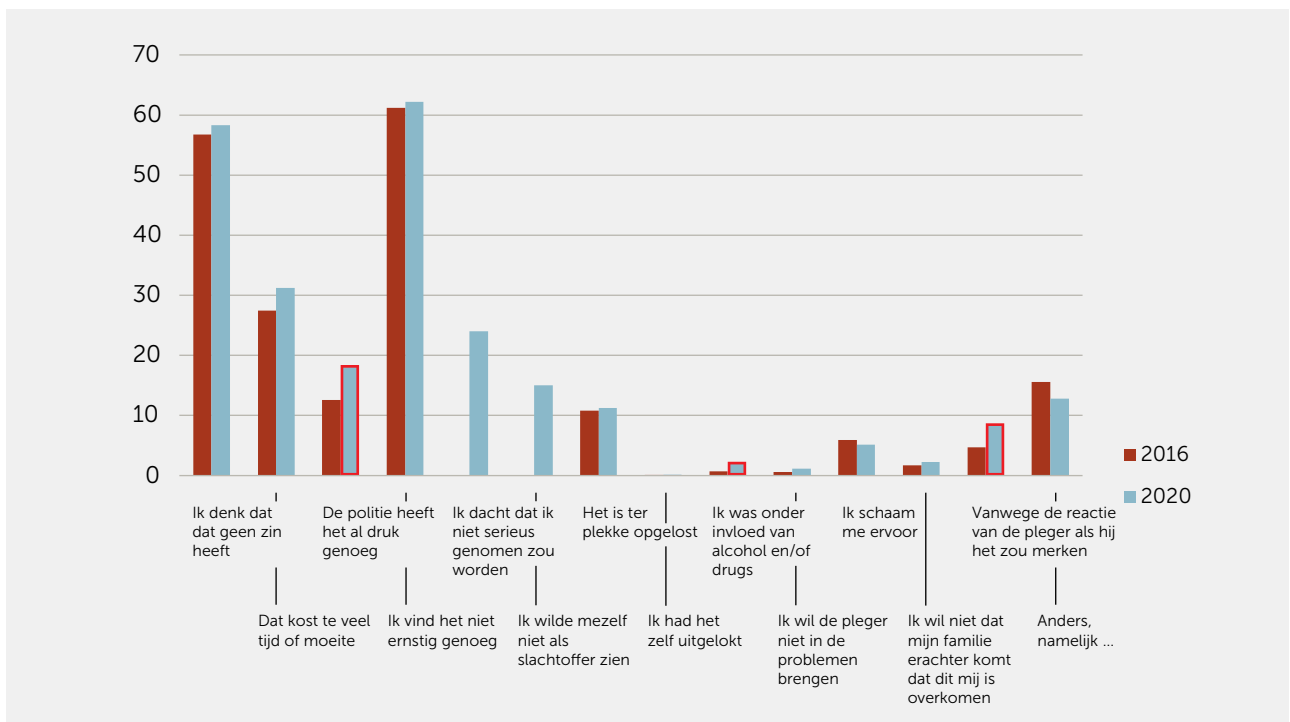
“Ik ben blij dat het wel gezien wordt als een probleem van de hele samenleving, en niet als iets waar vrouwen gewoon mee moeten leren leven.”

“De intimidatie wordt serieuzer genomen in eigen kringen. Maar om politie of handhaving in te lichten blijft een te grote stap”

Figuur 5.8 Frequentie melden bij politie en andere instanties 2016-2020 en de stop app 2020 (n=101-238).

Figuur 5.9 Redenen voor het niet melden van ervaringen met seksuele straatintimidatie, 2020 (N=1124) vergeleken met 2016 (N=725).

Eerder in dit hoofdstuk werd al duidelijk dat respondenten twijfels hadden over de effectiviteit van de StopApp. Dit kan een reden zijn waarom ze de App niet gebruiken. Daarnaast kunnen technische problemen zoals beschreven in het onderstaande citaat een reden zijn waarom de StopApp niet (meer) gebruikt wordt.

“Die PikPraat app werkte niet zo goed, daarom heb ik er maar één keer gebruik van geprobeerd te maken. De app werkte met locatie, maar niet ondergronds, dus toen ik werd lastiggevallen in de fietsenkelder van Rotterdam centraal, en dat wilde melden, herkende de app mijn locatie niet. Dat gaf me een gevoel van onveiligheid.”

Aandachtspunten voor beleid volgens de respondenten

Aan het einde van de vragenlijst is de open vraag aan respondenten gesteld of zij nog opmerkingen voor de gemeente of voor de onderzoekers hadden. Hierop is door veel respondenten gereageerd. De belangrijkste thema's die in deze reacties terugkomen zijn: 1) het feit dat vrouwen de toegenomen aandacht en het beleid voor seksuele straatintimidatie in het algemeen toejuichen; 2) gerichte aandacht voor het thema in de opvoeding van jongeren; 3) meer ondersteuning en handelingsperspectieven voor vrouwen.

Waardering voor beleidsaandacht

We staan eerst kort stil bij het eerste punt, daarbij zijn in de eerste plaats opmerkingen te onderscheiden waaruit de algemene waardering spreekt dat er aandacht voor het thema is:

“Ik ken het beleid niet heel goed, maar ik vind het al heel fijn dat er beleid op gericht is. Ik vind het een belangrijk maatschappelijk probleem dat aandacht vereist.”

“belangrijk dat er aandacht voor is. Beleid is beter dan dat in andere steden, daar wordt 0 gedaan”

In aansluiting daarop wordt het belang van kennis over en bewustzijn van de gevolgen van seksuele straatintimidatie benadrukt. Via die weg zou de aandacht voor het fenomeen al direct effect kunnen hebben op het gedrag. Eerder in dit rapport concludeerden we dat vrouwen nog weinig afname in de overlast ervaren. Toch blijkt uit verschillende opmerkingen dat de verwachting is dat de vergrote aandacht tot meer bewustwording bij de plegers en zo tot gedragsverandering kan leiden.

“Mannen meer bewust maken van wat voor effect hun gedrag heeft en dat het vrouwen een heel onveilig gevoel geeft. Ik denk dat mannen zich daar niet altijd bewust van zijn.”

“Ik vind het goed dat de gemeente Rotterdam op deze manier mensen bewuster laat nadenken over seksuele straatintimidatie. Hopelijk zijn meer mensen er alerter op. In mijn omgeving merk ik namelijk dat mannen heel vaak niet nadenken over dit 'vrouwenprobleem.'”

“Hoe meer er over gesproken wordt, hoe meer plegers misschien doorkrijgen dat hun acties niet oké zijn.”

Opvoeding

Bij het tweede thema, waarin het over de specifieke aandacht voor het thema in de opvoeding gaat, wordt in de eerste plaats op het belang van voorlichting en onderwijs gewezen.

“Ik denk zelf dat voorlichting in het onderwijs belangrijk is, omdat dat iets meegeeft voor het latere leven. Ik zou denken dat met jongeren (zowel jongens als meisjes) zelf in gesprek gaan hoe zij naar dit probleem kijken en denken dat het opgelost zou kunnen worden, het beste resultaat geeft.”

“Voorlichting op scholen en bij professionals (straatcoach, etc.) en af en toe een campagne voor bewustwording is goed.”

“Daarnaast moet dit soort situaties op school bespreekbaar gemaakt worden (denk aan een seksuele intimidatie week, waarbij voorlichters langskomen).”

Vervolgens wordt de opvoeding thuis als belangrijke factor benoemd. In het plan van aanpak straatintimidatie van de Gemeente Rotterdam zijn maar zeer beperkt maatregelen beschreven die zich direct richten op wat er in de thuissituatie in de opvoeding gebeurt. We zijn hier in de vragenlijst dan ook niet systematisch op in gegaan, maar net als in het onderzoek uit 2016 wordt ook in 2020 de open vraag aan het einde door veel respondenten gebruikt om te benadrukken dat zij de uiteindelijke oplossing voor de problematiek juist wel in die opvoeding thuis zien. Daarbij worden de volgende twee aspecten benoemd.

Een eerste aspect dat respondenten benoemen, is dat het ouders niet lukt hun kinderen respect voor de ander (en in dit geval vrouwen) bij te brengen. Deze opvoedtaak wordt volgens respondenten extra bemoeilijkt door sociale en economische problematiek in gezinnen, door de invloeden die (sociale)media op de jeugdigen hebben en door groepsdruk.

“De grapjes van vroeger zijn niet meer hetzelfde als tegenwoordig. Door het grove taalgebruik en omgang van vrouwen in de Nederlandse rapmuziek is het respect zwaar gedaald.”

Een tweede aspect dat genoemd wordt zijn culturele verschillen in ideeën over de omgang tussen mannen en vrouwen. Hierbij wordt door diverse respondenten verwezen naar verschillen in de rechtspositie die vrouwen ten opzichte van mannen in verschillende culturen hebben en naar wat als normale omgangsvormen op seksueel gebied wordt beschouwd in verschillende culturen. Hierover gaat bijvoorbeeld het onderstaande citaat:

“In sommige culturen is het normaal dat je complimentjes geeft aan vrouwen en ze nafluit, maar in Nederland wat minder.”

Volgens de opmerkingen moet er meer aandacht zijn voor de hierboven beschreven problematiek om tot daadwerkelijk veranderingen in het gedrag te komen. Daarbij benoemen respondenten ook het gevaar van een te eenzijdige nadruk op de culturele verschillen:

“Ik denk dat het vooral belangrijk is om te beseffen dat het mannen van alle kleuren, geuren, soorten en maten zijn die bijdragen aan gevoelens van onveiligheid. Het is dus niet één specifieke groep en de gemeente Rotterdam moet dan ook vooral niet op dit gebied gaan etnisch profileren. We hebben al genoeg racisme in de wereld :). Het is dus belangrijk dat er voor alle typen mannen een aanpak komt die aansluit bij de leefwereld van die groep, zodat het effectief is.”

Wat uit deze opmerkingen vooral naar voren komt, is dat er meer moet gebeuren om de oorsprong van het gedrag aan te pakken. Daarbij moet zoals in bovenstaand citaat benoemd wordt maatwerk worden geleverd en daarvoor is meer kennis over de verschillende soorten plegers nodig. Uitgebreider onderzoek onder plegers blijft daarom van groot belang. Deze noodzaak van een grotere focus op de plegers in het onderzoek komt ook naar voren in het volgende citaat:

“Ik ben bang dat jongens van sommige culturen worden gestigmatiseerd door dit soort enquêtes. Hebben jullie ook onderzocht hoe jullie hen beter kunnen begrijpen en hen ook kunnen helpen beter te communiceren?”

Aan de hand van onderzoek onder plegers kunnen factoren als de gevoeligheid voor groepsdruk, opvoedproblematiek, sociaaleconomische problematiek en door de cultuur ingegeven oorzaken voor het gedrag onderscheiden worden. Deze kennis is essentieel voor het verder ontwikkelen van maatregelen om het gedrag te veranderen.

Benadering en ondersteuning van vrouwen

Het derde thema dat in de opmerkingen aan bod komt, betreft de benadering en ondersteuning van vrouwen. Dit betreft vooral het serieus nemen van incidenten, ook bij het doen van een melding of aangifte. De bereidheid om een aangifte of melding te doen kan vergroot worden wanneer dit gemakkelijker zou kunnen en het incident serieus genomen wordt.

“Ik merk alleen dat bij een aangifte mijn huisgenoten en vriendinnen niet serieus worden genomen dus we pakken het maar gewoon op onze eigen manier aan.”

“Als mensen het idee hebben dat ook kleine dingen worden gezien als een issue, voelen ze zich misschien prettiger bij het melden van daadwerkelijke aanranding bijvoorbeeld. Het haalt wellicht de drempel van de schaamte weg, of de drempel van ‘de politie neemt me toch niet serieus/gelooft me niet.’”

“Maak het aangifte doen/ melding maken van seksuele intimidatie toegankelijk en bespreekbaar, vooral onder jongeren.”

“meldingen serieus behandelen ook [is een grote stap]. Nu durven vrouwen al meer meldingen te maken denk ik dan voorheen, omdat het meer serieus wordt genomen. En dat is een belangrijke stap.”

Volgens sommige respondenten kan ook in praktische zin nog wel het een en ander verbeteren. Het is niet voor iedereen duidelijk waar iets gemeld kan worden en melden gaat niet altijd even makkelijk.

“Kunnen melden, bekend maken waar er gemeld kan worden. Meldingen daadwerkelijk oppakken en terugkoppelen over de melding.”

Tot slot merken we dat het hebben van handelingsperspectieven belangrijk blijft, voor zowel vrouwen zelf als ook voor de directe omgeving, omstanders et cetera. Dat er “meer op gelet wordt”, “vrouwen komen meer voor elkaar op” en door bewustzijn in de eigen omgeving is er ook meer steun en wordt volgens een aantal respondenten vaker ingegrepen. Dit wordt als positief ervaren.

“Ik merk wel dat de generatie twintigers van nu eerder anderen erop wijzen als ze verkeerd bezig zijn”

“Dat [...] ‘slachtoffers’ [...] op een normale manier het gesprek aan gaan en dus handvatten te bieden hoe dit moet.”

“Personen die zichtbaar zijn of getuigen zijn ten tijde van de intimidatie en die het erkennen of ingrijpen (er iets van zeggen) dragen zeker bij in het veiligheidsgevoel”

Ook vraagt één vrouw heel direct om een mogelijkheid voor vrouwen om zichzelf te kunnen verdedigen in situaties die daadwerkelijk dreigend worden. Op dit verzoek zou mogelijk de invi armband waarover in hoofdstuk 2 is geschreven een adequaat antwoord zijn. Van deze armband is echter nog niets bekend over de effectiviteit tegen slachtofferschap en acceptatie door vrouwen.

“Het zou fijn zijn als de gemeente Rotterdam voor vrouwen een legaal ‘wapen’ beschikbaar stelt waarmee vrouwen zichzelf kunnen verweren en waarmee vrouwen hun gevoel van veiligheid kunnen verhogen. Pepperspray is illegaal, maar welke andere opties heb je dan als vrouw? Een bos sleutels helpt niet echt. Dus als de gemeente Rotterdam daar ook nog een oplossing voor kan aanbieden: top! Want eerlijk, mannen zullen zich altijd misdragen en vrouwen een onveilig gevoel geven.”

Concluderende samenvatting

In dit hoofdstuk is beschreven hoe Rotterdamse vrouwen de gemeentelijke aanpak van de overlast van seksuele straatintimidatie in de afgelopen jaren hebben ervaren. Daarbij ligt de focus op de maatregelen waarvan uit de procesevaluatie is gebleken dat er daadwerkelijk activiteiten hebben plaatsgevonden. Dit was in de eerste plaats de publiekscampagne die van december 2017 tot en met april 2018 heeft plaatsgevonden. De campagne is door ruim een derde van de respondenten opgemerkt en daarbij zijn vooral de uitingen opabri’s opgevallen. Jongere vrouwen hebben de campagne duidelijk vaker opgemerkt dan oudere vrouwen. Er worden geen verschillen gevonden in de mate waarin de campagne is opgemerkt tussen vrouwen van verschillende opleidingsniveaus. Wel blijkt dat er verschillen naar opleidingsniveau zijn in welke onderdelen van de campagne zijn opgemerkt en daarmee wordt het nut van de brede campagne met verschillende uitingsvormen benadrukt.

In de perceptie van de respondenten is de campagne vooral effectief geweest voor het versterken van de maatschappelijke norm tegen seksuele straatintimidatie en in iets mindere mate de eigen weerbaarheid. De campagne is volgens de vrouwen minder effectief als het om gedragsverandering bij de plegers gaat en de campagne lijkt ook weinig bij te dragen aan de eigen meldingsbereidheid. Uit opmerkingen blijkt dat veel vrouwen het als een grote steun en positieve ontwikkeling zien dat de gemeente zoveel aandacht voor het onderwerp heeft. Ze ervaren echter nog weinig daadwerkelijk afname van de overlast.

De StopApp, die een belangrijk onderdeel was in het plan van aanpak seksuele straatintimidatie, is slechts door dertien procent van de vrouwen opgemerkt. Uit de opmerkingen blijkt bovendien dat vrouwen de StopApp zoals ze deze nu hebben ervaren niet als een bruikbaar handelingsalternatief zien. Dit komt vooral omdat ze niet goed zien wat het effect van de meldingen is. Deze perceptie zien we bevestigd in het feit dat maar zeer weinig vrouwen aangeven dat ze incidenten via de StopApp hebben gemeld. Dit sluit aan bij de bevindingen uit de procesevaluatie over de absolute aantallen en het verloop van de aantallen meldingen via de StopApp. Ook de algemene meldingsbereidheid blijkt in de afgelopen jaren niet gestegen te zijn, nog steeds meldt maar een klein aandeel van de vrouwen incidenten bij de politie of een andere instantie.

Respondenten zien in het algemeen het nut van het aanspreken van mogelijke plegers en het handhaven op overlast gevend gedrag door de verschillende professionele actoren. Wanneer gevraagd wordt of zij verandering hebben gezien in de bijdrage die de verschillende professionele actoren hebben gehad aan het inperken van de overlast dan heeft ongeveer de helft van de vrouwen daar geen mening over. Onder de respondenten die wel een mening hebben, vinden meer vrouwen dat de bijdrage is toegenomen dan dat deze is afgenomen. Deze vrouwen beschrijven dat ze een duidelijke verandering in de houding van de professionele actoren ervaren (waaronder zeker ook bij de private beveiligers) en dit zien zij als belangrijke steun. Tegelijkertijd wordt duidelijk dat nog lang niet alle vrouwen deze mening hebben en dat de mate waarin het probleem serieus genomen wordt ook nog niet bij alle professionals voldoende groot lijkt te zijn.

In aansluiting op de bevindingen uit hoofdstuk 4 vinden we in dit hoofdstuk dat vrouwen relatief negatief zijn over de ontwikkelingen in de rol van omstanders. Vergeleken met de vragen over de andere actoren is er bij de omstanders een relatief klein aandeel van de vrouwen dat vindt dat hun bijdrage (veel) groter is geworden en een relatief groot aandeel dat vindt dat de bijdrage (veel) kleiner is geworden. Dat is heel anders voor de eigen sociale omgeving van de respondent. Deze omgeving draagt vergeleken met de situatie voor 2018 relatief veel bij aan het inperken van overlast en onveiligheidsgevoelens vooral doordat zij de vrouwen veel serieuzer nemen en hen bevestigen in het gevoel dat het gedrag niet normaal is.

Aan het slot van dit hoofdstuk gaven we een kort overzicht van de suggesties die respondenten in open opmerkingen gaven over het (toekomstig) beleid. Belangrijke thema's daarin zijn: 1) dat de aandacht die er aan de problematiek besteed wordt erg belangrijk is voor vrouwen, 2) dat er nog meer aandacht moet zijn voor (her)opvoeding, voorlichting en onderwijs van mogelijke plegers en 3) dat er nog verbeteringen nodig zijn in de voorlichting en ondersteuning voor vrouwen en het creëren van handelingsperspectieven voor zowel de vrouwen zelf als de omstanders bij incidenten.

HEY, SCHATTI

h.6: Discussie en aanbevelingen

In de gemeente Rotterdam is in de afgelopen vier jaar veel aandacht geweest voor de aanpak van seksuele straatintimidatie. Daarbij is ingezet op een integrale aanpak waarbij werd gefocust op bewustwording van de problematiek binnen de hele samenleving, een gerichte aanpak van de (potentiële) plegers, en ondersteuning van de slachtoffers. In de praktijk zijn vooral de maatregelen gericht op bewustwording in de samenleving (publiekscampagne) en aanpak van de (potentiële) plegers (strafbaarstelling en gesprekken op straat) het meest zichtbaar geweest. De ondersteuning van slachtoffers zou vooral via de StopApp moeten gaan plaatsvinden maar deze blijkt vooralsnog die functie niet voldoende te vervullen. Daarnaast zouden diverse professionele actoren (zoals jongerenwerkers, handhavers, en politie) en omstanders, een effectievere bijdrage moeten gaan leveren aan het inperken van de overlast en onveiligheid doordat zij zich bewuster zijn van de problematiek.

De bevindingen in dit rapport laten zien dat er in die vier jaar tijd vooral veel veranderd is in de bewustwording van en kennis over het fenomeen bij slachtoffers zelf en in de (sociale) omgeving van de slachtoffers. Hoewel het moeilijk is hard te maken of dit het gevolg is van de gemeentelijke maatregelen, lijken die daar wel een rol bij te hebben gespeeld. Vrouwen waarderen de inspanningen van de gemeente en oordelen vaker positief dan negatief over de bijdrage die de maatregelen hebben geleverd. Dat zien we ook terug in de ontwikkelingen in de rol van professionele actoren. Omstanders lijken daarentegen niet meer (en wellicht zelfs minder) bij te dragen aan de inperking van overlast en onveiligheidsgevoelens. Belangrijke nuancering is dat het grootste deel van de vrouwen zegt dat er geen veranderingen zijn of dat zij niet weten welke ontwikkelingen er zijn geweest.

Hoewel er dus op sommige onderdelen gunstige signalen zijn, is er ook nog veel verbetering mogelijk als het gaat om het terugdringen van overlast en onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie. Daarbij is een complicerende factor dat er op dit

moment, doordat het speciaal opgestelde APV-artikel niet meer gebruikt kan worden, volgens betrokkenen onvoldoende juridische mogelijkheden bestaan die als stok achter de deur werken bij het stellen van de norm tegenover de plegers.

In de nu volgende paragrafen formuleren wij allereerst de aanbevelingen voor beleid die uit de bevindingen in dit rapport volgen. Vervolgens bespreken we de beperkingen van het huidige onderzoek en formuleren we aanbevelingen over hoe het onderzoek naar seksuele straatintimidatie er in de toekomst uit zou moeten zien.

Aanbevelingen voor beleid

Herhaling publiekscampagne met aandacht voor handelingsperspectieven

Alle beleidsaandacht voor de problematiek blijkt een positieve invloed te hebben op de maatschappelijke norm tegen seksuele straatintimidatie en de bewustwording.

De beleidsaandacht en vergrote kennis over de problematiek bij het bredere publiek wordt bovendien door veel vrouwen in ons onderzoek als een belangrijke steun ervaren. Tegelijk is er voor een groot deel van de vrouwen uit het onderzoek nog weinig veranderd in de manier waarop zij zelf of hun omgeving tegen de problematiek aankijken. Meer dan zestig procent van de respondenten heeft dan ook geen van de uitingen van de publiekscampagne opgemerkt. Zoals al in de planevaluatie werd beschreven, is het bij het overbrengen van een dergelijke boodschap belangrijk om deze regelmatig te herhalen. Dat lijkt ook hier zeker van belang en de eerste aanbeveling is dan ook om in de nabije toekomst een nieuwe campagne op te starten. De boodschap van die campagne zal opnieuw moeten zijn dat het gedrag niet normaal en niet acceptabel is. Daarnaast zou de campagne concreter moeten ingaan op de handelingsperspectieven die vrouwen zelf en de omstanders hebben. Mogelijk kunnen hiervoor onderdelen van de campagne die in maart en april 2020 kort en in zeer een uitzonderlijke periode heeft plaatsgevonden opnieuw worden ingezet.

Aandacht voor handelingsperspectieven voor slachtoffers en omstanders

Ondanks alle maatregelen worden vrouwen nog steeds in grote mate geconfronteerd met seksuele straatintimidatie. De bewustwordingsprocessen hebben ertoe geleid dat zijzelf en hun sociale omgeving het gedrag minder normaliseren en meer als probleem erkennen maar dit heeft niet geleid tot een afname van het intimiderende gedrag en eerder tot een groter gevoel van onveiligheid, boosheid en frustratie. De gemeente is er nog niet in geslaagd handelingsperspectieven voor vrouwen te creëren die door de vrouwen als effectief worden beschouwd. Vrouwen blijken effectiviteit van een handelingsoptie op verschillende manieren te definiëren. Ze zien een handelingsoptie als effectief als ze het gevoel hebben dat het hen direct iets oplevert (bescherming, genoegdoening, schadeherstel) of als het effectief is om de overlast door seksuele straatintimidatie in de nabije toekomst te verminderen. De StopApp biedt geen uitkomst voor de eerste vorm van effectiviteit maar voor de tweede vorm zou de StopApp, na aanpassing, wel een rol kunnen spelen. Het is dan belangrijk dat op een gebruiksvriendelijke manier in de directe dagelijkse praktijk door handhavers, jongerenwerkers en politie gebruik gemaakt kan worden van de informatie en dat er terugkoppeling plaatsvindt naar de vrouwen die gemeld hebben. Hiermee is inmiddels al een begin gemaakt. Melders kunnen hun contactgegevens achterlaten en krijgen dan terugkoppeling. Een goede monitoring van deze terugkoppeling is belangrijk om te zien wat deze inhoudt en hoe vrouwen die waarderen. Daarnaast is het een uitdaging om de StopApp blijvend onder de aandacht te houden bij vrouwen en daarvoor is continue investering nodig. Hierbij zullen weer verschillende communicatiekanalen moeten worden ingezet met veel nadruk op sociale media. Hierbij zijn ook influencers belangrijk. In de communicatie over de StopApp is het ook van belang om terugkoppeling over het gebruik en de effecten van de App te delen waardoor voor vrouwen duidelijker wordt wat het nut ervan is. Bovendien is het belangrijk goed te communiceren wat van de app verwacht kan worden (verwachtingsmanagement).

Handelingsperspectieven die effectief zijn voor de veiligheidsbeleving van de vrouwen tijdens een incident zijn veel moeilijker door de gemeente te organiseren. Hier kan wel aangesloten worden bij of geleerd worden van bestaande initiatieven.³⁸ Dat geldt ook voor de rol van omstanders. Uit het onderzoek blijkt dat omstanders maar heel beperkt bijdragen aan de veiligheid van vrouwen, mogelijk omdat zij bang zijn zelf slachtoffer te worden of omdat ze zich niet bewust zijn van de handelingsperspectieven die ze hebben. Daarom zou er meer aandacht moeten zijn (bijvoorbeeld in de campagne) voor de bewustwording bij omstanders (waardoor zij beter opmerken dat vrouwen worden lastiggevallen) en voor kennis over wat helpende reacties van omstanders zijn. De gemeente Rotterdam zou daarbij kunnen leren van initiatieven elders.

Brede training van verschillende professionele actoren op het thema

In de afgelopen periode is er veel aandacht geweest voor de training van handhavers (jeugdhandhavers en bikers). Deze training was vooral gericht op het goed gebruiken van het APV-artikel maar richtte zich ook in meer brede zin op omgang met de problematiek en ondersteuning van de slachtoffers. Voor de andere betrokken professionele actoren (jongerenwerkers, politie en private beveiligers) zijn geen specifieke trainingen geweest of richtlijnen beschreven. Onder deze groepen is het thema wel onder de aandacht gebracht maar weinig systematisch. Uit dit onderzoek blijkt dat en deel van de vrouwen inderdaad een positieve verandering in de bijdrage van de verschillende professionals aan het inperken van overlast en onveiligheidsgevoelens heeft ervaren. Veel vrouwen ervaren echter nog geen verbeteringen zij voelen zich bovendien nog lang niet altijd serieus genomen door de verschillende professionele actoren.

Het is belangrijk dat de boodschap die deze professionele actoren in hun contact met de (potentiële) plegers en slachtoffers uitdragen in lijn is met de boodschap van het bredere beleid en het is nu niet duidelijk of dat zo is. Dit is des te belangrijker omdat deze actoren in hun dagelijks werk dicht bij de potentiële plegers staan. Voor jongerenwerkers en private beveiligers is bovendien de juridische strafbaarstelling een minder noodzakelijk instrument is om het gesprek aan te kunnen gaan met plegers.

Een volgende aanbeveling zou dus zijn om in de komende periode in te zetten op verdere bewustwording en gerichte training van alle betrokken professionele actoren. In die training zou specifiek aan bod moeten komen hoe met de verschillende typen plegers (naar motieven, context waarin ze plegen, achtergrond van de problematiek etc.) het best omgegaan kan worden. Een ander vast onderdeel van de training zou moeten zijn hoe de actoren op een goede manier reageren op slachtoffers. Daarmee zullen slachtoffers ook meer handelingsperspectieven krijgen omdat ze er meer op kunnen vertrouwen dat ze serieus genomen worden bij een melding.

Meer aandacht voor preventie: opvoeding, onderwijs, voorlichting

Uit het onderzoek blijkt dat respondenten het belangrijk vinden dat er iets gedaan wordt aan de oorzaken van het intimiderende gedrag, aan preventie dus. Het bespreekbaar maken van welk gedrag intimiderend kan zijn voor meisjes en vrouwen en hoe respectvol omgegaan kan worden met elkaar zou duidelijker terug moeten komen in de opvoeding thuis en een rol moeten krijgen in onderwijs en voorlichting. De gemeente en scholen zouden daarvoor kunnen aansluiten bij reeds bestaande

³⁸ www.trouw.nl/binnenland/hoe-mannen-kunnen-voorkomen-dat-vrouwen-zich-onveilig-voelen-op-straat~b1914e68/. Ook zijn er commerciële programma's: www.linda.nl/meiden/trainingsprogramma-stand-up-tegen-straatintimidatie/, www.standup-international.com/nl/nl/

initiatieven.³⁹ Om het thema respectvolle omgang met vrouwen een belangrijkere rol te laten spelen in de opvoeding thuis is het vooral belangrijk het gesprek aan te gaan met de opvoeders. Dit is wellicht de moeilijkste opgave voor de gemeente maar wel een hele belangrijke. Er bestaan daarvoor al verschillende initiatieven in Rotterdam zoals we in dit onderzoek hebben gezien maar bij deze initiatieven is maar een kleine en selecte groep ouders betrokken. Een strategie waarin zowel in online fora als fysiek in buurten en gemeenschappen het gesprek wordt geïnitieerd zou een goede start zijn om de verantwoordelijkheid van de opvoeders meer op de kaart te zetten en hen de mogelijkheid te geven hun eigen ideeën hierover te benoemen. Het is daarbij belangrijk dat er ruimte is voor open gesprek waarbij ouders met verschillende achtergronden en met verschillende waarden zich uitspreken over hoe zij de problematiek zien, wat de oorzaken volgens hen zijn en wat zij als ouders nodig hebben om te voorkomen dat hun kinderen het intimiderende gedrag gaan of blijven plegen. De gemeente zou hiervoor aansluiting moeten zoeken bij bestaande lokale initiatieven en personen of instanties die in de buurten of gemeenschappen een belangrijke rol spelen.

Meer focus van het beleid op jongere slachtoffers (12-18 jarigen)

Dit onderzoek heeft zich gericht op de algemene populatie vrouwen in de leeftijd 18-45 jaar. De redenen daarvoor zijn beschreven in de paragraaf over de methodologische beperkingen hieronder. Deze respondenten gebruikten echter de open tekstvelden in de vragenlijst om aandacht te vragen voor de grote mate waarin ook jeugdigen (12-18 jaar) te maken krijgen met overlast en onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie. Gezien de ontwikkelingsfase waarin deze jeugdigen zich bevinden, kunnen de gevolgen van het intimiderende gedrag voor hen groot zijn.

In het eerdere onderzoek naar seksuele straatintimidatie in Rotterdam (Fischer & Sprado, 2017), wezen wij op basis van interviewmateriaal al op de risico's die kwetsbare meisjes lopen op ervaringen met seksuele straatintimidatie. Hier ging het om meisjes met een licht verstandelijke beperking en meisjes die in de thuissituatie minder aandacht krijgen of minder goed leren om hun grenzen aan te geven.

De opmerkingen van de respondenten uit het huidige onderzoek zijn een duidelijk signaal dat een veel bredere groep 12-18 jarigen te maken krijgt met het gedrag. Het is daarom belangrijk dat er specifiek aandacht komt voor ondersteuning, bewustwording en handelingsperspectieven bij deze groep jonge vrouwen en op de aanpak van plegers die zich op deze leeftijdsgroep richten.

Methodologische beperkingen en aanbevelingen toekomstig onderzoek

In het huidige en voorgaande onderzoek (Fischer & Sprado, 2017) van de Erasmus Universiteit naar seksuele straatintimidatie heeft vragenlijstonderzoek centraal gestaan. In het eerste onderzoek (uitgevoerd in 2016) zijn daarnaast ook exploratieve interviews en focusgroepen gehouden om een meer diepgaand inzicht in de aard van het fenomeen te krijgen. De onderzoeken hebben belangrijke inzichten opgeleverd over de aard en omvang van het fenomeen. Daarnaast zijn de ervaringen met en de beoordeling van de Rotterdamse aanpak door een groot aantal vrouwen in kaart gebracht. In het huidige onderzoek is ervoor gekozen zoveel mogelijk de opzet van het voorgaande onderzoek te volgen (in steekproeftrekking en vraagstelling)

³⁹ www.schoolenveiligheid.nl/thema/omgaan-met-seksualiteit-po/#over-seksualiteit-en-gender-in-het-po, www.schoolenveiligheid.nl/thema/seksuele-grensoverschrijding-vo/#over-de-grens-in-het-vo, www.standup-international.com/nl/nl

zodat de uitkomsten op die manier vergelijkbaar zijn.⁴⁰ Deze vergelijking heeft vooral interessante resultaten opgeleverd over de manier waarop vrouwen het gedrag anders zijn gaan beleven en hoe de rol van omstanders zich heeft ontwikkeld. Zoals al in de inleiding van het onderzoek is beschreven, zijn de resultaten minder bruikbaar voor het in kaart brengen van ontwikkelingen in de frequentie van het voorkomen van het gedrag. Dit komt omdat slachtofferrapportages niet alleen worden beïnvloed door de feitelijke frequentie maar ook door de subjectieve beleving van het gedrag (wanneer wordt gedrag opgemerkt en wanneer wordt het als intimiderend ervaren). Enkele vrouwen wijzen hier ook op in de open opmerkingen. Door het dragen van een koptelefoon of "oortjes" en naar muziek te luisteren, worden "signalen gemist" en kan iemand zich daardoor "afsluiten van mogelijke narigheid".

Daarnaast concluderen we ook dat door de selectiviteit van de responsgroep en van het bestudeerde gedrag (zowel in het kwalitatieve als in het kwantitatieve onderzoek), het geschetste beeld van het fenomeen niet in zijn volledige diversiteit in kaart is gebracht. Deze selectiviteit is een gevolg van bewuste keuzes en van selectieve non-respons. Hieronder gaan we in op de verschillende vormen van selectiviteit en de daaruit volgende aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Keuzes in de afbakening van de onderzochte populatie

In de vragenlijstonderzoeken is gekozen voor een selectie van vrouwen tussen 18 en 45 jaar. Door deze afbakening krijgen de ervaringen van jeugdigen (12-18-jarigen) geen aandacht en dat is een belangrijke omissie in het onderzoek omdat de inschatting is dat de overlast en gevolgen voor deze groep groot zijn. De 12-18-jarigen zijn niet in het vragenlijstenonderzoek meegenomen omdat deelname toestemming van de ouders vereist en er onvoldoende nazorg mogelijk was in het geval dat de vragenlijst negatieve effecten op het welbevinden zou hebben gehad. In vervolgonderzoek is het belangrijk deze groep te bereiken maar dat zou met een andere methode moeten zijn dan het klassieke vragenlijst onderzoek. Ook de aard van de vragen zou anders moeten.

Het ontbreken van de ervaringen van vrouwen ouder dan 45, lijkt een minder groot probleem. Hoewel we in reacties op ons onderzoek regelmatig te horen kregen dat ook vrouwen boven de 45 nog ervaringen hebben met seksuele straatintimidatie zal dit gezien de bevindingen over leeftijd in de bestaande onderzoeken een stuk minder frequent zijn dan bij de 12-18-jarigen. Bovendien zullen de aard en gevolgen van de ervaringen sterk overeenkomen met de ervaringen van de groep 39-45-jarige vrouwen. Het zou voor de volledigheid uiteraard interessant zijn deze leeftijdsgroep te onderzoeken maar dit heeft minder prioriteit.

Een andere groep die door het huidige onderzoek niet in beeld gebracht wordt als slachtoffer van seksuele straatintimidatie is de groep mannen. Tijdens het kwalitatieve onderzoek in 2016 bleek dat er weldegelijk mannen waren die ervaringen hadden met seksuele straatintimidatie. Hoe groot deze groep is en hoe frequent hun ervaringen zijn, is onbekend maar er zijn weinig signalen dat de problematiek groot is. Dat is anders bij *Lhbtqi+*-mannen en personen met andere genderidentiteiten. Ook voor deze personen is weinig bekend over de exacte omvang van de problematiek maar er zijn duidelijke signalen dat hier wel degelijk sprake is van frequent slachtofferschap van (seksuele) straatintimidatie (Stop Street Harassment, 2014; Schuyf, 2009). Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het hier veelal zal gaan om andersoortig intimiderende gedrag dan de intimidatie die cisgender vrouwen meemaken omdat voornamelijk de afkeuring van (of angst voor) de seksuele gerichtheid van *Lhbtqi+* personen

⁴⁰ De selectiviteit in de respons bij de twee metingen (2016 en 2020) zijn vergelijkbaar waarmee de uitkomsten in die zin dus goed met elkaar te vergelijken zijn.

een belangrijke rol speelt bij de intimidatie van deze groep. Daarop gaan we hieronder verder in.

Tot slot is het onderzoek tot nu toe steeds vanuit het slachtofferperspectief ingestoken. Op twee afstudeerscripties na is er nog geen onderzoek uitgevoerd onder (potentiële) plegers van seksuele straatintimidatie in Nederland. Zolang dit onderzoek niet is gedaan blijven fundamentele vragen over de verklaring van het gedrag onbeantwoord.

Keuzes in de afbakening van bestudeerd gedrag

Het bestudeerde gedrag in de onderzoeken is specifiek afgebakend als seksueel getint gedrag *door* mannen. Deze afbakening heeft als consequentie dat seksueel getint gedrag *door* vrouwen niet in beeld is gebracht. Bovendien is specifiek gekozen voor het fenomeen *seksuele* straatintimidatie. In de openbare ruimte vinden diverse andere vormen van intimidatie plaats maar deze onderscheiden zich doorgaans van seksuele straatintimidatie doordat ze niet specifiek gericht zijn op de identiteit van het slachtoffer, maar een reactie zijn op een voorafgaande interactie (denk aan een verkeersruzie, of conflict in het uitgaansleven) of functie-uitoefening (bij bijvoorbeeld medewerkers in publieke taken) (Van Reemst, 2020; van Wingerden, 2019). Een vorm van intimidatie die net als bij seksuele straatintimidatie wel specifiek gericht is op de identiteit van het slachtoffer is de intimidatie van *Lhbtqi+* -personen. Uit het huidige onderzoek werd duidelijk dat lesbische of biseksuele vrouwen vaker met seksuele straatintimidatie te maken hebben dan andere vrouwen. Uit de opmerkingen bij de open vragen bleek bovendien dat deze vrouwen vaak het gevoel hadden dat er ook gereageerd werd op hun seksuele gerichtheid. Het verkrijgen van inzicht in aard en omvang van straatintimidatie bij deze groep zou daarom ook een belangrijke aanvulling op het huidige onderzoek betekenen. Voor het in kaart brengen van deze problematiek zijn deels wel andersoortige vragen nodig. Een aandachtspunt bij het onderzoek naar deze groep is dat zij niet op basis van bevolkingsregistraties geselecteerd en benaderd kan worden (personen staan uiteraard nergens als zodanig geregistreerd). Er is dus geen adequaat steekproefkader beschikbaar waaruit een representatieve groep *Lhbtqi+*-personen kan worden geselecteerd voor deelname aan een onderzoek. Met benadering via belangenorganisaties of sociale media zal een selectieve groep *Lhbtqi+* -personen bereikt worden.

Tot slot richt het huidige onderzoek zich op seksuele intimidatie in de fysieke openbare ruimte. In de online wereld blijkt seksuele intimidatie door onbekenden ook veelvuldig voor te komen.⁴¹ Op basis van één inventariserende vraag in het huidige onderzoek constateerden we dat 34 procent van de vrouwen in het afgelopen jaar online seksueel getinte opmerkingen of foto's had ontvangen van onbekenden, 23 procent had een verzoek van een onbekende om seks of om foto's van zichzelf te versturen en van 3 procent was door onbekenden ongewenst informatie of beelden gedeeld om seksueel te intimideren. Deze ervaringen kwamen bij een deel van de vrouwen in hoge frequenties voor. In vervolgonderzoek naar seksuele intimidatie zou dus ook aandacht moeten zijn voor ervaringen online.

⁴¹ Zie ook: <https://www.planinternational.nl/actueel/wereldwijd-58-procent-van-de-meisjes-slachtoffer-van-online-intimidatie>

Selectieve non-respons

Hoewel de respons op de vragenlijsten representatief is naar leeftijd, bleek er sprake te zijn van een oververtegenwoordiging van hoogopgeleide vrouwen, vrouwen uit bepaalde stadsgebieden (Noord, Hillegersberg-Schiebroek en Centrum) en vrouwen zonder migratieachtergrond. Naar verwachting ontbreekt in het bijzonder informatie van de vrouwen die niet in staat waren de vragenlijst in te vullen. Door de aard en diepgang van de informatie die we zochten en de breedte van de populatie die we wilden bereiken zijn we er niet goed in geslaagd een vragenlijst te ontwerpen die ook door deze vrouwen kon worden ingevuld. Voor een (aanzienlijk) deel van deze groep zal een vragenlijst wellicht helemaal geen goede manier zijn om informatie te verzamelen. Mogelijk kan het aanbieden van een vragenlijst in het Engels en in andere veel gesproken talen in Rotterdam hier wel een gedeeltelijke oplossing zijn.

Een andere oorzaak van non-respons kan zijn dat het onderwerp bij bepaalde vrouwen niet tot de verbeelding spreekt omdat zij geen of weinig ervaringen met seksuele straatintimidatie hebben. Daardoor wordt de overlast voor de totale groep overschat. Om meer informatie over deze groep te krijgen zou het opnemen van vragen naar frequentie van ervaringen met seksuele straatintimidatie in reguliere bevolkingsenquêtes nuttig kunnen zijn.

Aanbevelingen toekomstig onderzoek: een combinatie van strategieën

Voor de toekomst van het onderzoek naar de overlast van seksuele straatintimidatie in Rotterdam is het belangrijk ons af te vragen welk type informatie er nodig is om een goed beeld te krijgen over ontwikkelingen van het fenomeen en de bijdrage die het Rotterdamse beleid daarin speelt. Daarbij zou onzes inziens speciaal aandacht moeten zijn voor de nu niet bereikte groepen.

Een groot nadeel van het voortbouwen op de huidige wijze van dataverzameling is dat blijvend sprake is van een blinde vlek voor de ervaringen van moeilijk bereikbare doelgroepen zoals hierboven beschreven (jeugdigen, lager opgeleiden, vrouwen met migratieachtergrond), vrouwen die minder te maken hebben met overlast van seksuele straatintimidatie (vanwege zelfselectie in de respons) en mannen. Ook is het lastig om vragen voor specifieke groepen zoals de *Lhbtqi+-personen* mee te nemen in een algemene bevolkingsenquête.

Het is dus belangrijk dataverzamelingsstrategieën te combineren waarmee zowel de algemene ontwikkelingen (kwantitatief) als de ervaringen en meningen van personen in de nu ontbrekende groepen in beeld kunnen worden gebracht. Hier zou een tweeledige insteek moeten worden gekozen. Voor de informatie over de omvang en beleving van het gedrag zou aansluiting gezocht moeten worden bij algemene bevolkingsenquêtes (zoals bijvoorbeeld de: SCP Leefsituatie Index, de Leefstijlmonitor, de Veiligheidsmonitor of de Rotterdamse Veiligheidsindex) en waar mogelijk bestaande enquêtes onder specifieke doelgroepen (zoals zelfrapportages onder jeugdigen). Door hierin een kleine selectie van de vragen over seksuele straatintimidatie op te nemen kan de problematiek op langere termijn worden gemonitord, waarbij zowel een bredere populatie wordt bereikt (ook vrouwen boven de 45 en mannen) en wordt tevens het probleem van de selectieve non-respons vanwege het onderwerp kleiner.

Daarnaast zou doelgroepgerichte dataverzameling moeten plaatsvinden binnen de stad Rotterdam waarbij een combinatie van dataverzamelingsmethoden ingezet moet worden. Daarbij zou in ieder geval gebruik gemaakt moeten worden van sociale media en van gerichte kwalitatieve dataverzameling onder kwetsbare of moeilijk bereikbare groepen (via welzijns- en buurtwerk, belangengroepen, sport en vrijetijdverenigingen en zo mogelijk scholen). Voor gericht onderzoek onder de LBHTI+ gemeenschap zouden belangenorganisaties maar ook online fora een ingang kunnen zijn. Tot slot zou er meer gebruik gemaakt moeten worden van data uit de StopApp.

Daarvoor is het wel van belang dat deze app (weer) gebruikt gaat worden door een groot aantal inwoners van Rotterdam en dat hij zodanig wordt aangepast dat de gebruikers gemakkelijk relevante informatie kunnen geven over de incidenten. De hier beschreven dataverzamelingmethoden zullen geen representatieve cijfers opleveren over de omvang en ontwikkelingen in de problematiek, maar wel bijdragen aan inzichten over de diversiteit in de ervaringen, de beleving van de problematiek en de richting waarin de oplossingen gezocht moeten worden. Hierdoor wordt ook duidelijk wat voor de inwoners van Rotterdam die nu geen aandacht krijgen in het onderzoek realistische handelingsperspectieven zijn.

Tot slot

Rotterdam heeft zich in de afgelopen jaren hard gemaakt voor inperking van de overlast en onveiligheid door seksuele straatintimidatie. Dit is niet onopgemerkt gebleven. De integrale aanpak lijkt daarbij een goede keuze te zijn geweest hoewel deze niet in volle breedte tot zijn recht is gekomen. Een sterke focus op de strafbaarstelling was volgens veel betrokkenen nodig om de maatschappelijke norm duidelijk te maken en dit lijkt ook wel enigszins die functie te hebben gehad. In ieder geval hebben mede door de strafbaarstelling een deel van de handhavers een intensieve training gehad en is een tijdlang gericht gebruik gemaakt van de data van de StopApp om handhavingsacties te organiseren waar veel aandacht was voor plegers en slachtoffers. De aanwijsbare effectiviteit van de strafbaarstelling en de daaraan gerelateerde maatregelen voor het inperken van de overlast blijft echter vooralsnog uit. Gezien de ontwikkelingen die we wel zien, is het duidelijk dat beleidsaandacht voor het thema belangrijk is en ook bij lijkt te dragen aan de gewenste maatschappelijke norm. Het is ook duidelijk dat het om problematiek gaat die een lange adem vraagt. Voor in de toekomst lijken meer interventies nodig die gericht zijn op concrete handelingsperspectieven voor slachtoffers en omstanders en interventies die gericht zijn op de verschillende oorzaken van het gedrag bij plegers. We hopen dat de inzichten uit dit rapport over de ontwikkelingen in de problematiek en de rol van het beleid daarin behulpzaam zullen zijn bij de doorontwikkeling van het Rotterdamse beleid tegen seksuele straatintimidatie.

Referentielijst

- Almeida, H. B. D. (2019). From shame to visibility: hashtag feminism and sexual violence in Brazil. *Sexualidad, Salud y Sociedad (Rio de Janeiro)*, 1(33), pp. 19-41.
- Brands, J., Rodermond, E., Salet, R., & Roks, R. A. (2018). Van flirt tot fout. Straatintimidatie in (criminologisch) onderzoek. *Delikt en Delinkwent: tijdschrift voor strafrecht*, 44(7), pp. 591-597.
- De Haas, M., Faber, R., & Hamersma, M. (2020). How COVID-19 and the Dutch 'intelligent lockdown' change activities, work and travel behaviour: Evidence from longitudinal data in the Netherlands. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, 6(1), pp. 1-11.
- De Hon, D. (2020). *De Rotterdamse Aanpak Seksuele Straatintimidatie. Een plan en procesevaluatie van de pijlers 'slachtoffers' en 'campagne'* (Masterscriptie). Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam (2017) *Aanpak seksuele straatintimidatie 2017-2019*. Geraadpleegd via www.rotterdam.nl/wonen-leven/straatintimidatie/Plan-van-aanpak-straatintimidatie.pdf.
- Hillstrom, L. C. (2019). *The #MeToo movement*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.
- Kuiper, M. E., Bruijn, A. L. de, Reinders Folmer, C., Olthuis, E., Brownlee, M., Kooistra, E. B., ... & Rooij, B. van (2020). The intelligent lockdown: Compliance with COVID-19 mitigation measures in the Netherlands. Available at SSRN 3598215.
- Mazurel, I. (2020). *Seksuele straatintimidatie afkeuren en afstraffen? Een plan- en procesevaluatie van de pijlers 'strafbaarstelling' en 'aanpak op straat' binnen de Aanpak Seksuele Straatintimidatie van gemeente Rotterdam* (Masterscriptie). Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Peuchaud, S. (2014). Social media activism and Egyptians' use of social media to combat sexual violence: an HIAP case study. *Health promotion international*, 29(1), pp. i113-i120.
- RADAR, (2019) *Jaarrapportage 2019: Hot Topics: Moeilijke onderwerpen bespreekbaar maken op het MBO*. Opgesteld: 28 februari 2020
- Roehling, M. V., & Huang, J. (2018). Sexual harassment training effectiveness: An interdisciplinary review and call for research. *Journal of Organizational Behavior*, 39(2), pp. 134-150.
- Schuyf, J. (2009). *Geweld tegen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Een literatuuronderzoek naar praktijk en bestrijding*. Movisie
- Stevens, L., & Dijcke, H. van (2018). Eerste ervaringen van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen met de Seksismewet. *Panopticon*, 39(5), pp. 420-434.
- Stop Street Harassment (2014). *Unsafe and Harassed in public spaces. A national street harassment report*. Via: https://nccpsafety.org/assets/files/library/National_Street_Harassment_Report.pdf.
- Van den Berg, C.J.W. & Gorissen, M. (2020). *Slachtoffers van seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag onder de radar; onderzoek naar de achtergronden en effecten van viral justice en e-shaming door slachtoffers van seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag*. Amsterdam: NSCR/VU.
- Van Reemst, L. (2020) *Emergency responders at risk, An empirical analysis of the relationship between emergency responders' characteristics and their exposure to aggression by citizens*. Dissertation
- Van Wingerden, S., (2019) 'Bont en blauw', *PROCES*, p. 325-328
- Wood, G., Tyler, T. R., & Papachristos, A. V. (2020). Procedural justice training reduces police use of force and complaints against officers. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(18), pp. 9815-9821.

Bijlage I: Vragenlijst

Enquête: Seksuele straatintimidatie in Rotterdam 2020

Wilt u alstublieft vóórdat u begint met invullen onderstaande instructie lezen?

Het is belangrijk dat de vragenlijst wordt ingevuld door **diegene aan wie de vragenlijst is gericht**. Het is belangrijk dat u **alle** vragen invult, ook wanneer u het misschien moeilijk vindt om een keuze te maken. Er zijn geen 'goede' of 'foute' antwoorden. Het gaat om **uw mening en uw ervaring**. Als u het moeilijk vindt een vraag te beantwoorden, kies dan het antwoord dat het beste bij u past.

De vragenlijst wordt **automatisch** verwerkt. Daarom vragen wij u het volgende:

- De vragenlijst **niet kruiken** alstublieft.
- Vul de vragenlijst met **blauwe** of **zwarte** pen in (geen rode pen, viltstift of potlood).

- Zet een **duidelijk kruisje** in het hokje van uw keuze (**het hokje niet helemaal inkleuren**).

Voorbeeldvraag

Heeft u een huisdier?

- ja (u heeft nu ingevuld dat u een huisdier heeft)
 nee

- Bij de meeste vragen is het de bedoeling dat u **één hokje** aankruist. Wanneer u **meerdere antwoorden** mag aankruisen, staat dit apart vermeld.

- Als u zich **vergist** heeft bij het invullen, maak dan het hokje van het **goede antwoord helemaal zwart**. De computer 'leest' namelijk het hokje dat het meest zwart is gemaakt.

Voorbeeldvraag

Heeft u een huisdier?

- ja
 nee (u heeft nu ingevuld dat u geen huisdier heeft)

- Bij enkele vragen wordt u gevraagd een **getal** in te vullen. Er is dan voor elk cijfer een apart hokje gemaakt. Schrijf **één cijfer per vakje**, zodat het gehele cijfer binnen het vakje komt. Zet géén streepjes als u iets niet hoeft in te vullen en gebruik ook geen komma's.

Voorbeeldvragen

Wat is uw leeftijd?

Goed ingevuld Fout ingevuld

Rapportcijfer?

Goed ingevuld Fout ingevuld Fout ingevuld

- Bij sommige vragen mag u zelf een antwoord omschrijven. Er is dan een tekstvak. Schrijf in **blokletters** en zorg dat u binnen de aangewezen ruimte blijft.

Voorbeeldvraag

Anders, namelijk:

HET ANTWOORD GRAAG IN BLOKLETTERS BINNEN DE LIJNEN

- Afhankelijk van uw situatie kunt u eventueel een aantal vragen overslaan. Er staat dan '**→ ga naar vraag ...**'.

Door het verzenden van de vragenlijst geeft u toestemming aan de onderzoekers om de ingevulde informatie te gebruiken. De onderzoekers houden zich daarbij aan de voorwaarden zoals beschreven in de begeleidende brief. Verzond de vragenlijst alleen als het volgende voor u geldt: *"Ik heb vrijwillig deelgenomen aan dit onderzoek. Er was geen expliciete of impliciete dwang voor mij om aan dit onderzoek deel te nemen. Het is mij duidelijk dat ik mijn deelname aan het onderzoek op elk moment, zonder opgaf van reden, kon beëindigen."*

Alvast hartelijk dank voor het invullen!

A ALGEMENE VRAGEN

Om te beginnen willen we graag een paar dingen weten over uzelf en de buurt waarin u woont.

1. Wat is uw leeftijd?	<input type="text"/> <input type="text"/>
2. Welke omschrijving past <u>het beste</u> bij u? <i>Kruis bij deze vraag maar één hokje aan.</i>	☐ Werkende met betaald werk / zelfstandige ☐ Werkloos ☐ Vrijwilliger ☐ Arbeidsongeschikt ☐ Scholier of studerende ☐ Huismoeder of huisvrouw ☐ Anders, namelijk: <input style="width: 100%;" type="text"/>
3. Met welke personen woont u <u>momenteel</u> samen? <i>U mag hier meer antwoorden aankruisen.</i>	☐ Met een partner ☐ Met kind(eren) jonger dan 18 jaar ☐ Met kind(eren) van 18 jaar of ouder ☐ Met mijn ouder(s) ☐ Met een andere volwassene(n) ☐ Ik woon niet samen met een partner, maar heb wel een vaste relatie ☐ Ik woon alleen
4. Hoe prettig vindt u het om in uw buurt te wonen? Druk dit uit in een rapportcijfer van 1 tot en met 10. Een 1 betekent heel onprettig en een 10 betekent heel prettig.	Rapportcijfer: <input type="text"/> <input type="text"/>
5. Sinds welk jaar woont u onafgebroken (maximaal 3 maanden onderbreking) in Rotterdam?	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <i>Jaartal invullen</i>

B EIGEN ERVARING MET SEKSUELE STRAATINTIMIDATIE ALGEMEEN

De volgende vragen gaan over uw eigen ervaringen met seksueel getint gedrag van mannen of jongens op straat. Het gaat dus niet om gedrag waar u getuige van was maar gedrag dat naar u gericht was. Ook als u een beschreven vorm niet als intimiderend opvat, willen we graag weten hoe vaak u dit meemaakte (vraag 6) en wat het met u doet (vraag 7).

6. Hoe vaak bent u in het <u>afgelopen jaar</u> ergens in <u>Rotterdam</u> door onbekende mannen of jongens buiten op straat...					
<i>Geef op iedere regel uw antwoord. Geef een schatting als u het niet precies weet.</i>	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50 keer	Meer dan 50 keer
... gecomplimenteerd met uw uiterlijk?	☐	☐	☐	☐	☐
... nagefloten?	☐	☐	☐	☐	☐
... nagesist of geklakt (<i>bijvoorbeeld 'psssst', klakgeluid</i>)?	☐	☐	☐	☐	☐
... nagestaard?	☐	☐	☐	☐	☐

Vervolg vraag 6

Geef op iedere regel uw antwoord.

Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50 keer	Meer dan 50 keer
... naar u getoeterd omdat u een vrouw bent?	☐	☐	☐	☐	☐
... nageroepen met seksueel getinte opmerkingen (bijvoorbeeld <i>hé meisje, hé schatje of hé dushi</i>)?	☐	☐	☐	☐	☐
... nageroepen met seksueel getinte beledigingen (bijvoorbeeld <i>slet of hoer</i>)?	☐	☐	☐	☐	☐
... om seks gevraagd?	☐	☐	☐	☐	☐
... achterna gelopen omdat u een vrouw bent?	☐	☐	☐	☐	☐
... in het nauw gedreven met seksuele bedoelingen?	☐	☐	☐	☐	☐

Van het gedrag uit vraag 6 willen we graag weten wat dat met u doet. Als u dit gedrag nooit heeft meegemaakt, vul dan bij vraag 7 in wat u denkt dat het met u zou doen.

7. Wat doen de volgende ervaringen met u of zouden ze met u doen?

Per ervaring (regel) kunnen meerdere antwoorden worden aangekruist.

	Ik voel me gevléid	Het doet me niks	Het maakt me aan het lachen	Ik ben geïrriteerd	Ik word boos	Ik voel me ongemakkelijk	Ik voel me onveilig of bang	Ik voel me onzeker over mijn uiterlijk
Gecomplimenteerd worden met uw uiterlijk.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nagefloten worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nagesist of geklakt worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nagestaard worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naar u getoeterd worden omdat u een vrouw bent.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nageroepen worden met seksueel getinte opmerkingen .	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nageroepen worden met seksueel getinte beledigingen .	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om seks gevraagd worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Achterna gelopen worden omdat u een vrouw bent.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In het nauw gedreven worden met seksuele bedoelingen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vanaf hier gebruiken we de volgende definitie van de term seksuele straatintimidatie:

“Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid.”

LET OP: Om welke vormen uit vraag 6 en 7 dat dan gaat, bepaalt u dus zelf.

8. Heeft u ooit zelf te maken gehad met seksuele straatintimidatie zoals beschreven in de bovenstaande definitie?
En zo ja, waar?

- Ja, namelijk:
↳ U mag hier meer antwoorden aankruisen.
 In mijn eigen woonbuurt
 Elders in Rotterdam
 Buiten Rotterdam
 Nee

Om slachtofferschap van seksuele straatintimidatie te voorkomen, passen sommige mensen hun gedrag aan.

9. Geef aan hoe vaak de volgende situaties voor u van toepassing zijn: “Om seksuele straatintimidatie te vermijden of mij ertegen te verweren, ... ”

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
... draag ik een koptelefoon.	☐	☐	☐	☐	☐
... bel ik met iemand of doe ik alsof ik bel.	☐	☐	☐	☐	☐
... loop ik niet langs groepen mannen of jongens.	☐	☐	☐	☐	☐
... maak ik geen oogcontact met mannen of jongens.	☐	☐	☐	☐	☐
... pas ik mijn kleding aan.	☐	☐	☐	☐	☐
... vermijd ik bepaalde plekken overdag .	☐	☐	☐	☐	☐
... vermijd ik bepaalde plekken 's avonds .	☐	☐	☐	☐	☐
... ga ik overdag niet alleen over straat.	☐	☐	☐	☐	☐
... ga ik 's avonds en 's nachts niet alleen over straat.	☐	☐	☐	☐	☐
... ga ik niet zonder een man over straat.	☐	☐	☐	☐	☐
... ga ik 's avonds niet over straat.	☐	☐	☐	☐	☐
... vermijd ik bepaalde activiteiten (<i>bijvoorbeeld: hardlopen of skaten</i>).	☐	☐	☐	☐	☐
... draag ik gewone voorwerpen als wapen (<i>bijvoorbeeld sleutels, paardrijzweep of hockeystick</i>).	☐	☐	☐	☐	☐
... draag ik pepperspray of een wapen.	☐	☐	☐	☐	☐

**10. Geef aan hoe vaak de volgende situaties voor u van toepassing zijn:
"Om seksuele straatintimidatie te vermijden, ..."**

Geef op iedere regel uw antwoord.	Nooit	1 keer voorgekomen	Meer dan 1 keer voorgekomen
... ben ik verhuisd.	☐	☐	☐
... heb ik een nieuwe school of werk op een andere plek gezocht.	☐	☐	☐

Hieronder stellen we nog een aantal vragen over hoe uw eigen ervaringen met seksuele straatintimidatie verliepen.

Als u zelf nooit te maken heeft gehad met seksuele straatintimidatie ("nee" geantwoord bij vraag 8) → ga naar vraag 27.

11. Hoe reageert u op het moment dat u te maken krijgt met seksuele straatintimidatie?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

☐ Ik lach erom / ik maak een grappige opmerking ☐ Ik begin een gesprek ☐ Ik negeer het ☐ Ik zeg dat ik er niet van gediend ben of ga in discussie met de man ☐ Ik maak een afwijzend gebaar of kijk afwijzend ☐ Ik loop zo snel mogelijk door ☐ Ik ga bij andere mensen staan/lopen of probeer aandacht te trekken ☐ Ik loop een andere route dan ik van plan was	☐ Ik pak mijn telefoon (om een bekende te bellen of te doen alsof) ☐ Ik ben alert ☐ Ik pak mijn wapen (ook sleutels, pepperspray et cetera) ☐ Ik bel de politie ☐ Anders, namelijk:
<input style="width: 100%;" type="text"/> |
|--|--|

12. Wat is in de meeste gevallen de reactie van de pleger(s)?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- Gaat/gaan gewoon door
- Loopt/lopen achter mij aan
- Wordt/worden agressiever / het wordt erger
- Wordt/worden minder agressief / het wordt minder
- Stopt/stoppen
- Anders, namelijk:

13. Hoe vaak heeft u seksuele straatintimidatie meegemaakt waarbij u hoopte dat iemand u te hulp zou komen?

- Nooit → **ga naar vraag 16**
- 1 of 2 keer → **ga naar vraag 14**
- 3 t/m 10 keer → **ga naar vraag 14**
- Meer dan 10 keer → **ga naar vraag 14**

14. Wanneer was uw laatste ervaring met seksuele straatintimidatie waarbij u hoopte dat iemand u te hulp zou komen?

Geef een schatting als u het niet precies weet

maand jaar

15. Wat deden de omstanders bij het laatste incident waarbij u hoopte dat omstanders u te hulp zouden komen?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

☐ Er waren geen omstanders aanwezig of niemand hoorde of zag wat er gebeurde	☐ Ze waarschuwden handhaving of de politie
☐ Ze deden mee met de plegers	☐ Ze grepen fysiek in
☐ Ze deden niets	☐ Ze vroegen achteraf hoe het met me ging
☐ Ze keken verbaasd	☐ Anders, namelijk:
☐ Ze keken afkeurend naar de pleger(s)	
☐ Ze spraken de pleger(s) aan op zijn/hun gedrag	
☐ Ze bleven bij me in de buurt of spraken me aan zodat ik weg kon komen	

De onderstaande stellingen gaan over ervaringen met seksuele straatintimidatie (ooit) in uw eigen woonbuurt.

Als u geen ervaringen met seksuele straatintimidatie in uw woonbuurt heeft (bij vraag 8 niet "In mijn eigen woonbuurt" geantwoord) → ga naar vraag 17

16. "De plegers van seksuele straatintimidatie waar ik ervaring mee heb in mijn woonbuurt zijn ..."

Geef op iedere regel uw antwoord.	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd	Weet ik niet
... met een groep.	☐	☐	☐	☐	☐	-
... bekende / bekenden.	☐	☐	☐	☐	☐	-
... steeds dezelfde persoon/personen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... jong.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... uit mijn eigen buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... te voet.	☐	☐	☐	☐	☐	-
... in de auto.	☐	☐	☐	☐	☐	-
... op een brommer/scooter.	☐	☐	☐	☐	☐	-
... op vaste plekken in de buurt actief.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... op wisselende plekken in de buurt actief.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... op stille plekken in de buurt actief.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... op drukke plekken in de buurt actief.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... overdag actief.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... 's avonds actief.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

We zijn benieuwd naar uw mening over de ontwikkelingen in seksuele straatintimidatie in de afgelopen 3 jaar. Daarover gaat de volgende vraag.

17. Hoe beschrijft u de volgende ontwikkelingen?

Geef op iedere regel uw antwoord.	Sterk afgenomen	Afgenomen	Gelijk gebleven	Toe- genomen	Sterk toegenomen
De overlast door seksuele straatintimidatie is ...	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie zijn ...	☐	☐	☐	☐	☐
De steun van omstanders bij seksuele straatintimidatie is ...	☐	☐	☐	☐	☐
Het aantal keren dat ik seksuele straatintimidatie per jaar mee maak is ...	☐	☐	☐	☐	☐
De ernst van de incidenten van seksuele straatintimidatie die ik mee maak is ...	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn eigen bewustzijn van het bestaan van seksuele straatintimidatie is ...	☐	☐	☐	☐	☐

C EIGEN ERVARING MET SEKSUELE STRAATINTIMIDATIE IN HET AFGELOPEN JAAR

18. Heeft u in het afgelopen jaar zelf te maken gehad met seksuele straatintimidatie?

Ja → [ga naar vraag 19](#)
Nee → [ga naar vraag 22](#)

19. Hoe vaak heeft u in het afgelopen jaar seksuele straatintimidatie meegemaakt op de volgende locaties?

Geef op iedere regel uw antwoord. Geef een schatting als u het niet precies weet.	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50 keer
In mijn eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐
In winkelgebied	☐	☐	☐	☐
Op andere drukke wegen of pleinen	☐	☐	☐	☐
In uitgaansgebied	☐	☐	☐	☐
In het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
Bij haltes van het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
In een drukbezocht park	☐	☐	☐	☐
In een stil park	☐	☐	☐	☐
Op andere stille plekken in de stad	☐	☐	☐	☐
In de openbare ruimte rond de school of werkplek	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk: <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

Het afgelopen jaar is door de uitbraak van het coronavirus en de maatregelen daarbij een bijzonder jaar geweest. We zijn daarom speciaal benieuwd naar uw ervaringen sinds de coronamaatregelen half maart in de openbare ruimte in Nederland van kracht werden. Daarover gaan de volgende vragen.

20. Hoe vaak heeft u in de periode van 12 maart 2020 tot 1 juni 2020 seksuele straatintimidatie meegemaakt op de volgende plekken?

Geef op iedere regel uw antwoord.

Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50 keer
In mijn eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐
In winkelgebied	☐	☐	☐	☐
Op andere drukke wegen of pleinen	☐	☐	☐	☐
In uitgaansgebied	☐	☐	☐	☐
In het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
Bij haltes van het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
In een drukbezocht park	☐	☐	☐	☐
In een stil park	☐	☐	☐	☐
Op andere stille plekken in de stad	☐	☐	☐	☐
In de openbare ruimte rond de school of werkplek	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk: <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

Vanaf 1 juni werden de coronamaatregelen versoepeld. We zijn benieuwd wat uw ervaringen in de periode na 1 juni zijn geweest.

21. Hoe vaak heeft u in de periode van 1 juni t/m 30 september 2020 seksuele straatintimidatie meegemaakt op de volgende plekken?

Geef op iedere regel uw antwoord.

Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50 keer
In mijn eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐
In winkelgebied	☐	☐	☐	☐
Op andere drukke wegen of pleinen	☐	☐	☐	☐
In uitgaansgebied	☐	☐	☐	☐
In het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
Bij haltes van het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
In een drukbezocht park	☐	☐	☐	☐
In een stil park	☐	☐	☐	☐
Op andere stille plekken in de stad	☐	☐	☐	☐
In de openbare ruimte rond de school of werkplek	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk: <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

D MELDEN ERVARING MET SEKSUELE STRAATINTIMIDATIE

We willen ook graag weten of u wel eens incidenten van seksuele straatintimidatie bij de instanties hebt gemeld en wat daarmee is gebeurd. Daarover gaan de volgende vragen.

22. Eerder heeft u aangegeven dat u ooit zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt. Hoe vaak heeft u dit gemeld bij de politie, een andere instantie (bijvoorbeeld stadswacht, straatcoaches, horecasurveillant, schoolleiding, private beveiligers) of via de stop app van de gemeente Rotterdam?

- Altijd (ik heb alle keren van seksuele straatintimidatie gemeld) → **ga naar vraag 24**
- Niet altijd, maar wel 1 of een aantal keer → **ga naar vraag 23**
- Nooit → **ga naar vraag 23**

23. Wat is de reden dat u nooit of niet altijd bij de politie, een andere instantie of via de stop app heeft gemeld dat u zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- Ik denk dat dat geen zin heeft
- Dat kost te veel tijd of moeite
- De politie heeft het al druk genoeg
- Ik vind het niet ernstig genoeg
- Ik dacht dat ik niet serieus genomen zou worden
- Ik wilde mezelf niet als slachtoffer zien
- Het is ter plekke opgelost
- Ik had het zelf uitgelokt
- Ik was onder invloed van alcohol en/of drugs
- Ik wil de pleger niet in de problemen brengen
- Ik schaam me ervoor
- Ik wil niet dat mijn familie erachter komt dat dit mij is overkomen
- Vanwege de reactie van de pleger als hij het zou merken
- Anders, namelijk:

Als u nooit heeft gemeld ('Nooit' geantwoord bij vraag 22) → ga naar vraag 27

24. Kunt u aangeven hoe vaak u bij onderstaande instanties heeft gemeld dat u zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt?

Geef op iedere regel uw antwoord.	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50 keer
Bij de politie	☐	☐	☐	☐
Bij een andere instantie (bijvoorbeeld handhaving, jongerenwerkers, stewards, schoolleiding, private beveiligers)	☐	☐	☐	☐
Via de stop app van de gemeente Rotterdam	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk: <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

Deze volgende vraag gaat over de laatste keer dat u gemeld heeft dat u zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt.

25. In welke maand en jaar vond die melding plaats? *Geef een schatting als u het niet precies weet*
 maand jaar

26. Hoe is die melding afgehandeld?

Geef op iedere regel uw antwoord.	Waar	Niet waar	Weet ik niet
Er is niets met de melding gebeurd.	☐	☐	☐
De pleger(s) is/zijn aangesproken op hun gedrag.	☐	☐	☐
De politie of handhavers zijn meer gaan surveilleren.	☐	☐	☐
Er is een aangifte opgenomen en proces-verbaal opgemaakt.	☐	☐	☐
De pleger(s) is/zijn gepakt.	☐	☐	☐
De pleger(s) is/zijn bestraft.	☐	☐	☐

De onderstaande vraag gaat over veranderingen in de reacties op seksuele straatintimidatie in de afgelopen 3 jaar. Ook als u zelf geen incidenten meegemaakt heeft, heeft u misschien wel gezien hoe mensen op incidenten reageerden.

27. Wilt u voor de hieronder genoemde personen aangeven in welke mate hun reactie op (dreigende) incidenten van seksuele straatintimidatie meer of minder is gaan bijdragen aan het inperken van overlast en onveiligheidsgevoelens van vrouwen.

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Dragen veel meer bij	Dragen meer bij	Gelijk gebleven	Dragen minder bij	Dragen veel minder bij	Weet ik niet
Handhavers van de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politie agenten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jongerenwerkers en straatcoaches	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Private beveiligers (bijvoorbeeld van horeca of winkels)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Getuigen van een incident	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen in uw persoonlijke omgeving die u over een incident vertelt	☐	☐	☐	☐	☐	☐

28. Omschrijf in uw eigen woorden hoe de reacties van de personen uit vraag 27 zijn veranderd in de afgelopen 3 jaar (indien van toepassing).

E DE AANPAK VAN SEKSUELE STRAATINTIMIDATIE

We willen graag weten hoe belangrijk u het vindt dat er iets aan seksuele straatintimidatie gedaan wordt.

29. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet oneens / niet eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Seksuele straatintimidatie is een probleem dat aangepakt moet worden.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijker dat seksuele straatintimidatie wordt aangepakt dan de verkeersproblematiek in de stad.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijker dat seksuele straatintimidatie wordt aangepakt dan vervuiling en vernieling in de stad.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijker dat seksuele straatintimidatie wordt aangepakt dan de drugsoverlast in de stad.	☐	☐	☐	☐	☐

Vervolgens willen we graag weten wat u vindt van de aanpak van seksuele straatintimidatie door de gemeente Rotterdam en hoe die volgens u de overlast beïnvloedt.

30. Van december 2017 tot en met april 2018 liep de publiekscampagne 'Pikpraat van de straat'. Welke onderdelen van deze campagne heeft u opgemerkt?

Geef op iedere regel uw antwoord.

Wel opgemerkt Niet opgemerkt

Online campagne	☐	☐
Uitingen op abri's (digitale of papieren reclamezuilen) in de stad	☐	☐
Flyers op straat of flyers en posters in wc's / OV / horeca	☐	☐
Voorlichting en discussie op scholen	☐	☐
Voorlichting en discussie in woonbuurten	☐	☐
De 'Stop app' voor het melden van incidenten	☐	☐

31. Hieronder staat een aantal doelen van deze campagne. Kunt u aangeven in welke mate u denkt dat de campagne heeft bijgedragen aan deze doelen?

Geef op iedere regel uw antwoord.

Heel erg bijgedragen Enigszins bijgedragen Niet bijgedragen Weet niet

Het versterken van de maatschappelijke norm tegen seksuele straatintimidatie.	☐	☐	☐	☐
Het vergroten van de weerbaarheid van (mogelijke) slachtoffers.	☐	☐	☐	☐
Het vergroten van uw eigen bereidheid om incidenten te melden.	☐	☐	☐	☐
Het afschrikken van (mogelijke) plegers.	☐	☐	☐	☐
Afname van de overlast van seksuele straatintimidatie.	☐	☐	☐	☐

Nu willen we u enkele vragen stellen over de aanpak van seksuele straatintimidatie door handhavers, jongerenwerkers en straatcoaches in de gemeente Rotterdam in de afgelopen 3 jaar.

32. Vul de volgende zin aan voor de hieronder benoemde personen in de genoemde perioden. Vergeleken met de periode voor 2018 is de aandacht voor seksuele straatintimidatie bij ...

Geef op iedere regel uw antwoord.

Veel groter Groter Ongeveer evenveel Kleiner Veel kleiner Weet ik niet

... handhavers en politie in 2018 ...?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... handhavers en politie in 2019 ...?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... handhavers en politie in 2020 ...?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... jongerenwerkers en straatcoaches in 2018 ...?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... jongerenwerkers en straatcoaches in 2019 ...?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... jongerenwerkers en straatcoaches in 2020 ...?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

33. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet oneens / niet eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet niet
Als jongerenwerkers en straatcoaches met mogelijke plegers in gesprek gaan , neemt de overlast van seksuele straatintimidatie af.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als handhavers mogelijke plegers aanspreken en waarschuwen, neemt de overlast van seksuele straatintimidatie af.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als er meer aandacht is voor seksuele straatintimidatie bij handhavers in een buurt treedt verplaatsing van de overlast naar andere wijken of buurten op.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als er meer aandacht is voor seksuele straatintimidatie nemen andere soorten van overlast toe.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

34. Kunt u in uw eigen woorden aangeven wat u vindt van het beleid van de gemeente Rotterdam om de overlast door seksuele straatintimidatie aan te pakken?

We willen ook nog graag een vraag stellen over uw online ervaringen met seksuele intimidatie.

35. Heeft u in het afgelopen jaar online zelf te maken gehad met één van de volgende gedragingen door onbekenden?

Geef op iedere regel uw antwoord.

Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50 keer	Meer dan 50 keer
Seksueel getinte opmerkingen en/of foto's ontvangen.	☐	☐	☐	☐	☐
Verzoeken om seks of om foto's van uzelf te versturen.	☐	☐	☐	☐	☐
Zonder toestemming informatie of beelden van mij gedeeld om seksueel te intimideren.	☐	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk:	☐	☐	☐	☐	☐

F UZELF

Tot slot willen we nog een paar vragen over u zelf stellen. Daarmee willen we erachter komen of er kenmerken bij vrouwen zelf zijn die hen kunnen beschermen tegen seksuele straatintimidatie of de gevolgen daar van.

36. Wat is de hoogste opleiding die u heeft afgerond met een diploma of getuigschrift?

☐ Geen opleiding (lager onderwijs niet afgemaakt)	☐ Havo, VWO, atheneum, gymnasium
☐ Lagere school (basisschool of speciaal basisonderwijs)	☐ Hoger beroepsonderwijs (zoals HTS, HEAO, HBO-V, Pabo) of bachelor wetenschappelijk onderwijs
☐ Lager beroepsonderwijs (zoals LTS, LEAO, LHNO) of VMBO basis- of kaderberoepsgerichte leerweg	☐ Wetenschappelijk onderwijs (doctoraal of master, postdoctoraal)
☐ Mavo of VMBO theoretische of gemengde leerweg	☐ Wil ik niet zeggen
☐ Middelbaar beroepsonderwijs (zoals MTS, MEAO), BOL of BBL	

37. Tot welke bevolkingsgroep rekent u zichzelf?

Het gaat hier dus niet om uw nationaliteit. U kunt meerdere antwoorden aankruisen.

☐ Nederlandse	☐ Weet ik niet
☐ Surinaamse	☐ Wil ik niet zeggen
☐ Antilliaanse / Arubaans	☐ Anders, namelijk:
☐ Kaapverdiaans	
☐ Marokkaanse	
☐ Turkse	

38. Hoe vaak kwam u in de periode voor de corona-uitbraak in Nederland op de hieronder beschreven tijden op de beschreven plekken?

Geef op iedere regel uw antwoord.	Minimaal 3x per week	Minimaal 1x per week	Minimaal 1x per 2 weken	Minder dan 1x per 2 weken	(bijna) nooit
Overdag in winkelgebieden	☐	☐	☐	☐	☐
Overdag in uitgaansgebieden	☐	☐	☐	☐	☐
's Avonds in uitgaansgebieden	☐	☐	☐	☐	☐
's Nachts in uitgaansgebieden	☐	☐	☐	☐	☐

39. Hoe vaak kwam u in de periode van 12 maart tot 1 juni 2020, de eerste periode met coronaregels, buiten op de volgende plekken? Ook als u vaak buiten was in deze periode dan horen we dat graag.

Geef op iedere regel uw antwoord.	Dagelijks	Minimaal 3x per week	Minimaal 1x per week	Minimaal 1x per 2 weken	Minder dan 1x per 2 weken
In mijn eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐	☐
Buiten mijn eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐	☐
In het centrum van de stad	☐	☐	☐	☐	☐
In het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐	☐

40. Hoe vaak kwam u in de periode van 1 juni t/m 30 september 2020, dus na de versoepeling van de coronaregels, buiten op de volgende plekken?

<i>Geef op iedere regel uw antwoord.</i>	Dagelijks	Minimaal 3x per week	Minimaal 1x per week	Minimaal 1x per 2 weken	Minder dan 1x per 2 weken
In mijn eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐	☐
Buiten mijn eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐	☐
In het centrum van de stad	☐	☐	☐	☐	☐
In het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐	☐

We zijn ook benieuwd of de manier waarop mensen in het leven staan, samenhangt met hoe zij seksuele straatintimidatie ervaren. De onderstaande vragen gaan daarom over u als persoon. Uw antwoorden helpen ons veel om dat inzicht te vergroten.

41. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

<i>Geef op iedere regel uw antwoord.</i>	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet oneens / niet eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Wil ik niet zeggen
Ik heb er vertrouwen in dat ik in mijn leven het succes zal behalen dat ik verdien.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Soms heb ik het gevoel dat ik geen controle heb over mijn (dagelijkse) bezigheden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik mijn best doe, lukken de dingen die ik probeer te doen meestal.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Soms voel ik me waardeloos als iets mislukt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik breng de dingen die ik doe tot een goed einde.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Soms voel ik me depressief.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alles bij elkaar genomen ben ik tevreden met mezelf.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben vol twijfel over mijn capaciteiten.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik bepaal wat er gebeurt in mijn leven.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er zijn momenten waarop de dingen mij nogal grauw en hopeloos lijken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben in staat om goed om te gaan met de meeste problemen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb het gevoel dat ik geen controle heb over het succes in mijn leven.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

42. Tot welke sekse voelt u zich aangetrokken?

- Tot mannen
- Zowel tot mannen als tot vrouwen
- Tot vrouwen
- Weet ik niet
- Wil ik niet zeggen

43. Is er een onderwerp dat u gemist heeft in deze vragenlijst of heeft u opmerkingen voor de gemeente of de onderzoekers? Dan kunt u dat hieronder noteren.

G VERVOLGONDERZOEK

Wij zoeken nog vrouwen die in een persoonlijk interview of groepsinterview verder willen praten over het onderwerp seksuele straatintimidatie. Door u verstrekte contactgegevens zullen gescheiden worden opgeslagen van de informatie die u hiervoor hebt gegeven.

44. Zouden wij u mogen benaderen voor een persoonlijk interview of een groepsinterview? Ja → [ga naar vraag 45](#)
 Nee → [ga naar einde](#)

45. Fijn dat wij u mogen benaderen voor een persoonlijk interview of een groepsinterview. Om u te kunnen benaderen, hebben wij uw contactgegevens nodig. U kunt kiezen of u uw e-mailadres, uw telefoonnummer of beide invult. Door u verstrekte contactgegevens zullen gescheiden worden opgeslagen van de informatie die u hierboven hebt gegeven en de onderzoekers kunnen deze niet aan elkaar koppelen. Uw antwoorden in de vragenlijst zullen dus niet naar u als persoon herleidbaar kunnen zijn.

Naam:

Email:

Telefoonnummer:

Graag danken we u hartelijk voor uw medewerking

Mogelijk heeft u na het invullen van deze vragenlijst last van vervelende herinneringen aan incidenten van seksuele intimidatie die u heeft meegemaakt. Dan kan het helpen daar met iemand in uw directe omgeving over te praten. Voor adviezen en hulp kunt u ook terecht bij uw huisarts, bij Slachtofferhulp Nederland (Slachtofferhulp.nl, telefoon 0900-0101) of voor ernstige incidenten die kortgeleden plaatsvonden bij het Centrum Seksueel Geweld (www.centrumseksueelgeweld.nl, telefoon 0800-0188).

**Seksuele Straatintimidatie
in Rotterdam 2016-2020**

Ervaringen, Aanpak en
Ontwikkelingen

Tamar Fischer
Gabry Vanderveen